

รายงานการศึกษาวิจัย เรื่อง

วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ชุมชนกรณีไท-พวน
อำเภอบ้านผือ

A Study of Ways of life, Society, Culture, Tradition
and History of Tai-Phuen at Banphue

ฤดีมน ปริดีสนิท

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏอุดรธานี

สนับสนุนการศึกษาวิจัยโดย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

30 สิงหาคม 2539

สารบัญ

คำประกาศกิตติคุณ	
บทคัดย่อ	
แผนที่ประเทศไทย	
แผนที่ประเทศไทยและภาคอีสาน	
แผนที่แสดงถิ่นที่ลาวพวนเข้าไปอาศัยอยู่	
แผนที่สังเขปอำเภอบ้านผือ	
แผนที่อำเภอบ้านผือ	
บทที่ 1	
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	2
บทที่ 2	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	3-9
บทที่ 3	
ความเป็นมาของชาวพวนในประเทศไทย	10-24
บทที่ 4	
ความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมไทพวน	25-64
บทที่ 5	
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	65-68

บรรณานุกรม	69-70
วิทสากร	71
ภาคผนวก	
คำศัพท์ไทพวน	
คำสุคตวิญญินคองไทพวน	
คำสุคตวิญญการขึ้นบ้านใหม่ไทพวน	
ชะล่า	
ตาราง	
แบบสอบถาม	
ภาพประกอบ	

คำกิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจยกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว กรณีไทพวนบ้านผือ เป็นการศึกษาวิจัยมุ่ง
เนโนวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา
เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวกลุ่มอื่น ๆ ในอีสาน

การศึกษาวิจยนี้จะสำเร็จล่วงไปไม่ได้ หากปราศจากการสนับสนุนจาก
สถาบัน และบุคลากรหลายฝ่ายผู้ศึกษาวิจยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและขอกราบขอบพระคุณ พระอาจารย์จันทโรสม กิตติ
กาโร เจ้าอาวาสวัดป่านาสีดา บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ พระอธิการคำห้วง เจ้าอาวาส
วัดพระพุทธรบาทบัวบก บ้านดัว ตำบลเมืองพาน เป็นอย่างยิ่ง ขอขอบคุณ แม่ตุ้สาด ชาวดร
แม่ตุ้หวัน วรวิเวทย์ บ้านเมืองพาน พ่อตุ้จำตัน พั่วแพง แม่ตุ้อ้วน อินทร์ลา นายอนุรักษ์
อินทร์ลา บ้านผือ พ่อตุ้แสง เข็อกกลางใหญ่ บ้านโนนตาแสง ตำบลกลางใหญ่ อาจารย์
สงกรานต์ ตุ้กุลณา โรงเรียนบ้านดัว อาจารย์ชัมมพร สุกขิต์ โรงเรียนสาขาโพธิ์ตากวิท-
ธา นายคนตรี เรือวแรง ธนาคารกรุงไทยสาขาท่าบ่อ อาจารย์ศรีสุรางค์ ทินะกุล สถาบัน
ราชภัฏอุดรธานี และคณะทำงาน นางสาวราตรี อาสาธรรม เจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
สถาบันราชภัฏอุดรธานีและขอขอบคุณชาวบ้านเมืองพาน บ้านกาดิมบ้านกลางใหญ่ บ้าน
โนนตาแสง บ้านผือ ทุกท่านที่ได้กรุณาให้ความรู้ ข้อมูลในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ใน
การศึกษาวิจยอย่างยิ่ง

การศึกษาวิจยนี้ หากจะมีสาระประโยชน์อยู่บ้าง ผู้วิจัยขอมอบให้แก่สถาบัน
และไทพวนบ้านผือผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมอันล้ำค่านี้

ผศ. ฤดีมน ปรีดีสุนิก

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมสถาบันราชภัฏอุดรธานี

ชื่อเรื่องวิจัย

: การศึกษาวิจัยเรื่อง วิถีชีวิต สังคม
วัฒนธรรมประเพณีและประวัติศาสตร์

ชุมชนกรงไทรทอง อำเภอบ้านผือ

ชื่อผู้วิจัย

: นางสาวกัญฉิมน์ ปรีดีสุนทร

สถานที่ทำงาน

: ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏอุดรธานี

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีจุดประสงค์จะศึกษาวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณี และประวัติศาสตร์ชุมชนกรงไทรทอง อำเภอบ้านผือ โดยเลือกศึกษาไทพวนบ้านกลางใหญ่ บ้านโนนตาแสง บ้านเมืองพาน และบ้านผือ

1. ชุมชนไทพวนอำเภอบ้านผือ เป็นลาวพวนที่อพยพและถูกกวาดต้อนมาจาก เชียงขวาง และหัวพันทั้งห้าทั้งหก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในอำเภอบ้านผือ 2 ลักษณะด้วยกัน

ไทพวนบ้านกลางใหญ่ เป็นลาวพวนที่ถูกทัพไทยที่ยกไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ เมื่อปี พ.ศ. 2370 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กองทัพไทยกวาดต้อนครัวลาวเวียงและลาวพวนลงไปกรุงเทพฯ ลาวพวนจากบ้านหนองแก้วหาดเดือย เชียงขวาง 11 ครัว ขออนุญาตกองทัพอยู่ที่กลางใหญ่ ซึ่งเป็นที่ราบเชิงเขาภูพาน ได้ตั้งบ้านเรือนและกระจายไปในละแวกใกล้เคียง ไทพวนกลุ่มนี้จึงเป็นลาวพวนที่เข้ามาอยู่ในอำเภอบ้านผือ ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พวกฮ่อได้ยกกำลังเข้าไปรุกรานปล้นสะดมลาวพวน ที่เชียงขวางและหัวพันทั้งห้าทั้งหก พวกพวนได้รับความเดือดร้อน ถูกกดขี่ทารุณจากพวกฮ่อ จึงอพยพหนีเข้าไปอยู่ในเวียงจันทน์บ้าง หลวงพระบางบ้าง และเลาะลงไปจนถึงบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง ต่อมาพวกฮ่อได้เข้ามาตีหลวงพระบางและเวียงจันทน์ ลาวพวนที่อยู่ในเวียงจันทน์ และบริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขง แถบบริเวณที่มหาไชย กองแก้ว ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย ลาวพวนจากทุ่งเชียงคำ อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านผือ บางพวกเลาะลงไปภาคกลางไปหาญาติพี่น้องที่ถูกกวาดต้อนลงไปตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์

กลุ่มลาวพวนจากเมืองแมด เมืองกาสิ ที่อพยพหนีฮ่อมาในคราวเดียวกัน ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านเมืองพาน บ้านกาลิม บ้านหนองกาลิม

ต่อมาเมื่อไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงแก่ฝรั่งเศส แล้ว ลาวพวนที่อพยพไปอยู่ภาคกลางได้รับความเดือดร้อนจากการทำกินและถูกกดขี่เหยียดหยามจากคนไทยที่อยู่ในละแวกเดียวกัน จึงขออนุญาตทางการกลับไปอยู่กับญาติพี่น้องที่บ้านผือ ส่วนบ้านนาสีดา เป็นพวนที่อพยพจากเมืองทุ่งฮ้าง จังหวัดอุดรธานีไปแสวงหาที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์กว่าถิ่นเดิม

2. วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมประเพณีของไทยวน อำเภอบ้านผือ มีชีวิตคงเช่นเดียวกับชาติพันธุ์ไท-ลาวอื่น แต่มีข้อปฏิบัติ และความเชื่อแตกต่างกันออกไป สังคมไทยวนบ้านผือเป็นสังคมที่นับถือผี มีพิธีกรรม ความเชื่อในวิญญาณ และอำนาจลึกลับ ไทยวนจะนับถือผี ทั้งผีบ้าน ผีเรือน ผีนา ผีน้ำ ป่าเขา และธรรมชาติ ต้องเซ่นไหว้ เพื่อขอความคุ้มครอง และรักษาการเจ็บไข้ แม้ในปัจจุบันไทยวนเหล่านี้จะรับนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ตาม แต่ยังเป็นการนับถือผีคู่ไปกับนับถือพระ

3. สังคมไทพวนบ้านผือ เป็นสังคมที่ยกย่องฝายชายให้เป็นใหญ่เหนือกว่าฝายหญิง สามีจะมีศักดิ์สูงกว่าภรรยา ก่อนนอนภรรยาจะต้องกราบสามี การเป็นเจ้าจะเป็นได้เฉพาะฝายชาย การรับมรดก ลูกคนเล็ก หรือคนสุดท้ายที่อยู่ปรนนิบัติพ่อแม่จะเป็นผู้ได้รับการแต่งงานเอาลูกเขยเข้าไปอยู่ในบ้านไทพวนบ้านผือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท - ลาวที่มีความสำคัญในเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของเผ่าคนสูง มีความสำคัญในความเป็นพวน มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ชนชาติ มีความสำคัญในภาษาพวน

Title : A Study of Ways life, Society,
Culture, Tradition and History
of Tai Phuen at Banphue.

Researcher : Rudimone Preedeesnid

Office : Arts and Cultural Center
Rajabhat Institute Udonthani

Abstract

The purpose of the study is to investigate into ways of life, Society, Culture tradition and history of tribal inhabitants known as Tai-Phuen in the district of Amphueu Banphue. These settling in the villages of Ban Klangyai, Ban Nontasaeng, Ban Meungphan and Banphue are sampled as population.

1 The tribal community of Tai Phueu in Amphueu Banphue descends from the Lao-Phuen people, who were forcibly moved, then migrated from Xiangkhuang and Hua-Phan. Setting down in the area presently called Amphue Banphue in two apparent Characteristics:

Tai-Phuen of Ban Klangyia are the descendents of the Lao-Phuen. During the reign of King Rama III , in B.E. 2370, the rebellion of King Anuvong of Vientiane was put down by the Thai troop. The Lao-phuen and Lao-vieng were consequently made moved to Bangkok. On the way, 11 Families of Lao-Phuen asked for

the permission to stop at Klangyai, a flood plain at the side of Phu-Phan mountain range, settled down there and spread to neighboring area. Tai-Phuen of Ban Klangyai are thus the group of Lao-Phuan which has inhabited in Amphue Banphue since the early Rattanakosin.

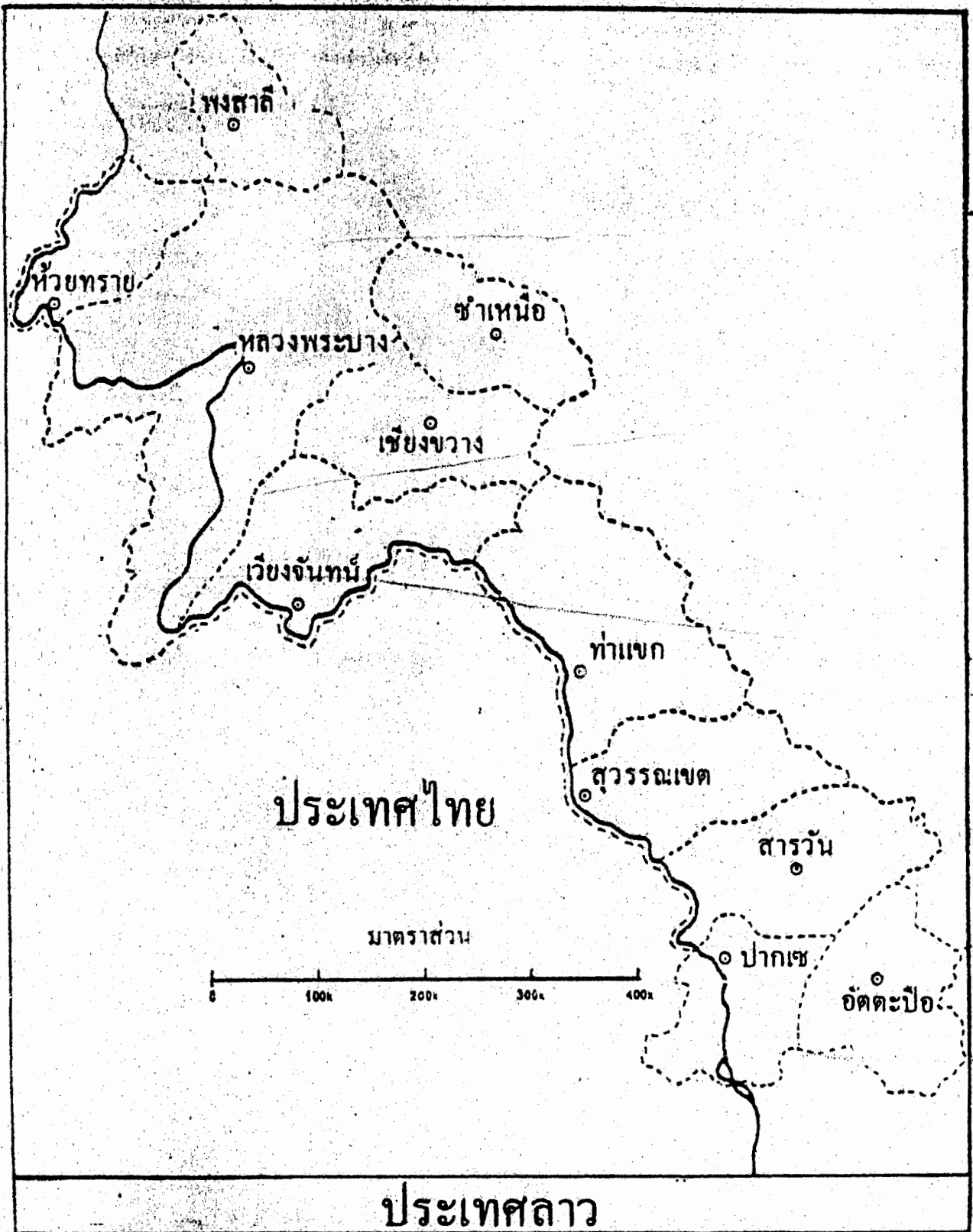
Afterwards, during the reign of King Rama V the Haw from Yunan province invaded and plundered Xiengkhuang and Hua-Phan. Unable to stand the troubled situation, the latter emigrated some to Vientiane, Luangprabang, others to the area on the bank of Meakhong River. When Haw later invaded Luangprabang, and Vientiane, the Phueunin two cities including those in Borikhan Mahachai Kongkaew along the riverbank migrated to Thailand. The Lao-Phuen from Chiang Kham plain settled down in Banphue, whereas some furthered to the Central Plain to the relatives earlier moved as above mentioned.

The Lao-Phuen from Mueng-Mad, Mueng-Kasi fled at the same time inhabited at Ban Meungphan, Ban Kaluem, Ban Nongkaluem, on the left bank of MeaKhong River, the Phuaun inhabiting in the central part, unable to either making an easy living or being looked down by the Thai people in the neighborhood, asked to be allowed to resettle with their own Folks in Ban Phue.

The Phuen at Ban Nasida, however, are the ones from Thung Yang Utaradit Province migrating to a more fertile land.

2. Ways of life, society and culture of Tai-Phuen in Amphue Banphue are mostly similar to other geneological tribes of the Tai-Lao. As yet, their practices and beliefs are different. It is a society of spiritism and supernatural, enriched with folkrites. They are now Buddhist, however, spirits haunting home, rice-field, tree and etc, are worshipped alongside.

3. It is male-dominated society. Wife has to prostrate herself ("Krab") to husband before bedtime. For example. Being a medium (to communicate with spirits to perform this highly noble practice, is restricted to men only, In terms of inheritance, the inheritor is the youngest child who is to look after the old-aged parents. Concerning matrimony, the son-in-law has to live with the wife's family. The Tai-Phuen is of the tribe with a strong consciousness of their identity and tribal culture their geneological history and language.

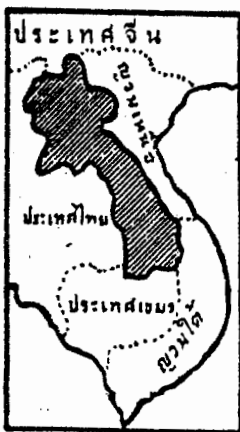
มณฑลยูนนาน
ประเทศจีน

เมืองไถ
สิบสองจุไทย หรือ สิบสองจุไทย

พม่า

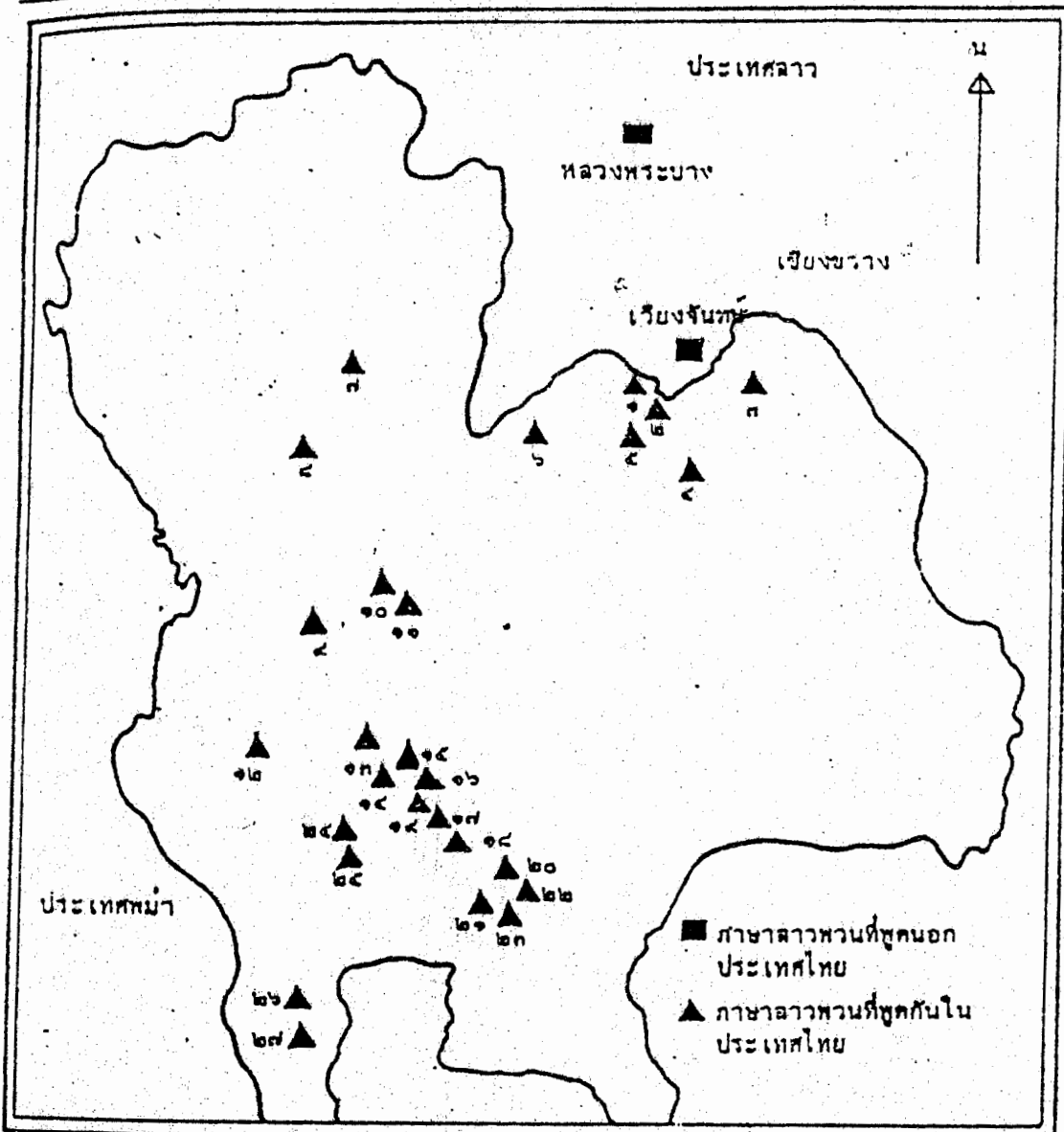
ญวน

ลาว

ประเทศ
เขมร

ภาพที่ ๕. แผนที่แสดงจังหวัดและอำเภอที่ใช้ภาษาลาวพวน

จ. หนองคาย

- ๑. อ. ศรีเชียงใหม่
- ๒. อ. ท่าบ่อ
- ๓. อ. โขกั๊บลี

จ. อุดรธานี

- ๔. อ. หนองหาน
- ๕. อ. บ้านผือ

จ. เลย

- ๖. อ. เมืองเลย

จ. แพร่

- ๗. ก. เมืองแพร่

จ. ชัยภูมิ

- ๘. อ. ชัยภูมิ

จ. กาฬมณฑล

- ๙. อ. ชัยภูมิ

จ. อุดรธานี

- ๑๐. อ. เมืองอุดรธานี
- ๑๑. อ. ตะพานหิน

จ. อุดรธานี

- ๑๒. อ. บ้านไร่

จ. ชัยภูมิ

- ๑๓. อ. สรรพพนา

จ. สิงห์บุรี

- ๑๔. อ. พรหมบุรี

จ. ลพบุรี

- ๑๕. อ. บ้านหมี่

จ. สิงห์บุรี

- ๑๖. อ. เมืองลพบุรี

จ. สระบุรี

- ๑๗. อ. บ้านหม้อ

- ๑๘. อ. วิหารแดง

จ. นครนายก

- ๑๙. อ. ปากน้ำ

จ. บรจันบุรี

- ๒๐. อ. บ้านสร้าง

- ๒๑. อ. ศรีมหาโพธิ์

- ๒๒. อ. กิ่งอ. โคกปีบ

จ. สุพรรณบุรี

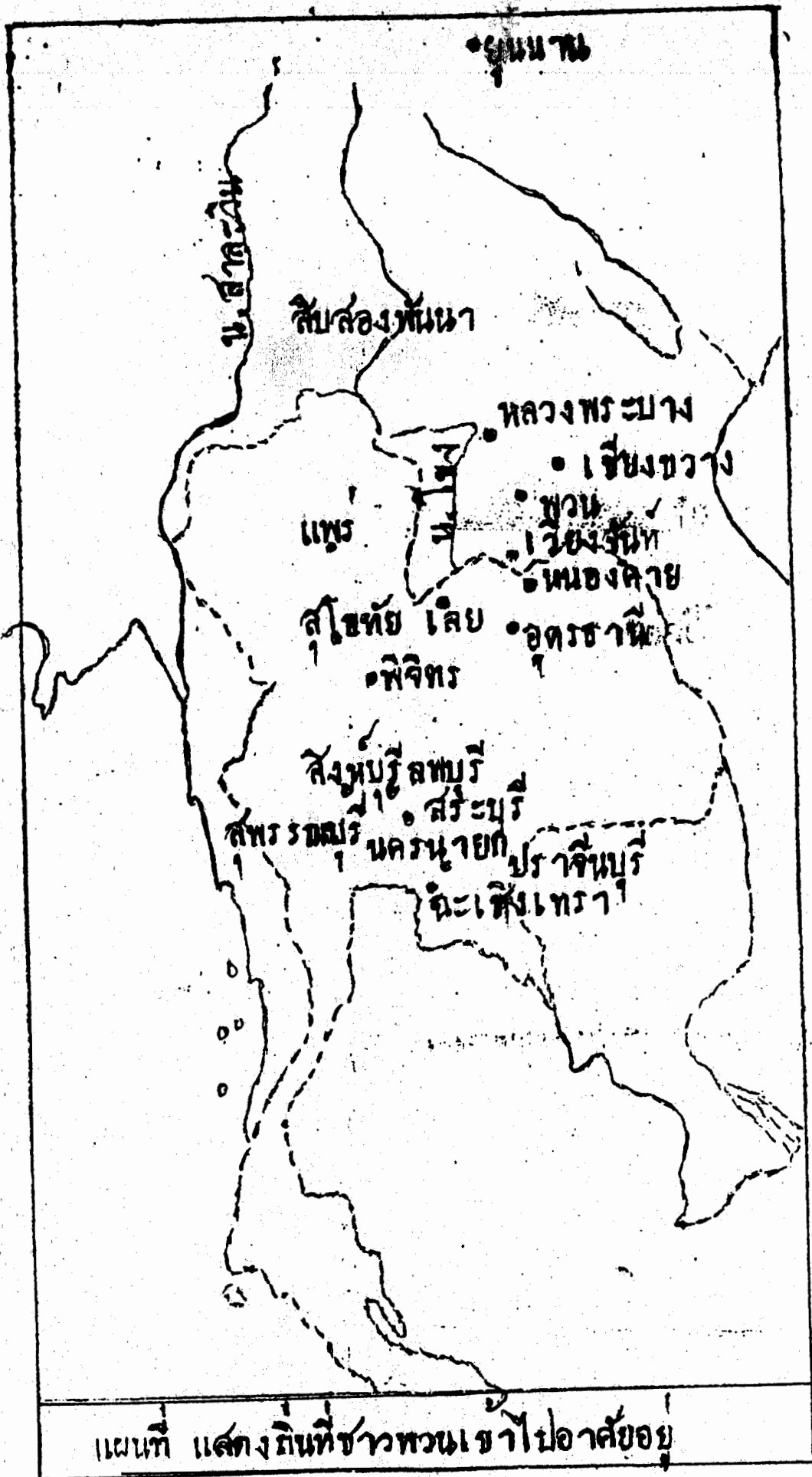
- ๒๓. อ. เมืองสุพรรณบุรี

- ๒๔. อ. บางปลาม้า

จ. เพชรบุรี

- ๒๕. อ. เขาย้อย

- ๒๖. อ. เวียง

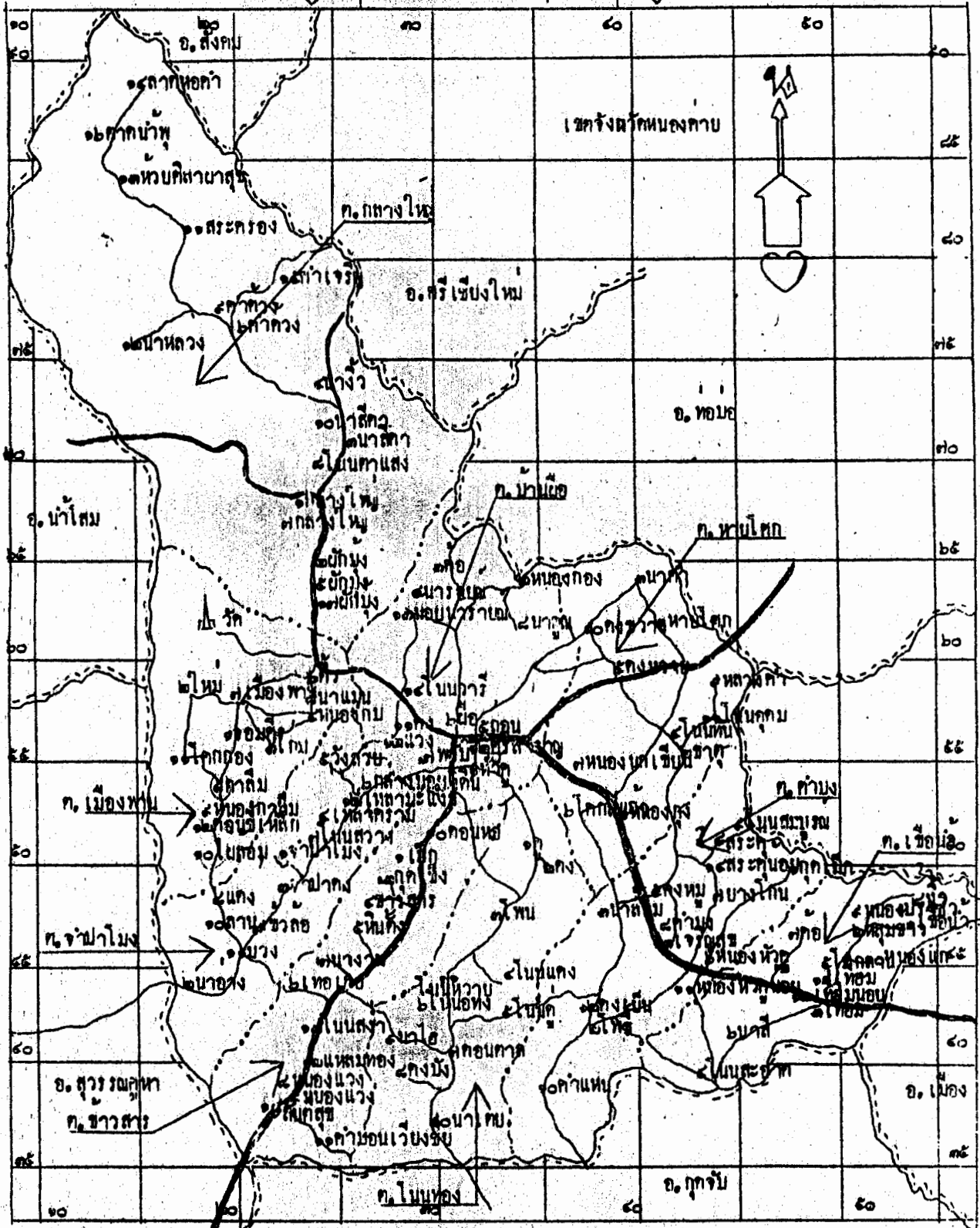

แผนที่ แสดงถิ่นที่ชาวทวนเขาไปอาศัยอยู่

แผนที่สังเขป

อำเภอบ้านดือ จังหวัดอุดรธานี

มาตราส่วน ๑/๑๐๐,๐๐๐

แผนที่สังเขปอำเภอบ้านดือ จังหวัดอุดรธานี

สัญลักษณ์	ที่ตั้งท่าทางการอำเภอ
ทางหลวงแผ่นดิน	หม่อม
ถนนลูกรัง	ตำบล
เส้นแบ่งเขตตำบล	๑,๑๖๐ ตารางกิโลเมตร
เส้นแบ่งเขตอำเภอ	

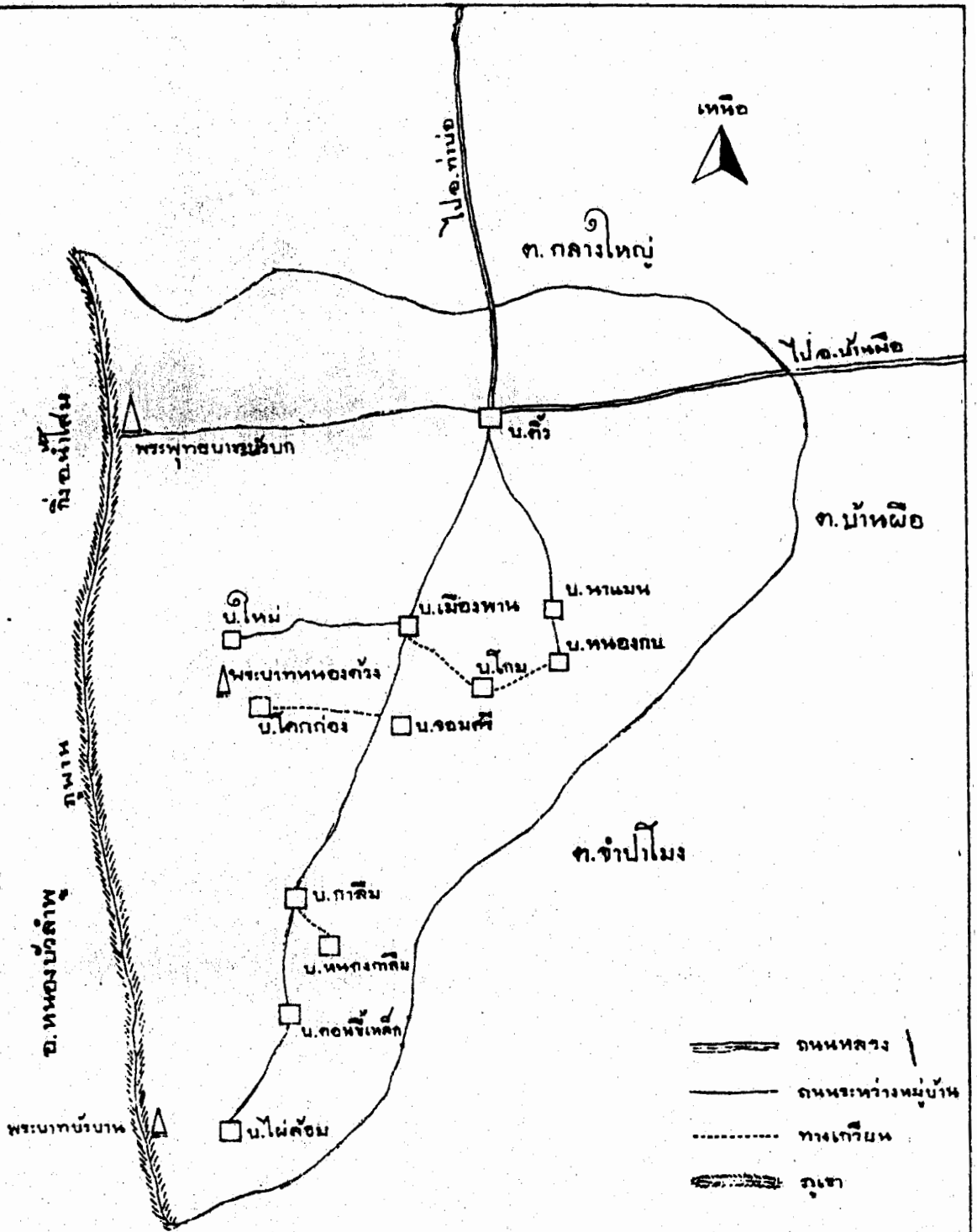
จัดทำเมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๕

(ลงชื่อ)		ผู้จัดทำ
(ลงชื่อ)		ผู้ตรวจ
(ลงชื่อ)		ผู้ตรวจภาค
(ลงชื่อ)		ผู้ไว้เนื้อ

แผนผังตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านฝ่อ จังหวัดอุดรธานี

๓๒
๓๓
๓๔
๓๕
๓๖
๓๗
๔๒
๔๕
๔๖
๔๗
๔๘
๔๙

- ถนนหลวง
- ถนนระหว่างหมู่บ้าน
- ทางเกวียน
- ภูเขา

แผนผังตำบลเมืองพาน
อ.บ้านฝ่อ จ.อุดรธานี

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและปัญหา

อิสานเป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศที่มีพื้นที่มากที่สุดและประชากรมากที่สุดและแม้ว่าประชากรของอิสานจะเป็นชาติพันธุ์ไทย-ลาว แต่ก็มีหลายเผ่าที่มาารวมกันอยู่ซึ่งต่างก็มีเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมชนบประเพณีของตนเอง

การที่อิสานเป็นหัวเมืองชายขอบของกรุงเทพฯ และการคมนาคมไม่สะดวก การรับวัฒนธรรมจากภายนอกจึงมีน้อยมากคงอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันคือ ลาว อิสานจึงรักษาเอกลักษณ์ที่จะวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ตนไว้ได้อย่างมั่นคง

นับแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาประเทศแผนที่ 1 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันแผน 8 ชนบทในอิสานเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเริ่มมีปัจจัยแห่งความสะดวกสบายมากขึ้น เช่น ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต เข้าไปในหมู่บ้าน ไฟฟ้าเข้าไปในหมู่บ้านเกือบจะทั่วประเทศ ระบบการครองชีพแบบธุรกิจเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและแพร่หลาย กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชนบทเป็นอย่างมาก ความต้องการในปัจจัยแห่งความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรเป็นสังคมแรงงานเกิดการทิ้งถิ่น ความยึดมั่นในวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์และภูมิปัญญาพื้นบ้านลดน้อยลงอันจะเป็นปัญหาให้ชนบทเป็นชุมชนที่ไร้รากเพราะขาดสำนึกในเอกลักษณ์และความเป็นตัวตน

การศึกษาเรื่องชนกลุ่มน้อยในอิสานครั้งนี้เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมวัฒนธรรมพื้นบ้านชนบประเพณีความเชื่อและวิถีชีวิตของชุมชนในชนบทไว้เป็นภูมิรู้และแนวทางในการให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักในรากเหง้าทางภูมิปัญญาของกลุ่มชนทั้งหลายก่อนที่จะเลือนลางจะลุ่มสลายไปกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจนที่สุดจะหาแหล่งสืบค้นต่อไปไม่ได้

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของไทพวนในภาคอีสานกรณีไทพวนบ้านผือ บ้านเมืองพาน บ้านกลางใหญ่ อำเภอบ้านผือจังหวัดอุดรธานีอันเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชนบประเพณีพิธีกรรมความเชื่อของไทพวน

ขอบเขตในการศึกษา

ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป ทั้งหญิง-ชาย สุ่มตัวอย่าง หมู่บ้านไทพวน 3 ตำบล จาก 6 ตำบล เริ่มสัมภาษณ์ระหว่างเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน-ธันวาคม 2538 และเข้าร่วมกิจกรรม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นการเพิ่มพูนความรู้ทางด้านมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาของชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนเพื่อนำไปสู่การศึกษาชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ต่อไป
2. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนมิให้สูญไปกับกาลเวลา

บทที่ 2

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 21:2528 ในหัวข้อ พวน-ลาว เป็นชื่อเรียกคนไทยเผ่าหนึ่งที่อยู่ในตอนใต้ของประเทศลาว เมืองหลวงของพวกเขา คือ เชียงขวาง เมื่อเชียงขวางถูกญวนรุกรานและเข้ามาปกครอง กษัตริย์เจืองโอรสขุนบูลมเป็นต้นกษัตริย์ ได้ครอบครองดินแดนเชียงขวาง อาณาจักรเชียงขวางจึงอยู่ท่ามกลางหลวงพระบาง เวียงจันทน์ และญวน ทิศเหนือเป็นหลวงพระบาง ทิศตะวันตกเป็นเวียงจันทน์และทิศตะวันออกเป็นญวน เชียงขวางเป็นสนามรบของสามฝ่าย คือลาว ไทย ญวน ประชาชนได้รับความทุกข์ยากจากสงคราม เมืองพวนได้ตกอยู่ใต้อำนาจไทยในสมัยกรุงธนบุรี เมื่อสมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกเป็นแม่ทัพไทยตีได้หลวงพระบาง เวียงจันทน์ พวกพวนจึง ได้อพยพเข้ามาอยู่หลวงพระบางและเวียงจันทน์กองทัพไทยได้ส่งพวกพวนเข้ามากรุงเทพฯและสั่งให้ไปอยู่ที่พนมसारคาม ต่อมาเกิดศึกฮ่อที่เชียงขวางและหัวพันห้าทั้งหกไทยส่งกองทัพไปปราบฮ่อและขับไล่ฮ่อออกไปแต่เห็นว่าเชียงขวางอยู่ไกลหูไกลตาจะรักษาไว้ไม่ได้จึงให้กวาดต้อนผู้คนจากเชียงขวางเข้ามาประเทศไทย และส่งไปตั้งบ้านเรือนที่พนมसारคาม มีนบุรี บางพวกไม่ยอมลงไปกรุงเทพฯ ก็จะอยู่แถบ บริคัมภ์ และปากซันและตามริมฝั่งแม่น้ำโขง

2. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2503 ราชอาณาจักรลาว ได้กล่าวถึง เชียงขวางและพวนไว้ว่า เชียงขวางตั้งอยู่ด้านตะวันออกของหลวงพระบาง เหนือเวียงจันทน์ใต้แขวงหัวพัน ด้านตะวันออกของเชียงขวางเป็นญวน ชาวพวนพูดสำเนียงคล้ายชาวหลวงพระบาง ชาวพวน ได้อพยพหนีภัยสงคราม จากไทยและลาว และจากญวนเข้าไปอยู่ในเวียงจันทน์เป็นจำนวนมากพลเมืองของเวียงจันทน์ ส่วนใหญ่เป็นชาวพวน เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ กองทัพไทยตีเวียงจันทน์ได้ เจ้าอนุวงศ์หนีไปพึ่งญวน ๆ ให้เจ้าอนุไปอยู่เชียงขวาง เจ้าน้อยเจ้าเมืองเชียงขวางจับตัวเจ้าอนุวงศ์ส่งกองทัพไทยเป็นเหตุให้ญวนเข้ามา

รุกรานเข็ชงขวางและจับเจ้าน้อยไปฆ่า พวกเข็ชงขวางจึงพากันหลบหนีสงครามไปอยู่
หนองคาย และถูกกวาดลงไปก็กรุงเทพฯ ในสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว โปรดฯ ให้ไปอยู่ที่บ้านหมี่ สนามแจง จังหวัดลพบุรี บ้านทุ่งโพธิ์ บ้านวังทับคล้อ
บ้านวังลุ่ม อำเภอดะพานหิน นอกจากพวกเข็ชงขวางที่ถูกกวาดมาแล้ว กองทัพไทยได้
กวาดเอาพวกผู้ไทมาจากเมืองแถงและลาวเวียง จากเวียงจันทน์ พวน ผู้ไทลาวเวียง
ส่งไปอยู่ที่ พันสนนิคม, กบินทรบุรี, ประจันตคาม, อรัญญประเทศ, บางตะพาน, ส่วน
ทางอีสานให้อยู่ที่อำนาจเจริญ เสนานิคม, เรณู, อาจสามารถ, หนองคาย, โพนพิสัย ฯ

3. พระวิภาควรรณ (James Fitzcroy McCarthy) บันทึกการสำรวจและ
บุกเบิกในแดนสยาม น.ท.หญิงสุมาลี วีระวงศ์ (ผู้แปล) , 2533

เข็ชงขวางเป็นที่ราบสูง ทุ่งม้าเล่น เป็นทุ่งราบกว้าง สามารถใช้เลี้ยงสัตว์
ได้ ไกลออกไปจากทุ่งม้าเล่นเป็นไทริน มีไทรินขนาดยักษ์ตั้งอยู่บ้าง ล้มบ้าง อยู่มากมาย
จากการขุดสำรวจพบว่าไทรินบางลูกบรรจุกระดูก เข็ชงขวางถูกฮ่อรุกราน และรีดนาทา
เร้นหนักกว่ากลุ่มผู้ปกครองเก่า คือพวน และลาว-ไทย ชาวเข็ชงขวางถูกบังคับให้ขุดหา
ทรัพย์สิ้นจากโบสถ์วิหาร และพระพุทธรูปให้พวกฮ่อ ชาวพวน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สูง มี
ความประณีต เข็ชงสนนิคม จึงสู้กับคนเถื่อนไม่ได้ ชาวพวนเหมือนพวกลาว และไทยล้าน
นาจนแยกไม่ออก

4. เต็ม วิภาควรรณกิจ, 2530 ประวัติศาสตร์อีสาน ไทยได้แบ่ง
การปกครองทั่วเมืองอีสานและล้านนาออกเป็นมณฑล มีข้าหลวงใหญ่หรือข้าหลวงต่างประเทศ
องค์ปกครอง ภาคอีสานแบ่งการปกครองออกเป็น 3 มณฑล ลาวกลาง ได้แก่บริเวณ
นครราชสีมา มณฑลลาวท้าวได้แก่ บริเวณเชื่อมจากหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มณฑลลาวพวน
เพราะก่อน ร.ศ. 112 ได้รวบรวมหัวเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงหลายหัวเมืองไปจนถึง
แคว้นใหญ่ เมื่อไทยเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศส มณฑลลาวพวนจึงเหลือพื้นที่
แต่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขงมีหัวเมืองต่าง ๆ เช่น อุดรธานี, ขอนแก่น, หนองคาย, เลข

นครพนม สกลนคร ตั้งกองบัญชาการที่บ้านเคื่อหมากแข้ง กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม
ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่

5. สนธิ สมัคการ 1972 ได้กล่าวถึงสาเหตุการอพยพเข้ามาอยู่ในประ
เทศไทย ของชาวพวนว่า

สงครามในดินแดนเขื่องขวางที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ทั้งจากลาวด้วยกันและ
จากญวน จากฮ่อ ชาวพวนจะต้องถูกกวาดต้อนเข้าไปด้วยทุกครั้ง เพื่อเอาแรงงานไปใช้
และป้องกันไม่ให้เป็นกำลังแก่ข้าศึก ชาวพวนได้ถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในไทย หลายครั้ง
ในสมัยกรุงธนบุรี พ.ศ. 2322 เวียงจันทน์ แพ้สงครามไทย คราวลาวพวน ลาวทรงคำหรือ
โซึ่ง ลาวเวียง ถูกกวาดต้อนเข้ามาไว้ในกรุงเทพฯ และพวกลาวโซึ่งไปอยู่เพชรบุรี
ส่วนลาวพวน ลาวเวียง ให้ไปอยู่สระบุรี ราชบุรี และจันทบุรี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ. 2335 เมืองพวนแพ้สงครามเวียงจันทน์ แต่เวียงจันทน์เป็น
เมืองขึ้นของไทย ชาวพวนจึงถูกกวาดเข้ามาอยู่ในไทย และให้อยู่ในกรุงเทพฯ ในสมัย
รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดกบฏเจ้านวงศ์เวียงจันทน์ ไทยยก
กองทัพไปปราบเวียงจันทน์ได้ เจ้าน้อยเจ้าเมืองพวน จับตัวเจ้านวงศ์ส่งกองทัพไทยเป็น
เหตุให้ญวนไม่พอใจเขื่องขวาง ออกกำลังมาจับเจ้าน้อยและลูก ๆ ไปไว้ที่เมืองญวน และให้
ประหารเจ้าน้อยเมื่อไทยทำสงครามกับญวนจึงกวาดต้อนพวนจากเขื่องขวางมาไว้ในไทย
หลายครั้งหลายหนเพื่อไม่ให้เป็นกำลังแก่ญวน มาให้สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดศึกฮ่อ พวกฮ่อออกมาปล้นเมืองเขื่องขวาง หัวพันห้าทั้งหก
เขื่องขวางได้รับความลำบากในการทำมาหากินชาวพวนบางกลุ่มจึงอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศ
ไทยเองและถูกกองทัพไทยที่ยกไปปราบฮ่อกวาดต้อนเข้ามาอยู่หลวงพระบาง เวียงจันทน์
และตามหัวเมืองริมฝั่งแม่น้ำโขงเพื่อตัดกำลังญวน ชาวพวนจึงกระจายกันอยู่ตามที่ราบ
ภาคกลางที่มีคนพวนอยู่มาก่อนแล้วตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ และแยกย้ายกันไปตั้งถิ่นฐานใน
ภาคอีสานหลายหัวเมือง เช่น หนองคาย อุดรธานี เลย

6. หาน พินสุพันธ์ 2515 ลพบุรีที่นำรู้ ได้พูดถึงชาวพวนที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีว่า ชาวพวนหรือลาวพวน เป็นพวกไทยเก่าแก่สาขาหนึ่ง อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านหมี่ เมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว ชาวพวนพวกนี้เดิมอยู่ที่ ตำบลบ้านเช่าหรือเช่า แปลว่าหยุดพัก ต่อมาเปลี่ยนชื่ออำเภอบ้านเช่าเป็นบ้านหมี่ ชื่อบ้านหมี่

หมี่เป็นภาษาพวน คือการเก็บด้ายหรือมัดด้าย มัดไหม เป็นเปราะ ๆ ตามลวดลายแล้วนำไปข้อมให้เส้นด้าย เส้นไหมมีสีสลับเป็นปล้อง ๆ นำมากทอผ้าขึ้นเรียกขึ้นหมี่ ชาวพวนชอบทอผ้าขึ้นหมี่ใช้กัน พวนบ้านหมี่อพยพจากเชียงขวาง พร้อมพวกหัวพันห้าทั้งหก เมื่อเกิดกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ กองทัพยกไปปราบเวียงจันทน์ได้จับเจ้าอนุวงศ์ส่งมากรุงเทพฯ และได้กวาดเอาพวกพวนที่เชียงขวางและพวกหัวพันห้าทั้งหกลงมาไว้กรุงเทพฯ ด้าย และให้ไปอยู่ที่บ้านหมี่ , ตะพานหิน, พิษณุโลก

7. พลเอกสายหยุด เกิดผล 2537 ได้พูดถึงตำนานไทยพวนไว้ในหนังสือไทยพวน และข้อคิด เขียน พูด ท้า ว่า พวนเป็นคนไทยกลุ่มหนึ่งที่ตั้งถิ่นฐานอยู่เชียงขวางในประเทศลาว ชาวพวนเป็นคนรักสงบ ขยันขันแข็ง และรักสามัคคี อาชีพที่สำคัญคือการทำนาและงานหัตถกรรม ชาวพวนเป็นผู้คิดค้นในประเพณี และเอกลักษณ์ของตนมาช้านาน แต่เดิมพวนเคยมีกษัตริย์ปกครองอาณาจักรเชียงขวางของตน และต้นกษัตริย์ของพวนตามพงศาวดารล้านช้าง เล่าว่า เป็นเจ็ดเจือง หรือขุนเจือง ๒๐๗องค์ที่ 7 ของ ขุนบุญลมและได้ไปครองดินแดนเชียงขวาง พวนได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยหลายยุคหลายสมัย ด้วยสาเหตุจากสงครามระหว่างไทยกับลาวบ้าง ลาวหลวงพระบางกับลาวเวียงจันทน์บ้าง และไทยกับพวน รวมทั้งการรุกราน กคช ของพวกฮ่อที่ยกมาโจมตีแคว้นเชียงขวาง กองทัพไทยที่ออกไปปราบฮ่อที่มารุกรานเขตแดน ก็กวาดต้อนเอาพวนเข้ามาไว้หลวงพระบาง เวียงจันทน์และหัวเมืองริมแม่น้ำโขง ตลอดทั้งลงมาอยู่ภาคกลางแล้วให้ไปอยู่ตามเมืองที่ร้างไปในคราวสงครามเสียกรุงแก่พม่า พ.ศ. 2310 เช่น บ้านหมี่ลพบุรี กุ้งโพธิ์ บ้านทับคล้อ ตะพานหิน สระบุรี ราชบุรี หน้สนิมคม กบินทรบุรี ปราชินบุรี และพวนหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย เป็นพวนที่ไม่ได้ถูกกวาดต้อนมาจากเชียงขวางแต่เดินทางมาเองมีชนชั้น

ปกครอง คือ แสนพล แสนจันทร์ แสนปัญญา เป็นผู้นำ ชนครัวพวนจากเข็องขวางมาอยู่
 ทาดเล็วซึ่งทางพิษณุโลกได้แจ้งแก่กรุงเทพฯและโปรดให้พวนทาดเล็วปกครองตนเอง

8. โพนี แซ่มล่าเจ็อก, 2537 ตำนานไทพวน ได้รวบรวมประวัติความเป็นมา
 ของไทพวนตั้งแต่เริ่มตั้งอาณาจักรที่เข็องขวางระบบกษัตริย์การปกครองเขตแดน จนกระทั่ง
 ความวุ่นวายจากการกระทบกระทั่งระหว่างไทยกับพวน ลาวกับลาว ลาวกับไทยเป็นเหตุ
 ให้ชาวพวนต้องสูญเสียบ้านเมืองและถูกกวาดต้อนมาอยู่ในประเทศไทยที่ตั้งถิ่นฐานใน
 ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคอีสาน หลายหัวเมือง ชาวพวนถูกกวาดต้อนมาหลายครั้งนับเป็น
 ระยะเวลากว่า 200 ปี และประเพณีความเชื่อของพวนตามฮีต 12 คอง 14 รวมทั้งภาษา
 ที่ไทพวนยังใช้อยู่

9. เพ็ญศรี คึก, นารี สาริกบุตร, 2529 รายงานการศึกษาประวัติศาสตร์
 ที่องถิ่นของลาวเวียงลาวพวนในอำเภอพนมสารคาม และอำเภอสนามชัยเขตจังหวัดฉะเชิง
 เทรา เมืองพนมสารคาม ตั้งเป็นเมืองในสมัยรัชกาลที่ 4 และเมืองสนามชัยเขต ตั้งเป็น
 เมืองในสมัยรัชกาลที่ 5 ทั้งสองเมืองมีชนกลุ่มน้อยกันมาก ลาวเวียง ลาวพวนเป็นพวกที่
 กองทัพไทยกวาดต้อนมาจากเข็องขวาง หลวงพระบาง เวียงจันทน์ศรีเมืองคน พระเจ้า
 กรุงธนบุรี และให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี้ มาในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว ลาวพวน ลาวเวียง ถูกกองทัพไทยขึ้นไปปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์กวาดลง
 มาไว้อีกเพื่อตัดกำลังพวนที่ยกมารุกรานเข็องขวาง ลาวเวียงจันทน์ ลาวพวนเหล่านี้ได้
 สร้างบ้านแปงเมืองตั้งชุมชนลาวขึ้นมีขนบประเพณีวัฒนธรรมศิลปกรรมสถาปัตยกรรม และ
 ภาษาของตน จนเป็นเอกลักษณ์เด่น เมื่อชุมชนลาวได้รับยกเป็นเมือง ก็ได้ส่งส่วยทางการ
 เช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป

10. พหลยุทธร รุณภัย, 2515 การศึกษาความเชื่อถือของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชนที่บ้านเชียงงา ตำบลเชียงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี วิทยาลัยนพนธ์ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า ความเชื่อที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามีความเชื่อถือเกี่ยวกับศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อถือในทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความเชื่อถือในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและความเชื่อถือด้านไสยศาสตร์ ความยึดมั่นในวัฒนธรรมดั้งเดิม และยึดมั่นในพิธีกรรมอย่างเหนียวแน่น ทำให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจมาก ความสำนึกในสิทธิส่วนบุคคลและความเข้าใจในทางการเมืองน้อยมากจนขาดความสนใจ ทำให้ขาดความมั่นใจและมั่งงายอยู่กับไสยศาสตร์ไม่ยอมรับวิชาการใหม่ ๆ ก่อเกิดผลเสียแก่ชีวิต และความเชื่อในส่วนที่ส่งเสริมมีการทำบุญที่วัดทำให้ชาวบ้านมีโอกาสพบปะสังสรรค์กันและสามารถเอาวิชาการสมัยใหม่เข้าไปเผยแพร่โดยใช้อำนาจเป็นศูนย์กลางได้ ความเชื่อในคำสอนทางพุทธศาสนา เป็นการคอยควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านในสังคมได้ การเคร่งครัดต่อชนบประเพณีดั้งเดิม เป็นการสืบทอด และอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้ ความเชื่อถือในศักดิ์ศรี ภายหลังผู้ชายเป็นฝ่ายได้เป็นผู้นำครอบครัว ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายตาม การพัฒนาด้านความรู้วิชาการสมัยใหม่ จะสะดวกและง่ายขึ้น เมื่อฝ่ายชายรับ ครอบครัวก็จะรับไปด้วย

11. แผนกอิสระสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521 รายงานการศึกษาชุมชน ชาวพวนหมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่าชาวพวนบ้านโพธิ์ศรีเป็นลาวพวนที่ถูกกวาดต้อนจาก เชียงขวางครั้งศึกเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ถูกส่งไปอยู่ที่ลพบุรี แล้วอพยพจากลพบุรีไปตั้งหลักแหล่งที่สุพรรณบุรี ที่บ้านแก้าห้องและชชายตัวออกไปอยู่ที่บ้านโพธิ์ศรี บ้านม่วง และบ้านมะขามล้ม มีอาชีพเป็นเกษตรกร ทำไร่ ทำนา แต่ไม่ทอผ้า เช่นพวนกลุ่มอื่น วัฒนธรรมการทอผ้าของชาวพวนกลุ่มนี้ถูกเก็บไว้ในพิธีกรรมกินดองพวน ไม้คานที่ใช้ทอของแต่งงานและชันหมากจะใช้ไม้สีเหลี่ยมม้วนผ้าในทูก เป็นไม้คาน วัฒนธรรมความเชื่อของสังคมชาวพวนบ้านโพธิ์ศรีเปลี่ยน

แปลงไปมากจากสังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมเศรษฐกิจ เงินตรา ชอบความร่ำรวย ทำบุญ
หวังผลร่ำรวยเกิดการแบ่งชั้นคนในสังคม ความร่ำรวยมีหน้ามีตา เป็นค่านิยมสูง
ของชาวบ้าน การพัฒนาประเทศทำให้หมู่บ้านมีชลประทาน มีไฟฟ้า มีถนนติดต่อกับเมืองได้
สะดวก การเพิ่มผลผลิตดีขึ้น การขนส่งสินค้าไปสู่ตลาดสะดวกขึ้น ฐานะชาวบ้านดีขึ้น และ
นิยมให้การศึกษาลูกหลานสูงขึ้น แต่ความสามัคคีลดน้อยลง การร่วมกิจกรรมของหมู่
บ้านลดน้อยลง กลายสภาพเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ความเชื่อในพุทธและผีสูง เป็นความมั่น
คงทางไสยศาสตร์ เวทไสย การทำบุญเพื่อหวังผลร่ำรวยมากกว่าจะเข้าใจในหลักธรรมคำ
สอน การเคารพเช่นไหว้ผี ทำเพราะกลัวอำนาจลี้ลับเป็นความเชื่อแบบชนบท

12. กนกพรหม แสงเรือง, 2532. ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของ
ลาวพวน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า
ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ของชุมชนลาวพวน อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี 6
ตำบลจาก 22 ตำบล ประชากรตัวอย่าง 335 คน พบว่า ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้าน
ต่าง ๆ ได้แก่ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านภาษา ด้านวัฒนธรรม และด้านประวัติศาสตร์
ของลาวพวนช่วงที่ผ่านมายังเหลืออยู่ในระดับต่างกัน ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านภาษา
ความสำนึกในเอกลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ยังเหลืออยู่ในระดับปานกลาง ความสำนึกใน
เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมยังหลงเหลืออยู่ในระดับสูง มีการรวมตัวของชุมชนไทพวนในภูมิ
ภาคต่าง ๆ อย่างแข็งขันและก่อเกิดกิจกรรมส่งเสริมด้านวัฒนธรรมของตนเองสูง ก่อให้
เกิดความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง

ความเป็นมาของชาวพวนในประเทศไทย

พวน (Phuenean, Phuen, Puan) เป็นคำเรียกกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน
 แคว้นเชียงขวางหรือบริเวณที่ราบสูง Tranninh ตามที่พวนเรียก แคว้นเชียงขวางอยู่ใน
 ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีอาณาเขตติดกับพวน พวนเป็นกลุ่มชนชาติ
 พันธุ์ไท-ลาว ที่ได้ชื่อว่าพวน เพราะเชียงขวางมีแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านพื้นที่ชื่อแม่น้ำ
 พวน และชาวพวนนิยมตั้งถิ่นฐานสร้างที่ทำกินบริเวณลุ่มแม่น้ำด้วยมีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่
 ไถนา เช่นกับกลุ่มไท-ลาวอื่น ๆ

เชียงขวางตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของหลวงพระบาง และอยู่ด้าน
 ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเวียงจันทน์ เขตแดนทิศตะวันตกติดกับดินแดนพวน เชียงขวาง
 เป็นที่ราบสูง ลักษณะภูมิประเทศประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนกันหลายลูก ภูเขาที่
 สูงที่สุดในเชียงขวางชื่อภูเขีย สูง 9242 ฟุต พวนเป็นชาติพันธุ์ ไท-ลาว ที่อยู่ในที่ราบมี
 อาชีพเกษตรกรรม นิยมทำไร่ ไถนา การขึ้นไปอยู่ในที่สูงจึงไม่เหมาะแก่การทำนา
 ชาวพวนอพยพลงมาอยู่บริเวณที่ราบทางด้านตะวันตกของเชียงขวางบริเวณแม่น้ำจิม และ
 ลงมาถึงแขวงบริเวณคัมภีร์ใกล้เวียงจันทน์ นอกจากเชียงขวางจะเป็นที่ราบสูงไม่เหมาะ
 แก่การทำนาแล้วเชียงขวางยังเป็นแดนกันระหว่าง ลาวและพวน เชียงขวางจึงเป็นดิน
 แดนที่ถูกกระทบกระทั่งด้วยสงครามจากทั้งสองฝ่าย เป็นเหตุให้ชาวพวนต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น

พวน เคยมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของตนจากพงศาวดารล้านช้างได้กล่าวว่า
 ชาวพวนได้อพยพมาแต่น่านฮ้อ อ้อฮนุ หรือเมืองแกง หรือแกน บ้านเมืองทุกชั่ยากเพราะ
 ทำไร่ทำนาไม่ได้ และเจ้าเมืองไม่เอาใจใส่ทำนุบำรุงบ้านเมือง พญาแกน (เทวดา)
 จึงส่งขุนบุคมมาครอง ขุนบุคมมีโอรส 7 คน เมื่อเติบโตใหญ่ขุนบุคมส่งโอรสไปครองดินแดน
 ต่าง ๆ

ขุนลอ ไปสร้างเมืองเช้า หรือ หลวงพระบาง

ขุนสีพาลาน ไปสร้างเมืองหอแต หรือหนองแส

ขุนสามจุสง ไปสร้างเมืองแกว ช่องบัว

ขุนไผ่พวง ไปสร้างเมืองชานโชนก

ขุนจ้าวอิน ไปสร้างเมืองอโยธยา

ขุนลกกลม ไปสร้างเมืองเชียงคม ขอม

ขุนเจ็ดเจือง ไปสร้างเมืองพวน

และขุนบุลมได้สาปแข่งไว้ว่า ถ้าหากพี่น้องทั้งเจ็ดแก่งแย่ง รบรา ชิงดินแดน
กัน จงให้ผู้กระทำประสพความหายนะและวินาศ

ตามตำนานเมืองพวน ได้กล่าวอีกว่า พระคำเกิดเจ้าเมืองคำเกิดคำม่วน ซึ่ง
เป็นดินแดนของขุนลกกลมให้เจ้าเมืองน้องเจ้าเมืองพวนเพื่อเป็นค่าปรับไหม อาณาเขต
ของพวนจึงกว้างใหญ่ และชชชชออกมาจรดเวียงจันทน์ตอนใต้ ชาวพวนกับผู้ไทจึงได้ใกล้
ชิดสนิทสนมกันแต่่นั้นมาเพราะเมืองคำเกิดคำม่วนและมหาชัยเป็นเมืองของพวกผู้ไทเกิดการ
ประสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมภาษาคำคล้ายคลึงกัน จะแตกต่างกันแต่เพียงสำเนียงเล็กน้อย

การทะเลาะวิวาทขัดแย้งกันระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์เป็นเหตุให้
เมืองพวนได้รับความเดือดร้อนและยุ่งยากไปด้วยทุกครั้ง เพราะชาวพวนจะถูกกวาดต้อน
มาเป็นกำลังไพร่พลในการสงครามเป็นเหตุให้ชาวพวนต้องอพยพหรือเทครัวไปเป็นพลเมือง
ของหลวงพระบางบ้าง เวียงจันทน์บ้าง และเมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างลาวกับไทย หรือ
ไทยกับญวน ด้วยลาวเอาใจออกห่างไทยบ้าง ญวนรุกรานลาวซึ่งไทยถือว่าลาวเป็นหัวเมือง
ประเทศราชของไทยมาแต่ครั้งสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี การทำสงครามระหว่างไทยกับญวน
ชาวพวนจะต้องได้รับความเดือดร้อนทุกข์ยากลำบาก เพราะเมืองพวนเป็นเส้นทางผ่านของ
ข้าศึก ชาวพวนจะถูกกวาดต้อนลงมาเป็นกำลังในกองทัพบ้าง ถูกกวาดไปอยู่ที่อื่นเพื่อไม่ให้
เป็นกำลังศัตรูบ้าง ชาวพวนจึงต้องอพยพโยกย้ายถิ่นฐานที่อยู่เนื่องๆ

พวนเชียงขวางได้อพยพเข้ามาอยู่ในไทยเมื่อ 200 ปี มาแล้ว ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อไทยตั้งตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่พม่า ภายหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าเมื่อปี พ.ศ.2310 ฝ่ายกรุงศรีสัตนาคณหุต เวียงจันทน์ แยกตัวเป็นอิสระบ้าง จึงขอสัมพันธ์ไมตรีกับฝ่ายไทย และในสมัยนั้นไทยได้แคว้นจำปาสัก พวน และเขมรป่าดงเป็นของไทย ต่อมาเจ้าสิริบุญสารกษัตริย์เวียงจันทน์ได้วิวาทกับพระวอพระตาขุนนางผู้ใหญ่ พระวอพระตา ผู้เจ้าสิริบุญสารไม่ได้ จึงพาพรรคพวกหลบเข้ามาอยู่ที่นครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (หนองบัวลำภู) เจ้าสิริบุญสารยกทัพตามมาปราบเกิดการต่อสู้กัน พระวอพระตาสู้กำลังเจ้าสิริบุญสารไม่ได้ พระตาตายในที่รบ พระวอจึงพาพรรคพวกหนีไปอยู่จำปาสัก และเกิดขัดแย้งกับเจ้าจำปาสัก จึงพาพรรคพวกมาอยู่ที่ดอนมดแดง เจ้าสิริบุญสารได้ส่งกองทัพไปจับตัวพระวอมาฆ่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระพิโรธด้วยเจ้าสิริบุญสารยกทัพบุกรุกดินแดนไทย จึงให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชยกทัพไปตีเวียงจันทน์ได้และได้หัวเมืองทั้งปวงของเวียงจันทน์เป็นของไทย และกวาดเอาผู้คนในเวียงจันทน์ลงมากรุงธนบุรีด้วย เป็นจำนวนมาก ลาวที่มาครั้งนั้นนอกจากลาวเวียงจันทน์ คือลาวเวียงแล้วก็มียาวาน และผู้ไท ลาวโซ่งด้วย และสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ให้ลาวเหล่านี้ไปอยู่ตามหัวเมืองขึ้นในที่ถูกพม่ากวาดต้อนเอาราชบุตรไปจนเป็นเมืองร้าง เช่นเมืองสระบุรี ลพบุรี นครนายก ฉะเชิงเทรา

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ตั้งเมืองเวียงจันทน์ และจำปาสักเป็นประเทศราชขึ้นต่อกรุงเทพ และตั้งบุตรเจ้าสิริบุญสารเป็นครองนครเวียงจันทน์

ส่วนหัวเมืองที่อยู่ระหว่างจำปาสักกับนครราชสีมา เป็นหัวเมืองขึ้นนอกเพื่อเป็นกำลังแก่นครราชสีมา หัวหน้าชุมชนใดสามารถเกลี้ยกล่อมคนให้เข้ามารวมกันอยู่ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองได้ก็จะโปรดฯ ให้มีตำแหน่งเป็นท้าวเป็นพระยา เป็นเจ้าเมือง และตั้งญาติวงศ์ที่ช่วยราชการเป็นอุปราชราชวงศ์ ราชบุตร ตามทำเนียบยศที่นิยมกันในเมืองลาว การตั้งเมืองขึ้นนอกจึงมีผู้นิยมมาอาสารวบรวมราษฎรที่อื่นมาอยู่ในชุมชนของตนเพื่อจะได้

เป็นเจ้าของเมืองเป็นเหตุให้ราษฎรที่หลบหนีไปอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำโขงครั้งที่กองทัพไทยออกไป
เวียงจันทน์ได้กลับคืนมา เป็นจำนวนมาก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2335 เจ้าเมืองแกงเจ้าเมืองพานได้ตั้งเมืองต่อเวียงจันทน์
เจ้าเมืองเวียงจันทน์ยกกองทัพไปตีเมืองแกง และเมืองพานได้กวาดเอาลาวทรงดำ (ผู้ไท)
และลาวพวนส่งลงมากรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา
โลกโปรดฯให้ลาวทรงดำ(ผู้ไท) ไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรี และลาวพวนให้ที่อยู่กรุงเทพฯ

ในปีพ.ศ. 2338 เจ้าเมืองหลวงพระบางได้กล่าวหาเจ้านันทเสนเจ้าเวียงจันทน์
ว่าคิดสมคบกับพระบรมราชาเจ้าเมืองนครพนมกบฏ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ให้ชำระความพบว่าเป็นจริงตามคำกล่าวหาจึงให้ประหารชีวิตเจ้านันทเสน พระราชบวร-
สถานมงคลได้ทูลขอชีวิตเจ้านันทเสนไว้ จึงโปรดเกล้าฯให้ถอดเจ้านันทเสน และแต่งตั้ง
เจ้าอินทร์ผ่องไพบเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์แทน และให้ครอบครัวเจ้านครหลวงพระบาง
ที่ถูกกวาดลงมาเพราะถูกเจ้านันทเสนกล่าวหาว่าคบคิดกับพม่าเอาใจออกห่างไทย รัชกาลที่ 1
โปรดฯให้กลับหลวงพระบาง แต่ที่ขอลืออยู่ในเมืองไทยก็มีเป็นจำนวนมากจึงโปรดฯให้ไปตั้ง
บ้านเรือนที่อำเภอเส้าไห้ อำเภอหนองแซง อำเภอแก่งค้อ จังหวัดสระบุรี อำเภอบ้าน
หมอ อำเภอหนองโดน และอำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อปี พ.ศ. 2352 ในสมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าเมืองนครพนมพระบรมราชาวิวาทกับอุปฮาดท้าวไชย อุปฮาดท้าวไชยจึงพาครัวลาว
นครพนมอพยพลงมากรุงเทพฯ รัชกาลที่ 2 โปรดฯให้ไปอยู่ที่คลองมหาวงศ์เมือง
สมุทรปราการ และโปรดฯให้ท้าวอินทิสาลบุตรคนโตอุปฮาดท้าวไชย เป็นพระยาปลัดเมือง
สมุทรปราการ ควบคุมดูแลครัวลาว ครัวลาวที่อยู่คลองมหาวงศ์ สมุทรปราการต้องอยู่ปะ
ปนกับพวกมอญที่อยู่มาาก่อนแล้ว และสภาพนั้นที่เป็นที่ลุ่มมาก พอถึงสมัยรัชกาลที่ 3 จึงขอไป
อยู่กับลาวพวนด้วยกันที่เมืองพระรถ รัชกาลที่ 3 โปรดฯให้ตัดแขวงเมืองชลบุรี และเมือง
ฉะเชิงเทรา ตั้งเป็นเมืองใหม่ให้ครัวลาวอยู่ เรียกว่าเมืองพนัสนิคม ตั้งเจ้าเมืองคนใหม่

เป็นพระอินทร์อาษาปกครองดูแล

สมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โปรดฯให้สร้างพระเจดีย์กลางน้ำที่เมืองสมุทรปราการได้ให้เจ้านวงศ์เวียงจันทน์เกณฑ์ครัวลาวเวียงจันทน์มาช่วยตัดต้นตาลที่แขวงเมืองสุพรรณบุรีไปวางเป็นฐานพระเจดีย์ ครัวลาวที่ถูกเกณฑ์มาเมื่อเสร็จงานแล้วขอไม่กลับเวียงจันทน์ รัชกาลที่ 2 จึงโปรดฯ ให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งครัวลาวที่ถูกเกณฑ์มาครั้งนี้เป็นครัววนแทบทั้งสิ้น

ต่อมา ปี.ศ.2356 โปรดฯให้เจ้านวงศ์คุมครัวเวียงจันทน์ และลาวโคราขลงมาตัดต้นตาลเพื่อเอาไปปิดท่อบนแม่น้ำเจ้าพระยาให้น้ำไหลหักเข้าคลองบางแก้ว เมืองอ่างทอง เวลาหน้าแล้งคลองบางแก้วตื้นเรือเดินไม่ได้ น้ำไปเดินในแม่น้ำใหญ่แรงจะต้องปิดท่อบนที่ลำแม่น้ำใหญ่ให้น้ำหักเข้าไปในคลองบางแก้วไปคพัดทรายให้ลกลงไปเมื่อปิดท่อบนเสร็จแล้วเจ้านวงศ์ได้นำครัวลาวกลับเวียงจันทน์หรือไม่ เรื่องไม่ได้แจ้งแต่ที่ท้องที่ศาลาแดง อำเภอเมืองและตำบลเทวราชอำเภอไชโย ยังมีหมู่บ้านลาวเวียงจันทน์อยู่

เมื่อปี พ.ศ.2370 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 เจ้านวงศ์เวียงจันทน์ก่อนยกกองทัพด้วยไม่พอใจและน้อยใจที่เมื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพรัชกาลที่ 2 เสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้านวงศ์ได้ทูลขอครัวลาวที่อพยพมาแต่ครั้งกรุงธนบุรี กลับเวียงจันทน์ และทูลขอละครไปเวียงจันทน์ รัชกาลที่ 3 ไม่ทรงอนุญาตจึงก่อนยก รัชกาลที่ 3 โปรดฯให้พระยาราชสุภาวดี (เจ้าพระยาบดินทร์เดชา) เป็นแม่ทัพขึ้นไปปราบกบฏเจ้านวงศ์ แม่ทัพนายกอง กองทัพไทยได้มาตรวจกองทัพถึงเมืองสกลทวาปี เจ้าเมืองสกลทวาปีไม่เตรียมไพร่พลและลูกกระสุนดินดำไว้ตามคำสั่งแม่ทัพจึงจับเจ้าเมืองไปประหารชีวิต และกวาดต้อนครัวสกลทวาปีไปอยู่ที่เมืองกบินทร์จินตคาม (อำเภอกบินทร์บุรี และอำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี และสระแก้ว) เจ้านวงศ์สู้กองทัพไทยไม่ได้ กองทัพไทยตีเวียงจันทน์แตก เจ้านวงศ์หนีไปพึ่งบารมีญวน เจ้านวงศ์หนีไปอาศัยญวนอยู่ แต่ญวนให้เจ้านวงศ์กลับไปอยู่เชียงขวาง เจ้านวงศ์ถูกเจ้าน้อยเจ้าเมืองเชียงขวาง จับตัวส่งกองทัพไทย เป็นเหตุให้ญวนไม่พอใจ และโกรธแค้นเจ้าน้อย

เชียงขวางมาก ส่งกองทัพมาจับเจ้าน้อยและบุตรไปเมืองญวนให้ประหารเจ้าน้อย และกักขังบุตรของเจ้าน้อยไว้ เป็นตัวประกัน ต่อมาภายหลังจึงได้ปล่อยบุตรเจ้าน้อยกลับเชียงขวาง เมื่อชาวเชียงขวางนำค่าไถ่ไปได้ตัวเอาเจ้านายของคนคืน

การปราบกบฏเจ้านวงศ์ครั้งนี้ เชียงขวางได้รับความเสียหายอย่างหนัก เพราะกองทัพของเจ้าพระยาราชสุภาวดีได้ยกขึ้นไปจับได้ญวนออกจากเชียงขวางได้หมด เมื่อปราบกบฏเจ้านวงศ์ราบคาบแล้ว รัชกาลที่ 3 โปรดฯให้เลิกประเทศราชเมืองเวียงจันทน์ให้เวียงจันทน์ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ส่วนหัวเมืองห้าทั้งหก เชียงขวางและสิบสองจุไททรงมอบให้หลวงพระบางดูแลแทน หลวงพระบางเป็นผู้เก็บส่วยส่งกรุงเทพฯ เป็นเหตุให้อำนาจการปกครองหัวเมืองเหล่านั้นอ่อนแอลง ญวนเข้ามาอิทธิพลในสิบสองจุไท, หัวพันห้าทั้งหกและเชียงขวางมากขึ้น

นอกจากจะโปรดฯให้เลิกประเทศราชเวียงจันทน์แล้ว รัชกาลที่ 3 ยังโปรดฯให้ทำลายเวียงจันทน์ให้ราบคาบอย่างได้ เป็นกำลังของลาวอีกต่อไป กองทัพไทยได้เผาเมืองเวียงจันทน์ เก็บกวาดของมีค่าและเทครัวลาวเวียงและลาวพวนที่อยู่ในเวียงจันทน์ลงมาไว้ที่กรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก

ต่อมาเมื่อเกิดศึกฮ่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เชียงขวางถูกพวกฮ่อรุกรานหนัก และรุกรานอยู่เสมอ กองทัพไทยยกไปปราบฮ่อได้ขับไล่ฮ่อออกไปจากเชียงขวาง เมื่อกองทัพไทยยกกลับ ฮ่อก็จะเข้ามารุกรานปล้นสะดม ฆ่าชาวเชียงขวาง เก็บบริบททรัพย์สิน กดขี่ ทารุณ ประชาชนถูกรังแกฆ่าพวนจึงอพยพหนีฮ่อเข้าไปอยู่ในเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และหัวเมืองตามริมแม่น้ำโขงและอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย บ้างก็ไปตั้งครัวเรือนอยู่กับพี่น้องที่อพยพเข้ามาอยู่ก่อนแล้ว

ชาวพวนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยในระยะแรกตั้งแต่รัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะโปรดฯให้ลี้ภัยบริเวณภาคกลาง เช่น สระบุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี ปราจีนบุรี อยู่ทางเหนือจะอยู่ที่กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ อุดรดิตถ์ สุโขทัย นนทบุรี และลี้ภัยทางภาคอีสานมี เลข หนองคาย อุดรธานี หนองบัวลำภู

ชาวพวนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี จะเป็นชาวพวนที่อพยพมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมัยรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จะตั้งถิ่นฐานลี้ภัยบริเวณบ้านกลางใหญ่ส่วนที่ตัวอำเภอบ้านผือ ตำบลบ้านผือ บ้านเมืองพาน ตำบลเมืองพาน บ้านกะลิม บ้านหนองกะลิม ตำบลเมืองพาน บ้านดงหมู, บ้านนาสีดา บ้านหาญโศก อำเภอบ้านผือ จะเป็นชาวพวนที่อพยพจากทุ่งเชียงคำ แดงคึกษ์ออกมา และมีชาวพวนบางพวกที่ถูกกวาดไปอยู่ภาคกลาง เมื่อต้นรัตนโกสินทร์ ได้รับความเดือดร้อนจากการกดขี่ ถูกเหยียดหยามจากคนไทยที่อยู่ล้อมรอบ ละแวกใกล้เคียง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศเลิกทาสให้อิสระแก่ครัวลาวให้โยกย้ายถิ่นฐานได้ แต่ไม่ให้ข้ามแม่น้ำโขงไป ชาวพวนจากบ้านหมี่จังหวัดลพบุรี จากอำเภอส่างใต้จังหวัดสระบุรี จากจังหวัดปราจีนบุรี ได้อพยพครัวพวนกลับไปอีสาน เพราะใกล้ถิ่นฐานเดิมของตน และการอยู่ในอีสานกับชุมชนลาวด้วยกันไม่มีปัญหา เรื่องภาษาวัฒนธรรม ความเชื่อในวิถีชีวิต

ชุมชนไทพวนที่เข้ามาอยู่ในอีสานจะกระจายกันอยู่ในบริเวณใกล้ ๆ แม่น้ำโขง เช่น ที่จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดอุดรธานี จังหวัดหนองบัวลำภู

ที่จังหวัดเลย ชุมชนไทพวนจะอยู่ที่อำเภอยางชุมน้อย อำเภอมือง

จังหวัดหนองคาย ชุมชนไทพวนจะอยู่ที่อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอท่าบ่อ อำเภอสังขาม อำเภอโพนพิสัย และอำเภอเมือง

จังหวัดหนองบัวลำภู ชุมชนไทพวนจะอยู่ที่อำเภอเมือง อำเภอสุวรรณคูหา

ในจังหวัดอุตรธานี ชุมชนไทพวนจะอยู่ที่บ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน อำเภอบ้านผือ อำเภอน้ำโสม เป็นบางส่วน

สภาพทั่วไปเกี่ยวกับอำเภอบ้านผือ

ตำบลบ้านผือ

ภูมิศาสตร์

สูง
ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตอำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอสังคม, อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภูและเขตอำเภอค้อจักษ์

จังหวัดอุตรธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตอำเภอเพ็ญ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอน้ำโสม จังหวัดอุตรธานี และ อำเภอสุวรรณคูหา

จังหวัดหนองบัวลำภู

พื้นที่ 1,120 ตารางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูง ประกอบด้วย กุงนา ป่าไม้ ภูเขา (เขาภูพาน) เหมาะแก่การเพาะปลูก ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีลำน้ำหลายสายไหลผ่านลำน้ำสำคัญคือ ลำน้ำโฆง เกิดจากเขาภูพานไหลผ่านตำบลจำปาโฆง ตำบลบ้านผือ ตำบลกลางใหญ่ ผ่านไปอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย แล้วไหลลงแม่น้ำโขง ลำน้ำฟ้า ลำน้ำสวย ลำน้ำงาว และลำน้ำขลุ่ย เป็นประโยชน์ในการเกษตรกรรม ของประชาชน

ทรัพยากรธรรมชาติ

ได้แก่ป่าไม้ มีไม้ทั้งเตา เช่น ไม้ตะเคียน มะค่า ชิงชัน ประดู่ ไม้แดง ไม้เต็ง ไม้ยาง แร่ธาตุในอำเภอบ้านผือพบแร่ทองคำขาว และถ่านหินที่บ้านคำด้วง ตำบลกลางใหญ่

เส้นทางคมนาคม

1. เส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน กับอำเภอ กับตำบล เป็นถนนราดยาง และมีถนนลูกรังอยู่เป็นบางส่วน และกำลังพัฒนา
2. เส้นทางหลวง
  - 2.1 ทางสาย บ้านผือ-ถนนมิตรภาพ เป็นถนนราดยางแอสฟัลท์ มีความยาว 46 กิโลเมตร เชื่อมกับถนนมิตรภาพ อุดร-หนองคาย ที่หลักกิโลเมตร 13
  - 2.2 ทางสายบ้านผือ-ท่าบ่อจังหวัดหนองคาย ยาว 22 กิโลเมตร ราดยางแอสฟัลท์
  - 2.3 ทางสายบ้านผือ - ศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เป็นทางราดยางแอสฟัลท์ ยาว 46 กิโลเมตร
  - 2.4 ทางสายบ้านผือ - น้ำโสม เป็นทางราดยางแอสฟัลท์ยาว 50 กิโลเมตร
  - 2.5 ทางสายบ้านผือ สุวรรณคูหา เป็นทางราดยาง แอสฟัลท์ตลอดสาย ยาว 31 กิโลเมตร

ถิ่นเดิมของประชากร

ประชากรที่เข้ามาอยู่ในอำเภอบ้านผือมีหลายชาติพันธุ์ เช่น ลาวพวน ลาวเวียง ลาวภูคัง จากเมืองเลย และ จีน ญวน และ คนอีสาน ที่อพยพมาหาที่ทำกินจากมหาสารคามร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ แต่ลาวพวนเป็นประชากรที่มีจำนวนมากที่สุดของอำเภอ และเป็นผู้ควบคุม เศรษฐกิจของอำเภอไว้ได้ด้วยการแต่งงานกับชาวจีน หรือพวนด้วยตนเอง เนื่องจากอุปนิสัยขยันหมั่นเพียร ประหยัด รื้อดออม และรู้จักทำมาหากิน ค้าขาย การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานก่อน จึงเลือกจับจองที่ทำกินได้มาก และมีความยึดมั่นในวัฒนธรรม ภาษา และ ชาติพันธุ์ของตน จึงกลืนชนกลุ่มอื่นได้มาก

ชาวพวนอำเภอบ้านฝ้อ เป็นลาวพวนอพยพหนีศึกฮ่อจากทุ่งเชียงคำมาอยู่
เวียงจันทน์ แล้วหนีข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ท่าบ่อ บ้านหายโศก และบ้านฝ้อ และอีกส่วนหนึ่ง
เป็นพวนที่อพยพจากบ้านหมี่ ลพบุรี และเส้าไห้ สระบุรี เมื่อทางการอนุญาตให้ชาติพันธุ์
ลาวในไทยย้ายถิ่นฐานได้ แต่กำหนดไม่ให้ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปอยู่ลาว ชาวพวนพวกนี้จึง
อพยพไปอยู่ที่บ้านฝ้อกับพวกที่อพยพมาจากเชียงคำ

การปะทะสังสรรค์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทพวนกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ในบ้านฝ้อ เช่น
ลาวเวียง จีน ไทอีสาน ลาวภูคังจากเลย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น
ศาลปู่ตาของไทพวนแต่เดิมยังคงเลี้ยงปู่ตาคู่ได้กลายเป็นศาลหลักเมืองของบ้านฝ้อ และ
เป็นศาลปู่ย่า (ศาลเจ้า) ของชาวจีนในบ้านฝ้อด้วย พิธีกรรมการเลี้ยงปู่ตาของไทพวน และ
ไหว้เจ้าของจีนในสถานที่เดียวกัน จะแตกต่างกันในช่วงเวลา

ภาษาพวน เป็นภาษาหลักของบ้านฝ้อ สามารถสื่อสารได้กับทุกกลุ่ม กลุ่มชาติ
พันธุ์อื่น ๆ จะปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทพวน

ไทพวนบ้านฝ้อ หญิงชาย ส่วนใหญ่จะแต่งงานกันเองในกลุ่มไทพวนแล้วยัง
แต่งงานกับคนจีน คนญวน และไท-ลาว กลุ่มอื่น ๆ ด้วย

บ้านเมืองพาน

เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อกับภูพระบาท

ทิศใต้ ติดต่อกับป่าโปร่งและลำห้วยฟ้า

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านจอมศรี

เส้นทางคมนาคม มีถนนราดยางจากอุดรธานีถึงบ้านเมืองพาน 64 กิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศ เป็นเนินดินรูปไข่ไม่มีคูน้ำล้อมรอบ พื้นที่ 1800 ตารางกิโลเมตร

อุตสาหกรรม สมัยประวัติศาสตร์ ยุคอิสาน - ล้านช้าง

วัด ในหมู่บ้านมีวัด 1 วัด คือวัดวันทนีวิหาร

ประวัติชุมชน

สภาพเดิม เป็นป่าพื้นที่ลาดเขาภูพาน (ภูพระบาท) เมื่อเกิดศึกฮ่อจากคำบลก
เล่าผู้เล่าผู้แก่บ้านเมืองพาน เล่าว่า พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย พาอพยพมาจากเมืองมด เมือง
กาฬี มาจากเมืองพวนปากเวียงจันทน์มาอยู่บ้านเมืองพานโดยเดินทางมาจาก อำเภอ
ศรีเชียงใหม่ ผ่านบ้านโพธิ์ตาก บ้านกลางใหญ่ บ้านดัว เข้าไปอยู่ที่บ้านเมืองพาน มาใน
ตอนหลังมีพวกลาวจากเมืองเลยอพยพจากเชียงคานบ้างอำเภอวังสะพุงบ้าง เข้ามาหาที่
ทำกิน เพราะทางเมืองเลยแล้ง เกิดการประสมกลมกลืนทางภาษาและวัฒนธรรม เพราะ
เป็นชาติพันธุ์เดียวกัน ไท-ลาว เมื่อหมู่บ้านเมืองพานขยายตัวออกไปเป็นบ้านกาฬิมหนอง
กาฬิมบ้านใหม่

อาชีพหลัก ทำเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง

อาชีพเสริม แต่เดิมป่ายังอุดมสมบูรณ์ทำไม้ เก็บของป่า ปัจจุบัน ในฤดูแห้งแล้งเข้าไป
ทำงานก่อสร้างในเมืองและทำงานที่กรุงเทพฯ

ตำบลกลางใหญ่

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ จดตำบลคำด้วง และอำเภอศรีเชียงใหม่

ทิศใต้ จดตำบลบ้านเมืองพาน

ทิศตะวันออก จดตำบลบ้านค้อ (สระวารีย์)

ทิศตะวันตก จดอำเภอน้ำโสม

ตำบลกลางใหญ่มีหมู่บ้าน 9 หมู่บ้าน คือ บ้านนาสีดา บ้านกลางใหญ่ บ้าน
โนนตาแสง บ้านผักบึง บ้านสีดา บ้านนาสีดา บ้านผักบึง บ้านกลางใหญ่ บ้านผักบึง

วัด

วัดป่าสายพระอาจารย์มั่นภูริทัตโต 4 วัด เป็นสาขาของวัดหินหมากเป้ง

วัดบ้าน 2 วัด

ถนน

ลาดยางแอสฟัลท์จากตัวอำเภอผ่านตำบลกลางใหญ่ ไปอำเภอน้ำโสม และไป
บ้านโพธิ์ตาก อำเภอศรีเชียงใหม่

ไฟฟ้า มีกระแสไฟฟ้าใช้ทั้งตำบล ปี พ.ศ. 2525

อาชีพหลัก

ทำการเกษตร ทำนา ทำไร่มีนสำปะหลังไร่อ้อย เพราะพื้นที่เป็นที่ราบเชิงเขา มีฝนตกชุกและน้ำดีจึงทำนาได้ผลดี

อาชีพเสริม

เมื่อป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ ทำไม้ และทำข้าวเม่า ส่งขายตัวจังหวัดตลอดทั้งปี หมดหน้านาไปรับจ้างในเมือง ทำงานก่อสร้าง และคนหนุ่มสาวขณะนี้นิยมออกไปทำงานในโรงงานที่กรุงเทพฯ

ปัจจุบันทั้ง หญิง ชาย นิยมไปขายแรงงานที่ต่างประเทศ เช่นในตะวันออกกลาง บรูไน, สิงคโปร์, ใต้หวัน

ประวัติชุมชน

จากคำบอกเล่า พ่อตู้แสง เชือกกลางใหญ่ บ้านนากลางใหญ่ เป็นชุมชนลาวพวนถูกกวาดต้อนมาจากบ้านหนองแก้ว หาดเดือย เมืองเชียงขวางในสมัยเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นกบฏต่อกรุงเทพฯ กองทัพไทยได้กวาดต้อนเอาชาวลาวจากเวียงจันทน์ข้ามมาไทย และจะส่งลงไปกรุงเทพฯ ดันตระกูลของพ่อตู้แสง สองคนคือ จารย์อินผู้พี่ และจารย์รินผู้น้องเป็นผู้มีความรู้ได้บวชเรียนจนได้เป็นจารย์ พ่อแม่ พาหนีสงครามไทยลาว ไทย ญวนจากเชียงขวางมาอยู่เวียงจันทน์ จารย์อิน, จารย์ริน และ ครัวพวน 11 ครัวถูกกวาดจากเวียงจันทน์จะให้ไปอยู่กรุงเทพฯ เดินทางข้ามแม่น้ำโขงมาถึงบ้านนากลางใหญ่ ซึ่งกลายเป็นบ้านร้างไปแล้ว เพราะสงคราม ไทย - ลาว กบฏเจ้าอนุวงศ์ พวก ไท - ลาว ที่อยู่บ้านลา อยู่ห่างจากบ้านนากลางใหญ่ ทางทิศเหนือ 3 กิโลเมตร บ้านเก็อนอยู่ทางทิศตะวันออกเจียงใต้ และบ้านไซ่อยู่ทางทิศตะวันออก ทั้งสามหมู่บ้านทางการกองทัพ

ไทย กวาดไปอยู่กรุงเทพฯ และส่งลงไปกรุงเทพฯ เหลือแต่บ้านเรือน ที่ทำกิน สิม และหลักจารึกไว้ จารย์อิน จารย์ริน ไม่อยากไปกรุงเทพฯ กับกองทัพไทย จึงใช้ความรู้ด้านสมุนไพรเอามาสมอาหารให้ควัวพวนกินจนเกิดโรคท้องร่วง กองทัพไทยคิดว่าเป็นโรคห่า จึงไม่กล้ากวาดควัวพวนลงไปกรุงเทพฯ และยิ่งกว่านั้น จารย์อิน จารย์ริน ได้คิดลอบนเข้าพนักงานมอชทรัพย์สินให้ขอให้ควัวพวนได้อยู่กลางใหญ่ กองทัพไทยกลัวโรคห่าจึงให้อยู่ ควัวพวนทั้ง 11 ควัวเรือน และจารย์อิน จารย์ริน จึงตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านกลางใหญ่ตั้งแต่นั้นมา เพราะตั้งอยู่ท่ามกลางหมู่บ้านร้าง 3 หมู่บ้าน จึงเรียกชุมชนที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า บ้านกลางใหญ่ชาวบ้านที่ไปหลบซ่อนตัวอยู่ตามป่าเขา เมื่อกองทัพไทยไปแล้วก็ออกจากที่ซ่อนมาสมทบกับควัวพวนของจารย์อินและจารย์ริน และเล่าประวัติของหมู่บ้านร้างทั้ง 3 ให้แก่จารย์อินและจารย์รินฟัง และจารย์รินได้เป็นหัวหน้าบ้าน ต่อมาภรรยาจารย์รินเสียชีวิตลง จารย์รินจึงไปบวช จนเสียชีวิตในผ้าเหลือง

พวนเป็นพวกนับถือผี จารย์อิน จารย์ริน เมื่อตั้งชุมชนขึ้นก็ได้สร้าง หอผีประจำชุมชน เพื่อขอความคุ้มครอง จารย์ทั้งสองได้ทำพิธีตั้งสองหรือ(ช่อง) ลงเสา เชิญผีบรรพบุรุษจากเมืองพวน แขวงเมืองชองมาตั้งหอผีที่บ้านกลางใหญ่ เป็นผีปู่ตา ของบ้านกลางใหญ่และมีการเลี้ยงผีปู่ตาทุกปี เสมอมาการเลี้ยงผีปู่ตาของบ้านกลางใหญ่เป็นพิธีสำคัญ มีรายละเอียดของพิธีกรรมแตกต่างจากการเลี้ยงผีปู่ตาของไทยพวนในหมู่บ้านอื่นของอำเภอบ้านผือ

บ้านกลางใหญ่จะอยู่บนเส้นทางจากเวียงจันทน์อำเภอศรีเชียงใหม่ไปบ้านผือหนองบัวลำภู เป็นเส้นทางการปฏิบัติรัฐประหารของลาวมาแต่โบราณกาล เมื่อพระเจ้าไชยเชษฐาหลบหนีพม่า พ.ศ. 2112 ก็ได้ใช้เส้นทางนี้หลบหนีพม่า มาซ่อนตัวส่งสมผู้คนที่แถบสุวรรณคูหา และเมื่อพระวอพระตา กบฏต่อพระเจ้าสิริบุญสาร พระวอพระตาฝ่ายนี้จึงหลบหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ก็ใช้เส้นทางบ้านกลางใหญ่ออกบ้านผือไปหนองบัวลำภู และพระตาไปถูกฆ่าตายในที่รบที่หนองบัวลำภู เมื่อกองทัพลาวเข้าโจมตี และพระวอพาไพร่พลหนีไปอยู่คอนมดแดง

เจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ก่อกบฏเมื่อไปถึงนครราชสีมารู้ว่ากองทัพไทยยกมา
ช่วยนครราชสีมา จึงกวาดต้อนคนไทยจากนครราชสีมาและราชทางขึ้นไปตั้งมั่นอยู่หนองบัว
ลำภูได้ต่อสู้กับกองทัพไทยเป็นสามารภ เมื่อสู้กองทัพไทยไม่ได้ก็ถอยกลับเวียงจันทน์โดยเดิน
ทางผ่านเส้นทางกลางใหญ่ - โพน์ตาก ศรีเชียงใหม่ ข้ามแม่น้ำโขงไปเวียงจันทน์

ชาวพวนบ้านกลางใหญ่นับถือผี และมีพิธีกรรมมากมายตามความเชื่อ และ
วัฒนธรรมดั้งเดิมของตนได้เช่นไหว้ผีมาจนเมื่อ 20 ปีที่ผ่านมาเมื่อพระสงฆ์พระอาจารย์มั่น
ภูริทัตโต ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา และลูกศิษย์องค์สำคัญ ๆ รุ่นแรก ๆ ของพระอาจารย์มั่น
ได้แสวงโมกขธรรมที่บ้านผือบนเขาภูพาน หลวงปู่มั่นภูริทัตโต ได้แสวงโมกขธรรมบนภู
พระบาทและที่บ้านผือ ตลอดจนลูกศิษย์รุ่นใหญ่ของท่านหลายรูป แสวงหาโมกขธรรมที่บ้านผือ
เช่น หลวงปู่หล้าเป็นสหธรรมิกกับหลวงปู่เทสก์ เทสรังสี อยู่ที่กลางใหญ่จนมรณภาพท่าน
ได้สั่งสอนชาวกลางใหญ่ให้ยึดมั่นในพุทธศาสนา หลวงปู่เทสก์บ้านของท่านอยู่ที่บ้านนาสีดา
เมื่อท่านมีอายุพรรษาสูงก็กลับไปอยู่วัดหินหมากเป้งศรีเชียงใหม่

บทที่ 4

ความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมไทพวน

ไท-พวน ก็เช่นเดียวกับไท-ลาวอื่น ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยมีความเชื่อ สนบ ประเพณีและพิธีกรรมในวิถีชีวิตตามฮีตคองของอีสาน คือ ฮีต 12 คอง 14 แต่จะแตกต่างกันบ้างที่รายละเอียดในการปฏิบัติตามลักษณะของท้องถิ่นที่ไทพวนเข้าไปอยู่ และมีการประสม-ประสานทางวัฒนธรรม

ไทพวนบ้านผือมีฮีตคองที่เคยปฏิบัติตามแบบอย่างที่บ้านบรรพบุรุษเคยประพฤติปฏิบัติ ซึ่งบางกลุ่มยังคงกระทำสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน แต่ไทพวนบ้านผือบางกลุ่มก็ได้เลิกการกระทำฮีตคองบางอย่างไป

ฮีต 12 ของไทพวนบ้านผือ จะเริ่มตั้งแต่เดือนอ้าย ไปมีพิธีกรรมต่าง ๆ

บุญกำฟ้า

บุญกำฟ้า เป็นบุญเดือนอ้ายของไทพวน ซึ่งมีความเชื่อว่า เมื่อถึงปีใหม่ กำ เจียง กำฟ้า (เจียง คือ เดือนเจียง หมายถึงเดือนอ้าย)

บุญกำฟ้าจะกระทำในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 บุญกำฟ้าจะทำใน 3 วัน คือ

วันข้างขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นครั้งที่ 1

วันข้างขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 เป็นครั้งที่ 2 และ

วันข้างขึ้น 14 ค่ำ เดือน 3 เป็นครั้งที่ 3

และถือเป็นวันสิ้นสุดการถือกำฟ้า โดยไทพวนถือว่าการทำบุญกำฟ้านั้นเป็นการป้องกันมิให้ฟ้าผ่าเมื่อเวลาออกไปไถนา หากไม่ทำบุญกำฟ้าก่อนในเดือนอ้ายจะออกไปไถนาไม่ได้ ฟ้าจะผ่า และความเชื่อในพิธีกรรมนี้ ไทพวนบ้านกลางใหญ่มีส่วนความว่า

"กำเจียงไปหน้า กำฟ้าถอยหลัง"

วันกำฟ้า วันแรกข้างขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ไทพวนหยุดพักงานทั้งหมดที่เป็น
กิจวัตรเคยกระทำ จะอยู่กับบ้านไม่ออกไปไหนๆ งานที่จะทำได้ในวันนี้ไม่ถือเป็นพิเศษ คือ
การออกไปหาบปู้ยใส่นา

วันกำฟ้าวันที่ 2 คือวันข้างขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ก็จะปฏิบัติเช่นเดียวกับกำฟ้า
วันแรก

วันกำฟ้าวันที่ 3 คือวันข้างขึ้น 14 ค่ำ เดือน 3 ในวันรุ่งขึ้น คือวันข้างขึ้น
15 ค่ำ เป็นวันพระ ไทพวนจะลุกนั่งข้าวเตรียมหุงหาอาหารไปวัดทำบุญ เมื่อนั่งข้าวสุก
แล้ว จะเอาคุ่นฟันออกจากเตาไฟ เอาน้ำมารดหรือราดคุ่นฟันจนไฟดับแล้วปากก็จะพูดว่า
ช้อทาสสาย 1 วัน พูดเสร็จก็เอาคุ่นฟันวางไปทางทิศตะวันตก คำว่า ช้อทาสสาย 1 วัน
หมายความถึง เเคราะห์ห้ามขามร้ายที่จะเกิดขึ้นก็ให้หมดสิ้นไปกับแสงไฟที่ได้ดับไปแล้ว

เมื่อได้ทำบุญกำฟ้าไปแล้ว ไทพวนก็จะออกไปทำนาได้โดยถือว่าปลอดภัย
(จากการสัมภาษณ์นายแสง เชือกกลางใหญ่ และนายแปลง วงศ์ไชย)

บุญเดือน 4

บุญเดือน 4 หรือบุญพระเวส เป็นประเพณีการเทศน์มหาชาติถือเป็นที่บุญใหญ่
บุญหนึ่งมีความสำคัญต่อความเชื่อ และวิถีชีวิตของชุมชนชาวไทพวนเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะ
ต้องกระทำกันทุกปีเสมอมา และการได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ในวันเดียวกันถือเป็น
บุญกุศลอันยิ่งใหญ่เมื่อเสียชีวิตไปแล้วเกิดในชาติหน้าจะได้พบพระศรีอารี

การทำบุญเทศน์มหาชาติหรือบุญพระเวสนี้ ไทพวนจะงดเว้นไม่กระทำได้ใน
กรณีที่เกิดทุกข์ภัย อดอยากทำข้าวได้ไม่พอลกิน ก็จะงดกระทำได้

การทำบุญเทศน์มหาชาติของไทพวนบ้านกลางใหญ่ (จากการสัมภาษณ์พ่อ
แสง เชือกกลางใหญ่) ได้เล่าว่า การทำบุญเทศน์มหาชาติจะเริ่มได้ตั้งแต่ชนท้าวขึ้นแล้ว
แล้วเริ่มบร้อย อาจจะเป็นเดือน 3 เดือน 4 ไปจนถึงเดือน 5 ซึ่งถือว่าเป็นล่าสุด แต่
ตามปรกติจะกระทำกันภายในเดือน 4

การเลือกระยะเวลาในการเทศน์มหาชาติ จะไม่กำหนดวันแน่นอนว่าต้องเป็น
ข้างขึ้น ข้างแรม จะขึ้นอยู่กับความพร้อมของบ้านและวัด

การตกลงเรื่อง วัน เวลา ที่จะเทศน์มหาชาติ บ้านและวัดจะมาประชุม
ตกลงกัน เมื่อทั้งสองฝ่ายพร้อมแล้ว จึงจะจัด

เมื่อตกลงกำหนดวัน เวลา ในการเทศน์มหาชาติได้ ชาวบ้านจะจับฉลาก
แบ่งคาถาเป็นเจ้าของกัณฑ์ ในกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่งจะได้กัศลา หรือบางคนอาจจะรับเป็นเจ้าของ
ของกัณฑ์แต่เพียงผู้เดียว และจะกำหนดตัวพระภิกษุที่จะเทศน์ในกัณฑ์นั้น ๆ พระที่เทศน์
มหาชาติอาจนิมนต์มาจากวัดในหมู่บ้านอื่นก็ได้ นอกจากนั้นยังจะต้องทำฎีกาบอกไปยังหมู่บ้านอื่น ๆ ละแวกใกล้เคียงให้มาร่วมทำบุญ

จากนั้นชาวบ้านก็จะไปเตรียมงานโศษแบ่งหน้าที่กันทำ เช่นช่วยกันจัดตกแต่ง
สถานที่ เตรียมเครื่องกัณฑ์เทศน์ การเตรียมงานเทศน์มหาชาติจะกระทำ
ก่อนงานประมาณถึงเดือน

ศาลาวัด หรือหอแจกก็จะได้รับการตกแต่งให้เป็นปริมณฑลพิธี สมมุติให้เป็นป่า
หิมพานต์ ดังปรากฏในกัณฑ์จุลพน มหาพน ข้างของหมู่บ้านจะแกะ (ปัก) ไม้เนื้ออ่อนให้เป็น
เป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ มีม้า กวาง นก มีรังต่อ รังแตน แขนงประดับ มีธง (ธง) ไชย ธงช่อ
ดอกไม้ ต้นกล้วย ต้นอ้อย ผูกประดับตามเสาศาลาในเขตปริมณฑลบนศาลาจะมีครุฑน้ำ (ถึง
น้ำ) สมมุติให้เป็นสระโบกขรณี ใสปลา ปู หอย เต่า (สัตว์เหล่านี้ใช้ของจริง หรือ
ประดิษฐ์ขึ้นก็ได้) ครุฑน้ำที่ใส่สัตว์น้ำเหล่านี้จะวางไว้ใต้ธรรมมาสน์ ด้านข้างธรรมมาสน์
หรือด้านหน้าก็ได้ จะยกเป็นแท่นยาววางไว้ โศษตั้งเสา 4 เสา เอาไม้ไผ่สานหัดตะปูพัน
แล้วตัดกาบกล้วยมาปูเพื่อวางเครื่องบูชากัณฑ์ ข้างแท่นจะมีโถ่งน้ำหรือโถน้ำวางไว้บนปากไห
จะเอากาบกล้วยอย่างหนาวางพาด เพื่อเป็นที่จุดเทียนบูชากัณฑ์ และให้น้ำตาเทียนหยดลง
ในโถ่งน้ำเป็นน้ำมนต์คาถาพัน

นอกจากการตกแต่งประติมากรรมขึ้นหอนอกแล้ว ก็จะเตรียมเครื่องกัมม์เทศน์ มีเมือง 1,000 คำ หมา 1,000 คำ น้ำมัน (กาด) หมัน ดอกบัว 1,000 ดอก หอนอกจะประดับธงพระเวส เป็นธงขนาดใหญ่ ฮาวประมาณ 10 - 20 เมตร กว้างประมาณ 50 - 60 เซนติเมตร ทอเป็นรูปหอปราสาทหรือรูปพระธาตุคู่ ผามอบนสวรรค์ โดยใช้เส้นใยด้ายเป็นเส้นอื่น ทอขัดด้วยไม้ไผ่เหลาให้บาง ธงนี้จะปักเป็น 8 ทิศ และปักหน้าประตูวัด เป็นเครื่องหมายการเทศน์มหาชาติ นอกจากธงพระเวสแล้ว ก็จะมีปักธงเล็กเป็นธงสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และธงพื้นหาง

ก่อนวันเทศน์มหาชาติ 1 วัน จะเป็นวันเชิญพระอุปคุตขึ้นมาจากใต้มหาสมุทรเพื่อมาคุ้มครองปกป้องรักษาการเทศน์มหาชาติให้พ้นจากอุปสรรคทั้งหลายทั้งมวล และพ้นจากการขัดขวางของพระธามาต จะมีการตั้งหอพระอุปคุต หอพระอุปคุตนี้จะตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด และไปปลูกชิดกำแพงวัดก็ได้ หอพระอุปคุตจะมีความสูงประมาณ 1 เมตร กว้างประมาณ 70 - 80 เซนติเมตร ปูพื้นหอด้ายไม้ไผ่สานขัดแตะ และล้อมฝา 3 ด้าน มุงหลังคาด้วยหญ้าคา พอดอกบ่าของวันโฮม (คือวันก่อนงาน 1 วัน) ชาวบ้านจะแหกกันไปเป็นขบวน มีเครื่องเสพเงิน เช่น ข้อง กลอง และมี ธัน 5 ธัน 8 ธิน ทราบ ร่ม 1 คัน บาตร 1 ใบ ผ้าไตร 1 ชุด เทียนเล่มยาว 1 คู่ ตั้งขบวนไปเชิญพระอุปคุต โดยเลือกที่ใกล้ ๆ น้ำ อาจจะเป็นที่สระน้ำ ลำห้วย ที่ไม่ไกลจากวัด จากบ้านมากนัก การไปเชิญพระอุปคุตนี้จะไปแต่ขบวนชาวบ้าน ไม่มีพระภิกษุไปด้วย เมื่อไปถึงที่กำหนดให้เป็นที่อยู่ของพระอุปคุต (ที่เลือกบริเวณใกล้ ๆ นี้ ก็เพราะพระอุปคุตนั้นปกติท่านจะอยู่ใต้ทะเล) ผู้กระทำหน้าที่เชิญพระอุปคุตก็จะกล่าวคาถาเชิญ แล้วแหกกลับวัด เมื่อถึงวัดก็เอาเครื่องบูชาพระอุปคุตขึ้นไว้บนหอพระอุปคุต เป็นเสร็จพิธี

เมื่อเชิญพระอุปคุตไปประทับที่หอแล้ว ก็จะแต่งขบวนไปเชิญพระเวสสันดรกลับเข้าเมือง

เครื่องเชิญพระเวสส์ มีต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง แต่โบราณใช้ทองแท้ มา
 ริดทำต้นไม้ ดอกไม้ (ผู้ให้สัมภาษณ์เล่าว่าเคยเห็นเมื่อยังเด็ก คุณตาของผู้ให้สัมภาษณ์
 เคยใช้เงินแท้ ทองแท้ทำต้นไม้เงิน ทอง และเป็นผู้เชิญพระเวสส์ทุกปี ต้นไม้นี้ได้เอาไป
 บรรจุในองค์เจดีย์พระพุทธรูปบาทบัวบก เมื่อคราวสร้างพระพุทธรูปเสร็จเรียบร้อยแล้ว เป็น
 พุทธบูชา) ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง เมื่อเสร็จจากการเชิญพระเวสส์จะนำไปไว้บนช่อศาลา
 เพราะกลัวหาย นอกจากต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองแล้ว มีเงินดวาง เงินส้าง ขึ้น 5 ขึ้น 8
 การไปเชิญพระเวสส์จะต้องมีพระภิกษุนำขบวนไป และหามสะแน (แคร่)
 ไม้ไผ่ไปด้วย เพื่อให้พระเวสส์สัณดร พระมัทรี กัณฑ์ ชาลี นั่งกลับเมือง ขบวนแห่เชิญพระ
 เวสส์จะมีเครื่องเสพเงิน เช่น แคน กลอง พัง ฉิ่ง ฉาบ และมีเครื่องสูง ฉัตร พัดโบก
 หอก ดาบ ทล่าว ไปยังป่าที่สมมุติว่าเป็นป่าหิมพานต์ที่พระเวสส์สัณดรอยู่ ในขบวนแห่ไปเชิญ
 พระเวสส์นอกจากเครื่องเชิญต่าง ๆ แล้วยังมีผ้าพระเวสส์ (ผ้าที่มีภาพวาดเรื่องพระ
 เวสส์สัณดรทั้ง 13 กัณฑ์) ไปด้วย เมื่อไปถึงสถานที่กำหนดว่าเป็นที่อยู่ของพระเวสส์สัณดร
 พระภิกษุผู้นำขบวนจะเทศน์กัณฑ์เชิญพระเวสส์กลับเมือง 1 กัณฑ์ เมื่อเชิญเสร็จก็จะแห่
 พระเวสส์สัณดรกลับเข้าเมือง และแห่พระเวสสมาที่วัดเดินประทักษิณศาลา 3 รอบ แล้วจึงเอา
 ผ้าพระเวสส์ขึ้นล้อมศาลาทั้ง 4 ด้าน พระภิกษุที่อยู่บนศาลาก็จะสวดพระปริตรมงคล
 เมื่อสวดพระปริตรมงคลจบแล้ว พระภิกษุที่กำหนดไว้ก็จะขึ้นเทศน์มาลัยหมื่น มาลัยแสน เมื่อ
 เทศน์จบก็จะหยุดการสงฆ์ ชาวบ้านจะกลับไปอาบน้ำ กินข้าว แต่งตัวมาชมมหรสพที่จัดขึ้น
 แต่โบราณมีหมอลำ แต่ปัจจุบันมีภาพยนตร์ เพลงลูกทุ่ง การแสดงต่าง ๆ

เข้าวันรุ่งขึ้นประมาณ 03.00 น. พระจะตีกลอง ชาวบ้านจะไปแห่ข้าวพัน
 ก้อน (เอาข้าวหนึ่งมาปั้นเป็นก้อนเล็ก ให้ได้พันก้อน เอาก้อนข้าวไปเสียบไม้แล้วนำไปปัก
 ที่เหง้ากล้วยที่ลอกเปลือกออกจนขาวสะอาด) นำไปแห่รอบศาลาวัด และนอกจากข้าวพัน
 ก้อนก็จะเตรียมข้าวหนึ่งไปตักบาตรในขณะที่เดินประทักษิณรอบศาลา 3 รอบ ก็จะเอาข้าวหนึ่ง
 วางลงไปในที่ใส่ข้าว ใส่นอกไม้ (ทำด้วยไม้ไม่สานปากกว้าง ก้นสอบวางบนกระบอกไม้
 ไม้สูง ประมาณ 1 เมตร) ที่ใส่ข้าวนี้จะวางไว้ที่มุมศาลาทั้ง 4 ด้าน ส่วนพุ่มข้าวพัน
 ก้อนจะนำขึ้นไปไว้บนศาลาในเขตปริมณฑลพิธี เพื่อเป็นการบูชาภัณฑ์

เมื่อแห่ข้าวพันก้อนแล้ว พระเทศน์สังกาศประมาณใกล้รุ่ง เมื่อเทศน์สัง
 กาศจบ พระภิกษุรูปที่ได้รับนิมนต์เทศน์จะขึ้นเทศน์กัณฑ์ทศพร หิมพานต์ ทานกัณฑ์ ชุภก
 ฤกษ์ บันดาล บันปลาย นักรวี สักกบรรพ มหาราช นครกัณฑ์ พระภิกษุจะผลัดเปลี่ยนกัน
 ขึ้นเทศน์ รูปใดว่างก็จะรับจิ้งหรีด รับเพลไป หมุนเวียนกันไปตามที่รับกัณฑ์ใดไว้ ในเช้า
 วันเทศน์มหาชาติ ชาวบ้านจะตระเตรียมอาหารไปเลี้ยงพระ เลี้ยงคนที่มาทำบุญ การ
 เทศน์มหาชาติจะต้องเทศน์ให้จบภายในวันเดียว ไม่ล่วงวัน เมื่อพระเทศน์ครบ 13 กัณฑ์
 ก็จะเพิ่มอีก 1 กัณฑ์คือกัณฑ์ฉลอง เมื่อจบกัณฑ์ฉลองแล้ว ก็จะเป็นการคารวะพระภิกษุ
 สงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธีเทศน์มหาชาติ

ในงานเทศน์มหาชาติจะมีการเลี้ยงพระทั้งจิ้งหรีด และเลี้ยงเพล รวมทั้งเลี้ยง
 คนที่มาทำบุญเทศน์มหาชาติด้วย (เลี้ยงไท่แขก) หมายถึงคนจากหมู่บ้านอื่นมาร่วมงาน
 ข้าวปลาอาหารที่จะนำไปเลี้ยงพระมี ห่อข้าวต้มมัด ข้าวปาด ข้าวปั้น (ขนมจีน) ข้าว
 เหนียวแดง ผลไม้ตามมีตามเกิด

บุญเทศน์มหาชาติ จะมีอยู่ 2 วันคือ วันโหม กับวันเทศน์

(ผู้ให้สัมภาษณ์ พ่อตู้แสง เกือกกลางใหญ่ บ้านโนนตาแสง ต.กลางใหญ่ และแม่ตู้บัวทอง ไสมาศรี บ้านกลางใหญ่ พ่อตู้คำพันธ์ มะรังษี บ้านโนนตาแสง ต.กลางใหญ่ ผู้สัมภาษณ์ ผศ.ฤดีมน ปริดีสนิก ธันวาคม 2538)

บุญเดือน 5

บุญสงกรานต์

บุญเดือน 5 หรือ บุญสงกรานต์ ,บุญสังขาร ของไทพวน จะเริ่มวันที่ 13-14-15 เดือนเมษายน เรียกกันว่าวันสังขาร ก่อนวันสังขาร 1 วัน คือวันเนาไทพวนจะหยุดการหยุดงานอันเป็นกิจวัตรประจำวัน แทบทั้งหมด เช่น ทอผ้า เข็นผ้าย ตักน้ำ ต่ำข้าว ไทพวนทุกคนจะเรือนจะไปวัดไปจืดที่ไว้สำหรับเชิญพระพุทธรูปลงสร้างในวันสงกรานต์หรือวันสังขาร (สงกรานต์)

พอถึงวันสังขาร คือวันที่ 13 ไทพวนจะตระเตรียมอาหารคาวหวานไปทำบุญสังขารที่วัด แล้วก็ยัดสร้างน้ำพระพุทธรูป โดยทำฮ้างฮัดไว้ยัดสร้างน้ำพระพุทธรูป และไปสร้างพระภิกษุในวัด แล้วจึงไปยัดน้ำผู้เฒ่าผู้แก่

ในวันที่ 14 จะเป็นวันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ฟังพระเทศน์ให้ศีลให้พรแล้วก็จะออกมาฮัดน้ำสังขารกัน การฮัดน้ำจะฮัดกันไปเรื่อยจนหมดสงกรานต์

ในการทำบุญสงกรานต์ หรือบุญสังฆารนอกจากจะเชิญพระพุทธรูปลงสร้างน้ำ และรดสงฆ์พระภิกษุ สักน้ำผู้เฒ่าผู้แก่ และชาวบ้านด้วยกันแล้วไทพวนยังมีประเพณีแห่ดอกไม้ในบุญสงกรานต์

ประเพณีการแห่ดอกไม้ หมู่บ้านใดชุมชนใดจะแห่ดอกไม้ไปชุมชนไทพวนอื่น หมู่บ้านอื่นหลังวันสังฆารไปแล้ว ก็จะทำฎีกาไปบอก บอกไปก่อนว่าจะแห่ไปวันใด เวลาใด หมู่บ้านที่ได้รับฎีกาก็จะตระเตรียมอาหารไว้เลี้ยงรับรองผู้จะแห่ดอกไม้ไปหา ประเพณีการแห่ดอกไม้ในแต่ละหมู่บ้านจะแห่ไขว้กันไป (หมายถึงต่างฝ่ายจะแห่ดอกไม้ไปเชื่อมเสือนกัน แห่ไปแห่มา แห่บ้านโน้น แห่บ้านนี้) เป็นการประสานสัมพันธ์กัน

หมู่บ้านใดจะแห่ดอกไม้ก็จะตระเตรียมดอกไม้ไปแห่มี ดอกจำปาขาว (ลั่นทม) เก็บดอกมาเสียบไม้ปักเป็นพุ่มถือไป ดอกกาละเลา ดอกสะมิง เอามามัดเป็นพวง ถือแห่กันไป การแห่ดอกไม้จะจัดเป็นขบวนมีเครื่องดนตรีกลอง ฉิ่ง ฉาบ แห่ไปหมู่บ้านที่ได้รับฎีกาบอกไปเมื่อไปถึงขบวนแห่ดอกไม้จะไปวัดซึ่งเจ้าบ้านรอต้อนรับอยู่ โดยจะพาแขกผู้มาเยือนไปรับประทานอาหารที่เตรียมไว้ก่อน เมื่อเลี้ยงดูกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขบวนแห่ดอกไม้ก็จะออกมาแห่ดอกไม้รอบวิหารหรือโบสถ์ 3 รอบ แห่เสร็จก็จะเอาดอกไม้ที่แห่มาขึ้นไปบูชาพระประธานในโบสถ์หรือในวิหาร และบูชาพระพุทธรูปที่ทางวัดเชิญลงมาให้รดสงฆ์ พร้อมทั้งถวายดอกไม้แด่พระภิกษุทั้งหลายที่เจ้าบ้านนิมนต์มา รับฟังเทศน์ รับศีลรับพร แล้วเป็นเสร็จพิธีแห่ดอกไม้

การแห่ดอกไม้ นับเป็นประเพณีหนึ่งร่วมในบุญสงกรานต์ของไทยวน จะมีการแห่ดอกไม้ไว้วันไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดสงกรานต์หรือหมดสังขาร คือ เชิญพระพุทธรูปขึ้น

การเชิญพระลงจะเริ่มจากวันสงกรานต์หรือสังขารให้คนได้สดสรงไปจนหมดสังขารจึงจะเชิญพระขึ้น คือ ย่างเข้าเดือน 6 ก็จะเป็นบุญเลี้ยงบ้าน

บุญเลี้ยงบ้าน

บุญเลี้ยงบ้าน หรือ บุญเลี้ยงผีปู่ตา เป็นประเพณีสำคัญซึ่ง พวณได้ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด

บุญเลี้ยงบ้าน หรือ เลี้ยงปู่ตา (บรรพบุรุษทั้งฝ่าย บิดาและมารดา) อันเป็นผีบรรพบุรุษของชุมชน หมู่บ้าน ศาลปู่ตาหรือหอบ้าน เป็นที่สิงสถิตของผีปู่ตา ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องรักษาบ้านให้ร่มเย็นเป็นสุข เมื่อบ้านเช่นดินลี้ถุก แต่หากทำไม่ถูกยึดครองที่ประพฤติปฏิบัติกันมากก็จะได้รับโทษทัณฑ์รับภัยพิบัติจากผีปู่ตา ศาลปู่ตาหรือหอบ้าน จึงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เช็ดขามและนิยมนั่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน บางแห่งอยู่ปากทางเข้าสู่หมู่บ้าน และจะต้องอยู่ห่างออกไปจากหมู่บ้านพอประมาณ หอบ้านมักนิยมนั่งอยู่ในที่สูงหรือที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง จึงเรียกว่าดอนปู่ตา และมักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีต้นไม้หนาแน่น จะสร้างเป็นศาลขนาดย่อม สูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร บางแห่งสร้างเป็นหอขนาดใหญ่ที่เป็นหอเล็ก ๆ เตี้ย ๆ ก็มีขึ้นอยู่ก็บริเวณทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

การเลี้ยงบ้านเป็นประเพณีสำคัญของไทพวน ซึ่งจะกระทำกันในเดือน 6 ด้วยความเชื่อว่าการเลี้ยงบ้านจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตน (ผู้เลี้ยง) หากไม่เลี้ยง ปู่ตาจะลงโทษเอาหาความเจริญไม่ได้ การเลี้ยงบ้านจึงเป็นสาระสำคัญของการดำเนินชีวิตของชุมชนไทพวนมาแต่โบราณกาล แม้ภายหลังไทพวนหลายกลุ่มได้เปลี่ยนมารับนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ตาม แต่ก็ยังยึดมั่นในพิธีกรรมนี้อยู่มาก และที่ยกเลิกไม่ปฏิบัติตามประเพณีที่เคยกระทำมาแล้วก็มี เช่นไทพวนบ้านกลางใหญ่ และบ้านพ้อมมีไทพวน 3 กลุ่ม มีวิถีการขั้นตอนในการเลี้ยงบ้านแตกต่างกันออกไป

การเลี้ยงบ้านจะกำหนดเอาพฤษภาคมของเดือน 6 เป็นวันเลี้ยง บางชุมชนก็ถือเอาวันพฤหัสบดีแรกของเดือน 6 เป็นวันเลี้ยง แต่การทำพิธีเลี้ยงบ้าน จะต้องทำก่อนพิธีแหกนา (แรกนา) และก่อนบุญบั้งไฟซึ่งจะทำทุกปี หรือเว้นปีก็ได้ แต่การเลี้ยงบ้านถือเครื่องครัดต้องทำทุกปี เว้นไม่ได้

พิธีเลี้ยงบ้านจะต้องมีเจ้าและนางเทียม เจ้า คือ ผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับเทพ และผี เป็นผู้ดูแลรักษาหอบ้านเป็นผู้ทำหน้าที่เช่นไหว้ผี เชิญผีเข้าทรงนางเทียม เจ้าเป็นได้แต่ผู้ชายเท่านั้น มักเป็นผู้สูงอายุ มีศีลธรรม ประพฤติตนเป็นที่ยอมรับของหมู่บ้าน การเป็นเจ้ามักจะสืบสายพันธุ์จากพ่อไปลูก จากลูกไปหลาน ต่อ ๆ กันไป หากผู้เป็นลูกไม่รับสายพันธุ์ก็จะมี การสรรหาเจ้าใหม่ ก็จะมีพิธีทดสอบโดยให้เชิญถนนหรือผีมารักษาคนป่วยได้หรือไม่ ถ้าติดต่อกับถนนกับผีได้ ก็จะได้รับเลือกเป็นเจ้า

นางเทียม คือ หญิงที่ทรงเจ้า หรือ ผีเข้า มักเป็นหญิงหม้าย หรือมีอายุ
กลางคนขึ้นไป เป็นเพศหญิงเท่านั้น นางเทียมเช่นเดียวกับจ้ำ คือ ต้องเป็นผู้ที่ผัดถน ผีปู่
ตาเลือกให้เป็นโศกออกปากผ่านนางเทียมคนอื่น หรือ บอกเหตุให้รู้ เช่น ผีนหรือ
สัญญาณเครื่องหมายเป็นที่รู้ว่าผีถนเลือกให้เป็น ถ้าไม่ยอมรับก็จะม็อนเป็นไป เช่น ป่วย
กระเสาะกระแสะ หรือเกิดเหตุร้ายแก่ตน จนกว่าจะรับเป็น อากาเรเหล่านี้ก็จะหาสไปเอง

การเลี้ยงบ้าน ปู่จ้ำ หรือ เฒ่าจ้ำ จะประกาศบอกให้ชาวบ้านรู้ล่วงหน้า
ประมาณ 7 วัน หรือ 10 วัน เพื่อให้ทุกบ้าน(หลังคาเรือน) ได้ตระเตรียมเครื่องเช่น ไหว้
หรือเครื่องเลี้ยงประกอบด้วยเหล้า ไก่ตัว หมากพลู บุหรี่ พาทวาน ข้าว ชัน 5 ดอกไม้
ธูปเทียน ไปที่ศาลปู่ตาแต่เช้า จ้ำจะนำเครื่องเลี้ยงขึ้นไปไว้บนศาล หากเครื่องเลี้ยง
มากก็จะวางรายรอบศาล แล้วจ้ำจะนำชัน 5 ชันไปบูชาปู่ตา เชิญปู่ตาลงมารับเครื่องเลี้ยง
ด้วยการพาชาวบ้านกล่าวเชิญปู่ตาว่า "ถึงเวลาขอเลี้ยงเจ้าบ้านสะพานเมือง เพื่อบูชา
ขอความอยู่ดีมีแฮ้ง ขอปู่ตาปกป้องรักษาลูกหลาน รักษาบ้าน"

เมื่อเชิญปู่ตาได้รับเครื่องเลี้ยงแล้ว จ้ำก็เชิญปู่ตาเข้าทรงนางเทียม เมื่อปู่ตา
เข้าทรงนางเทียมแล้วนางเทียมจะลุกขึ้นพ็อน และทำนาศความเป็นไปของบ้าน จ้ำและชาว
บ้านก็จะซักถามนางเทียม นางเทียมก็จะเทียมเจ้าตอบคำถามของชาวบ้านไปจนกว่าจะถึง
เวลาปู่ตาออกจากร่าง เป็นอันว่าปู่ตาได้รับเครื่องเลี้ยงแล้ว และจากนั้นอาหารที่นำมาเลี้ยง
ก็จะนำมาแจกกันกิน

การเลี้ยงบ้านของไทพวนกลางใหญ่ จะต้องเลี้ยงด้วยไก่ไป 3 ปี ติดต่อกันพอ
ถึงปีที่ 4 จะต้องเปลี่ยนเครื่องเลี้ยงเป็นหมู คือ ต้องล้มหมูมาเลี้ยงผี พอปีที่ 5 ที่ 6 ก็
จะกลับมาเลี้ยงด้วยไก่อีก 2 ปี พอถึงปีที่ 7 ก็จะล้มควายมาเลี้ยงผี จะหมุนกันอยู่อย่างนี้ตลอดไป

การเลี้ยงบ้านคือวิถีชีวิตของชุมชนไทพวนที่ยึดมั่น ถิ่นมั่น ในพิธีกรรมนี้ เพราะ หากไม่เลี้ยงบ้านก่อนก็จะทำนาไม่ได้จะเกิดทฤษฏิกษัยแก่บ้าน นาจะล้ม จะแล้ง จะเป็นอัมพมงคลต่าง ๆ และเกิดภัยพิบัติแก่หมู่บ้าน

ปัจจุบัน บ้านกลางใหญ่ไทพวน เลิกพิธีกรรมอันนี้มา เมื่อ 20 ปีที่แล้ว เพราะ ไทพวนกลางใหญ่เลิกนับถือผี หันมานับถือพุทธจึงเลิกทำพิธีกรรมเกี่ยวกับผี พระภิกษุที่เข้าไป เผยแพร่พระพุทธศาสนาที่กลางใหญ่ล้วนเป็นพระภิกษุสมณวิปัสณากรรมมีภูมิลำเนาสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ทั้งสิ้น เช่น หลวงปู่หล้า หลวงปู่เทสก์ พระราชนิโรธรังสี ได้อบรมสั่งสอนให้ ชาวบ้านกลางใหญ่ ยึดมั่นในพระรัตนตรัยแต่อย่างเดียว หอบ้านจึงถูกรื้อและเผาทิ้งไป เมื่อ 20 ปีที่แล้วมาโดยพระภิกษุจากบ้านพรานหมื่น ตั้งแต่นั้นหอบ้านถูกเผาไทพวนกลางใหญ่ก็ เลิกพิธีเลี้ยงบ้านแต่นั้นมา

(จากการสัมภาษณ์นายแสง เชื้อกลางใหญ่)

แม้การเลี้ยงบ้านของไทพวนกลางใหญ่จะยกเลิกไปแล้ว แต่ชุมชนไทพวนอื่นใน อำเภอบ้านผือ ที่แม้จะรับนับถือพุทธศาสนาแล้วแต่ก็ยังยึดมั่นในประเพณีและพิธีกรรมดั้งเดิม ของบรรพบุรุษอยู่ เช่น ที่บ้านผือ ตำบลบ้านผือ

การเลี้ยงบ้าน ตำบลบ้านผือ

ไทพวน ตำบลบ้านผือ ยังคงรักษาประเพณีดั้งเดิมของตนอยู่อย่างมั่นคง อาจ จะเป็นเพราะ อพยพมาจากต่างเมือง และต่างเวลากัน ไทพวนบ้านผืออพยพหนีศึกฮ่อจาก ทุ้งเชียงคำและอีกส่วนเป็นไทพวนจากบ้านหมี่ อพยพกลับไปหาญาติพี่น้องและหาที่ทำกินใหม่ ที่บ้านผือ

จากการสัมภาษณ์พ่อตู้จำ นายตัน พัวแพง อายุ 88 ปี เป็นเจ้าของ ตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ พ่อตู้ตัน พัวแพง เป็นเจ้าประจำศาลปู่ตาของอำเภอบ้านผือ และเป็นผู้นำกระทำพิธีเลี้ยงบ้าน

การเลี้ยงบ้านของตำบลบ้านผือ จะต้องเลี้ยงในวันพุธแรกของเดือน 6 เช่น โทพวนอื่น ๆ

เครื่องเลี้ยงมี

ไก่ต้ม 4 ตัว

เหล้า 1 โท (แก้ว, ขวด, แบนก็ได้)

ข้าวเหนียว 1 กระติบ

พาทวาน ของมี ข้างเหนียวคลุกน้ำตาล

ผลไม้ ส้ม

บุหรี หมาก พลุ

ดอกไม้แดง ก็ดอกไม้ก็ได้

ธูป เทียน

การเลี้ยงบ้านที่ตำบลบ้านผือจะกระทำในตอนบ่าย ชาวบ้านจะนำเครื่องเลี้ยงมาที่ศาลปู่ตาในตอนบ่าย ตั้งเครื่องเลี้ยงเสร็จจะประมาณ 4 โมงเย็น เจ้าจำก็จะนำเลี้ยงปู่ตา เจ้าจำจุดธูปเทียน ตั้งขัน 5 แล้วก็จะนำกล่าวเชิญปู่ตา ที่มารับเครื่องเลี้ยง โดยพูดว่า "ถึงเวลาเลี้ยงแล้ว ขอให้ปู่ตามารับฉัน เสวย ของที่ลูกหลานเตรียมมาด้วยเถิด ขอให้ปู่ตาปกปักรักษาคุ้มครองบ้านให้ลูกหลานอยู่สุขสบายได้ข้าวได้ปลา"

ในการเลี้ยงปูตา จะมีเสฟงัน (คนตรี) มีแคน ฉาบ ฉิ่ง กลอง เล่นกัน
สนุกสนานแต่ไม่มีการเข้านางเทียม

เมื่อปูตาจับของเลี้ยงแล้ว เครื่องเลี้ยงก็จะถูกนำมาแบ่งให้เจ้า และแจกกัน
กิน เป็นอันเสร็จพิธีเลี้ยงบ้าน

การเลี้ยงบ้านไทพวนบ้านผือถือเป็นพิธีกรรมสำคัญต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
ถ้าไม่เลี้ยงบ้านในเดือน 6 จะทำนาไม่ได้ ฝนฟ้าจะแล้ง จะเกิดเภทภัยแก่บ้าน วิวาษา
จะล้มตาย

และหากผู้ใดมาบนบานศาลกล่าวปูตาไว้ได้รับผลตามที่บนไว้ หากยังไม่ได้
แก้บน ก็มารวมแก้พร้อมกันเลี้ยงบ้านได้ (ตรงกับไทพวน บ้านกาลิม)

พิธีเลี้ยงบ้านของชุมชนไทพวน บ้านกาลิม ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ ซึ่ง
มีความแตกต่างไปจากชุมชนไทพวนอื่น

หอบ้านหรือศาลปูตา ของบ้านกาลิมเรียกว่า ศาลญาคูเสื่อ ญาคูเสื่อ ผู้นี้
ถูกเลื้อยขบตาในป่า ชาวบ้านจึงตั้งศาลให้เรียกว่า ศาลญาคูเสื่อ (อัญญาคู) ญาคูเสื่อ
คงจะเป็นผู้นำชุมชนลาวพวนที่อพยพมาและเป็นนักรบด้วย จึงได้รับยกย่องเป็นปูตาของบ้าน
เป็นเจ้าของผีทั้งปวงของหมู่บ้าน ญาคูเสื่อมีบริวารมากมาย เช่น ท้าวบัวทอง จารย์สุ
วรรณท้าวหมาน้อย ท้าวองค์่า ท้าวมะลิวัลย์ ท้าวพานทอง ท้าวคงศักดิ์ ท้าวองค์่า ท้าว
สุบรรณ ท้าวสุภาพ การไหว้ญาคูเสื่อ ต้องเข้านางเทียมถึง 16 คน

พิธีเลี้ยงบ้านของไทพวน บ้านกาลิม จะกระทำในวันพุธแรกของเดือน 6

เครื่องเลียง

ไถค้ำ 12 ตัว

เหล่า 1 ไท (ขาด, แบน, จอก) ก็ได้

ผ้าแพรวา 1 ผืน

ชั้น 5 ชั้น 8 (ดอกไม้ใช้สีขาว)

บุหรี หมาก พลุ

น้ำ 1 เหลือก หรือ 1 กา

พาข้าวคาว ข้าวเหนียว แจ่ว

พอดถึงวันเลียง เวลาเช้า จ้าจะนำชาวบ้านพร้อมเครื่องเลียงไปที่หอบ้าน หรือศาลปู่ตา

นอกจากเครื่องเลียงแล้ว ชาวบ้านกาลิมจะเอาทางมะพร้าวมาริดใบแล้วผูกเป็นปม ใบละปม ถือเป็นตัวแทนสัตว์เลียงในครัวเรือน คือ วัว ควาย ที่มีอยู่ สัตว์เลียงมีจำนวนเท่าใดก็จะผูกปมเท่าจำนวนสัตว์ จะหลอกลงปู่ตาไม่ได้ ถ้าทำจะถูกลงโทษเพี้ยนคัม หมายถึง ปู่ตา ทำให้สัตว์เลียง ล้มตาย หรือ ทำให้เจ้าของสัตว์เลียงเจ็บป่วย ล้มตาย

จ้าจะนำชั้น 5 ชั้น 8 ชั้นไปมอบให้วันศาล แล้วกล่าวเชิญปู่ตาลงมารับเครื่องเลียงของลูกหลาน และขอความร่วมมือเป็นสุขแก่หมู่บ้านครัวเรือน ขอให้ได้ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ เมื่อไหว้ปู่ตาแล้ว ปู่ตาจับเครื่องเช่นแล้วก็จะนำเครื่องเช่นกลับไปกินในครัวเรือนตน แต่หากเป็นการเลียงรวมก็จะนำเครื่องเลียงมาแจกจ่ายกันกิน

ตกบ่ายในวันเลียงบ้าน ชาวบ้านจะรวมกันเป็นขบวนแห่มีจ้านำขบวนพร้อมทั้งเครื่องเช่นไหว้มีชั้น 5 , ชั้น 8 เหล่าไท ผ้าแพรวา น้ำค้ำ 1 เหลือก หรือ 1 กา หมาก พลุ บุหรี ศาลปู่ตา ในขบวนแห่จะมีเสฟงัน (เครื่องดนตรี ประกอบ มี แคน 1 เต้ากลอง ฉาบ ฉิ่ง ปี่นกกั๊บ 1 กระจับปี่ บั้งไฟเล็ก 1 บั้ง เรียกว่าบั้งไฟเลียง ใช้จุดเลียงทาสว่าฟ้าฝนจะได้ข้าวปลาประการใด ถ้าบั้งไฟขึ้นแสดงว่าปีนี้จะได้ฝนดีได้ข้าวปลา ถ้าบั้งไฟ

ไม้ชั้นแสดงว่าฝนฟ้าไม่ได้ไม่ได้ข้าวปลาอาหาร ปีนครก ทำจากกระบอกไม้ไผ่ เป็นรูปอวัยวะเพศชาย วิธียิง คือ ชักเข้าชักออกและทำรูปปั้นเมฆ (เป็นไม้แกะสลักเป็นรูปชายหญิงกำลังร่วมเพศกัน) แห่ไปที่ศาลปู่ตา จ้าจะเอาชั้น 5 ชั้น 8 ขึ้นไปไหว้ พร้อมกับนางเทียม และผู้เฒ่าผู้แก่ของบ้าน

นางเทียมจะนั่งแถวหน้าทุกคนคล้องผ้าแพรวาที่คอ (แต่เดิมเคยใช้ผ้าแพรวาที่สีแดงคล้องคอแต่ปัจจุบันไม่ถือแล้วใช้ผ้าสีอื่นก็ได้ แต่ส่วนมากจะใช้สีขาว จ้าจะจุดเทียนเชิญปู่ตาเข้าทรงนางเทียม นางเทียมจะนั่งนิ่ง ๆ หลับตา ขณะที่จ้าเชิญปู่ตา แคนจะเป่ากลองไปด้วย เมื่อปู่ตาเข้าเทียมจะชักกระตุกเนื้อตัวสั้นเต็ม นั่งโยกตัวไปมา บางนางร้องไห้บางนางกระโดดโลดเต้น เสียงที่พูดจาโต้ตอบจ้าจะเป็นเสียงผู้ชาย เสียงมีอำนาจ ขณะนั้นชาวบ้านที่อยู่ใกล้ๆ นางเทียมจะรินเหล้าให้นางเทียมดื่ม บางคนจะจุดบุหรี่อัดใส่ด้วยพริกให้สูบ เมื่อปู่ตาเข้าเทียมแล้วจ้าจะขอคำทำนายเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของบ้านในปีนั้นจะอยู่ดีมีสุขหรือเดือดร้อน จะแพ้สัตว์ใดบ้าง (แพ้หมายถึงสัตว์เลื้อยคลาน เพราะปู่ตาคจะเอาสัตว์เหล่านั้นไป) นอกจากขอคำทำนายจากปู่ตาแล้วจ้าจะขอให้ปู่ตาช่วยแก้ไขบรรเทาเบาบาง ความโศคร้าย หรือเคราะห์ร้าย ภัยพิบัติของบ้านให้ด้วย

ในขณะที่ปู่ตาเข้าเทียม นางเทียมจะลุกขึ้นพ้อน และกระโดดโลดเต้น แคนจะเป่าเสียงดังขึ้น จะยิงปืนเก็บและจุดบังไฟเสียงเป็นการฉลอง ปีนครกจะทำทำยิง แจ่ง ฉาบ กลอง จะตีเสียงดัง ชาวบ้านที่มาไหว้ปู่ตาคจะร้องโห่เห่เสียงดัง นางเทียมที่พ้อนอยู่บนศาลปู่ตาก็จะพากันลงจากศาลปู่ตาไปพ้อนรอบคอนปู่ตา โดยมีจ้าถือชั้น 5 หรือ ชั้น 8 เดินนำหน้าขบวนพ้อนของนางเทียม ในการลงมาพ้อนรอบคอนปู่ตา นางเทียมจะถือดาบมาพ้อนด้วย การพ้อนดาบจะพ้อนกวัดแกว่งดาบ เช่นผู้ที่เคยคุ้นกับการใช้อาวุธ ปืนเก็บจะยิงเป็นระยะๆ ปีนครกจะแสดงก็ขึ้น ผู้คนจะพ้อนตามนางเทียมโห่เห่กันสนุกสนาน เมื่อนางเทียมพ้อนรอบคอนปู่ตาแล้วจะกลับขึ้นไปพ้อนบนศาลอีก จะพ้อนไปจนกว่าปู่ตาคจะออกจากร่าง เป็นเสร็จพิธีเสียงบ้าน

รูปปั้นเมฆ และขี้ไฟเหลือง จะนำไปทิ้งนอกหมู่บ้าน มักเอาไปวางทิ้งๆไว้ตาม
ชายทุ่ง หรือ ชายป่า นอกหมู่บ้าน ห้ามนำเข้าหมู่บ้าน ถือเป็นอัปมงคล

เมื่อเสร็จพิธีเลี้ยงบ้านแล้ว ชาวบ้านก็จะเตรียมตัวลงนาโดยกำหนดวันขึ้น 1
ค่ำ หรือแรม 1 ค่ำ ด้วยการไล่วันจมนวันฟูแล้วเลือกให้ได้วันฟู เป็นการเริ่มการเสกนา
ถือเป็นวันดี เป็นสิริมงคลจะได้ข้าวกล้า นาดี

บุญเดือน 9

บุญเดือนเก้า หรือ บุญห่อข้าว ของไทพวน เป็นความเชื่อตามฮีตคองที่ต้องทำ
บุญอุทิศผลแรกได้แก่ เปรต อสุรกาย เพื่อป้องกันไม่ให้ภูตผีเหล่านั้นมารบกวนทำร้าย

บุญห่อข้าวของไทพวน บ้านผือ จะทำในเดือนเก้า วันแรม 14 ค่ำ เช่น
เดียวกับไทพวนอื่น ๆ

ในวันแรม 14 ค่ำ เดือนเก้า ไทพวนจะห่อข้าว(มัดข้าวต้มบ้างหรือเอา
ข้าวดอกห่อใบตอง) จัดอาหารหวานคาว มีข้าวหนึ่ง, ปลาปิ้ง เอาไปวัดแต่เช้ามีด เอา
อาหารหวานคาวไปถวายพระพุทธรูปที่วัดก่อน แล้วกรวดน้ำอุทิศให้แก่ผีทั้งหลายรวมทั้งบรรพ
บุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เสร็จแล้วก็นำห่อข้าว อาหารคาวหวานไปวางรายไว้ข้างกำแพงวัด
และตามธาตุที่บรรจุกระดูกบรรพบุรุษตน พอพระตีกลอง หรือเคาะระฆัง ชาวบ้านก็จะไปหยิบ
เอาห่อข้าวตามกำแพงวัดไปใส่ที่นาของตนเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วยความเชื่อว่า "ภูตผีปีศาจ"
ที่เร่าร้อนจะได้รับส่วนบุญ ได้กินอาหารที่นำมาให้ ก็จะไม่มารบกวนทำความเดือดร้อนแก่ตน
และอาหารที่เอาไปวางไว้ในแปลงนาจะถูกปูปลามากินจะได้ไม่กัดต้นข้าว

จากนั้นก็ให้นำอาหารคาวหวานไปถวายพระ ทำบุญที่วัดเพราะเป็นวันพระ
ด้วย กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และ ภูตผีปีศาจทั้งหลาย

บุญเดือน 10

บุญเดือนสิบ หรือบุญข้าวสาก (ข้าวสาก คือข้าวกระษาสารท)

เดือนเก้า ข้าวตั้งกอง เดือนสิบข้าวตั้งท่อม ไทพวนจะมีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวอันเป็นความเชื่อตามฮีดองของตนว่าจะต้องทำบุญอุทิศผลแรกให้แก่บรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว ด้วยการกว่นข้าวกระษาสารทหรือทำข้าวสากไปทำบุญแล้ว อุทิศผลบุญถึงบุคคลเหล่านั้น

ข้าวสาก จะทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 หรือเพ็ง เดือน 10 ก่อนจะถึงวันเพ็งเดือนสิบ ไทพวนจะคว่ข้าวตอก แล้วนำไปเคล้าน้ำตาล น้ำอ้อย น้ำผึ้ง ใส่ถ้วยลิสงคว่ใส่งา แล้วนำมาปั้นเป็นก้อน ๆ บางครัวเรือนจะกว่นข้าวสามะปี (สามะปีแปลว่ามีของหลายอย่างรวมกัน ประสมกัน)

วิธีกว่นข้าวสามะปี ผู้กว่นจะไปเก็บเอาข้าวที่ตั้งท่อมมาคั้นเอาแต่น้ำ เอากากทิ้งไป นำน้ำที่คั้นแล้วมาผสมกับน้ำมัน น้ำผึ้ง งา ลูกเดือย กวนไปจนได้ที่คือจับเหนียวเป็นเนื้อเดียวกัน

พอถึงเช้าวันเพ็ญเดือนสิบไทพวนทั้งหลายก็จะพากันเอาข้าวสาก ข้าวสามะปี อาหารควาไปทำบุญตักบาตรที่วัด เมื่อทำบุญตักบาตรแล้วก็จะกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลผลบุญให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แล้วจึงจะนำเอาข้าวสากไปวางไว้ตามธาตุที่บรรจุกระดูก พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว และต่างก็เอาข้าวสากไปแจกกัน

การทำบุญข้าวสากในเดือนสิบ เพราะมีความเชื่อว่าเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ หรือเพ็ญเดือนสิบเป็นวันที่ยมบาลจะปล่อยภูตผีปีศาจทั้งหลายจากนรกขึ้นมาบนโลกมนุษย์ ภูตผีปีศาจเหล่านี้จะหิวโหย เมื่อขึ้นมาแล้วไม่มีอาหารกินเพราะไม่มีญาติทำบุญอุทิศให้ก็จะโกรธจะสาบแช่งลูกหลานหรือญาติที่ไม่ทำบุญอุทิศอาหารให้ ลูกหลานก็จะได้รับภัยพิบัติต่าง ๆ

ส่วนข้าวสามะปีหากไม่ทำในเดือนสิบก็จะไปทำเอาในเดือน 11 ออกพรรษา ก็ได้ แต่ข้าวสากต้องทำในเดือนสิบเท่านั้น

บุญเดือน 11

บุญเดือน 11 หรือบุญปราสาทผึ้ง เป็นการทำบุญในเดือน 11 อันถือเป็นฮีตสำคัญฮีตหนึ่งของไทพวน เช่นเดียวกับไท-ลาว กลุ่มอื่น ๆ

ไทพวนบ้านผือ แม้จะมีหลายกลุ่ม และจะมีความเชื่อในฮีตคองเหมือนกัน แต่ก็ยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง การบุญปราสาทผึ้งไทพวน บ้านหนองกาลิม ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

บุญปราสาทผึ้ง จะทำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษา ชาวบ้านจะทำปราสาทผึ้งไปถวายวัด

บุญปราสาทผึ้งของไทพวนบ้านหนองกาลิม จะถือตามฮีตคอง โดยเริ่มงานตั้งแต่วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ทุกบ้านจะตระเตรียมอาหารคาวหวานไปทำบุญตักบาตรในวันออกพรรษา ด้วยการกวนข้าวปาดไว้เป็นของหวาน

ข้าวปาด ประกอบด้วย แป้งข้าวเจ้า น้ำตาล กะทิ และใบงาเจียงมาตำแล้วคั้นเอาแต่น้ำ (หากหาใบงาเจียงไม่ได้ให้ใช้ใบเตยหอมคั้นน้ำแทน) เอามาประสมกันแล้วกวนจนเหนียวได้ที่ ตักใส่ภาชนะทิ้งไว้ให้เย็น แล้วตัดเป็นชิ้น ห่อใบคองไปตักบาตรหรือถวายพระ

ขณะที่แม่บ้านและสาว ๆ แต่ละครัว เรือนกวนข้าวปาด ก็จะมีหนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านมาช่วยกวน และช่วยชิมข้าวปาด เป็นที่สนุกสนาน

รุ่งขึ้นวันขึ้น 15 ค่ำ วันออกพรรษา ชาวบ้านจะนำอาหารคาวหวานที่เตรียมไว้ไปตักบาตรและเลี้ยงพระที่วัด รับประทานพร เมื่อพ้นเพลไปแล้วชาวบ้านหนองกาฬิมจะมาช่วยกันลงแขกหุงน้ำมันมะพร้าวที่วัดเพื่อถวายวัดไว้ใช้ในชว่งออกพรรษาไปแล้ว และเพื่อใช้จุดที่บูชาคืนวันเพ็ญออกพรรษาคด้วย การหุงน้ำมันมะพร้าวจะตั้งกระทะใบบัวขนาดย่อม ๆ ฝายชายจะช่วยปกมะพร้าว หุงมะพร้าว ฝายหญิงจะคั้นกะทิและช่วยกันหุงจนได้น้ำมันมะพร้าวใหม่ หอม กากมะพร้าวจะเอามาแจกกันไปกิน แล้วนำน้ำมันมากรอกขวดไว้ถวายวัด และจะเหลือไว้เป็นบางส่วนเพื่อแจกกันไปจุดที่บูชาที่บ้านตน

ส่วนผู้เป็นช่าง ส่วนใหญ่เป็นฝายชายจะแบ่งหน้าที่กันไปตัดไม้ไผ่มาทำร้านที่ป และทำโครงปราสาทผึ้ง ร้านที่ปจะปลูกหน้าวิหาร หรือหอแจกเป็นร้านสูงประมาณเมตรเศษๆ พื้นร้านปูด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะเป็นตาห่างๆ กว้างประมาณ 5-6 ซม. เพื่อวางถาดประทีป ร้านที่ปจะตกแต่งด้วยทางมะพร้าวต้นกล้วยให้ดูสวยงาม

ถาดที่ปจะทำด้วย ผลมะตูมกา ส้มกา เก็บมาจากป่ามาผ่าครึ่งซีก แล้วควักไส้ออกให้หมด หูดผิวในให้เรียบนำมาวางไว้บนร้านที่ป และที่บ้านของตน ผู้เฒ่าผู้แก่ฝายหญิงจะช่วยกันพ่นไส้ที่ป โดยใช้ด้ายมาพ่นให้เป็นรูปตังกา อันเป็นการรำลึกถึงแม่กาซึ่งเป็นมารดาของพระปัจเจกพุทธเจ้าในอดีต คือ พระกกุสันโศพุทธเจ้า

การทำปราสาทผึ้งจะทำทุกคุ่มบ้าน คุ่มละหลัง

ตัวปราสาทจะขึ้นโครงด้วยไม้ไผ่และกาบกล้วย เอากาบกล้วยมาแทรกหอย เป็นรูปบัวหมา (เขี้ยวหมา) ตกแต่งโครงปราสาทเป็นรูปหอปราสาท หอปราสาทจะมีขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจของชุมชน รูปทรงปราสาทที่นิยมทำกันมักทำเป็นรูปหอปราสาทที่ปรากฏอยู่บนลายผ้าทอพื้นบ้าน หรือบนธงพระเวสหรือที่บนผืนผ้าพระบฏ เมื่อทำโครงปราสาทเรียบร้อยแล้ว ก็จะทำดอกผึ้งประดับปราสาท

ดอกผึ้งจะเอาผึ้งใส่ถ้วย หรือ ถัน ลงลอยในหม้อน้ำร้อนที่ตั้งไฟอ่อนๆ ให้ผึ้งละลาย แล้วใช้พดมะละกอดิบ ปอกเปลือกตรงส่วนก้นออก ใช้ก้นมะละกอลงผึ้งที่ละลายแล้ว ยกลงจุ่มน้ำเย็น ดอกผึ้งจะหลุดล่อนออกมา เป็นดอกงดงาม นำไปประดับตกแต่งปราสาท เวลาจะประดับจะใช้ไม้กลัดเสียบดอกไม้ตรงกลางดอกไม้เป็นเกสร แล้วเสียบประดับตัวปราสาท แล้วจึงจัดเครื่องไทยธรรม มีส้มุด ดินสอ เครื่องใช้อื่นๆ ปัจจุบันทั้งหลายประดับปราสาทผึ้ง

ตกค่ำชาวบ้านจะแห่ปราสาทผึ้งจากค้มนบ้านของตนไปถวายวัดการแห่ปราสาทผึ้งจะจัดเป็นขบวน นอกจากปราสาทผึ้งประดับด้วยเครื่องไทยธรรมแล้ว ยังมีเครื่องใช้อื่น ๆ ที่จะถวายวัดนำไปด้วย เช่น หมอน เสื้อ สาค ขณะที่แห่ปราสาทไปก็จะมีการจุดประทัด จุดพลุไปด้วย

เมื่อปราสาทไปถึงวัด จะยังไม่นำปราสาทผึ้งขึ้นหอแจก หรือวิหาร หรือศาลา วัด แต่จะนำปราสาทผึ้งไปเดินเวียนประทักษิณรอบหอแจก 3 รอบก่อน แล้วจึงจะเอาปราสาทขึ้นตั้งบนหอแจกได้ เมื่อตั้งปราสาทเรียบร้อยแล้วชาวบ้านยังไม่ถวายปราสาท แต่พระภิกษุสงฆ์แต่ละจะออกไปที่ร้านป่ปี่ เพื่อจุดปี่บูชา ขณะที่ช่วยกันจุดปี่ก็จะจุดพลุจุดดอกไม้ไฟไปด้วย ให้เสียงดังสนั่น

เมื่อจุดปี่บูชาพระพุทธรูปเจ้าแล้ว ชาวบ้านจะกลับขึ้นไปหอแจก เพื่อถวายปราสาทผึ้ง ฟังพระสวดพระปริตรมงคล และฟังเทศน์ 1 กัณฑ์ เรื่องอานสงส์การทำบุญปราสาทผึ้ง รัชศีล รัชพร เป็นแล้วเสร็จบุญปราสาทผึ้ง แต่บุญออกพรรษายังไม่เสร็จสิ้น จะต้องมาฟังพระสวดพระปริตรมงคลอีก 2 คัน คือ คันแรม 1 ค่ำ และแรม 2 ค่ำ ให้ครบ 3 วัน จึงจะถือว่าเสร็จสิ้นบุญออกพรรษา

ปราสาทผึ้งที่พระภิกษุชักเครื่องไทยธรรม และดอกไม้ไฟไปแล้ว ชาวบ้านจะยกออกมาวางทิ้งไว้ตามโคนต้นไม้ในวัด

ประเพณีการทำนาของไทพวน

วิถีชีวิตที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว คือ งานเกษตรกรรม ทำไร่ ไถนา ชนกลุ่มนี้มักมีความสามารถในการทำนาปลูกข้าวได้ดี การทำนาคืออาชีพหลักของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว เกือบจะทุกกลุ่มมีวัฒนธรรมความเชื่อและพิธีกรรมมากมายในการทำนา เช่น ชุมชนไทพวนบ้านผือมีความเชื่อและพิธีกรรมในการทำนา

ชุมชนไทพวนบ้านผือจะเริ่มทำนา เมื่อได้เลี้ยงบ้านไปเรียบร้อยและได้ทำบุญบั้งไฟไปแล้ว (หมายความว่า ปีใดทำบุญบั้งไฟก็จะทำนาหลังบุญบั้งไฟ หากไม่ทำบุญบั้งไฟก็จะทำนาหลังเลี้ยงบ้าน การทำบุญบั้งไฟไม่จำเป็นต้องทำทุกปีขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน) มีฝนฟ้าตกลงมาก็จะเริ่มทำนา แต่ก่อนทำจะต้องเลี้ยงผีนา หรือตาแฮกก่อนพิธีเลี้ยงผีตาแฮกหรือผีนา

เครื่องเลี้ยง ประกอบไปด้วย

ไก่ต้ม 1 ตัว

เหล้า 1 ไห

พาหวาน ข้าวดำข้าวแดง

ขัน 5

หมาก พลุ บุหรี่

ข้าวเหนียว 1 ปั้น

จะเลี้ยงในเช้าวันพุธ พ่อบ้านจะนำเครื่องเลี้ยงไปวางไว้ที่มุมแปลงนาที่กำหนดกันไว้ว่าเป็นที่สถิตของผีนา จุดธูปเทียน แล้วกล่าวขออนุญาตผีนา ทำนา ขอให้ได้ข้าวปลาอุดมสมบูรณ์ ขอให้ผีนาปกปักรักษา รักษาข้าว

การเลี้ยงผีนา หรือตาแฮก ถือเป็นการทำแม่ธรณี คือ บนแม่ธรณี

เมื่อเลี้ยงผีนา แล้วก็เริ่มไถนาโดยจะไถเพียง 1 งาน ไถ 3 รอบก่อนในวันแรก ส่วนวันอื่นๆจะไถเมื่อฝนตกลงมาแล้ว เมื่อไถเสร็จจะตกล้ำ เมล็ดข้าวกล้าแบ่ง 3 จำพวก

1. ข้าวปี (เมล็ดพันธุ์ข้าวปี) หรือข้าวหนัก จะตกล้ำก่อนและจะปักดำในหล่มหรือนาดุ่ม
2. ข้าวกลาง เป็นข้าวที่เบากว่าข้าวปี จะปักดำในที่สูงขึ้นมากกว่าข้าวปี
3. ข้าวคอ เป็นข้าวที่เบาจะนิยมปลูกในที่ดอน จะปักดำเป็นลำดับสุดท้าย การตกล้ำ แต่โบราณใช้ฟางห่อเมล็ดพันธุ์ หรือข้าวพันธุ์ (ปัจจุบันใส่กระสอบหรือตะกร้า) ลงน้ำไว้ 2 วัน 2 คืน แล้วก็ข้าวพันธุ์ขึ้นมาพักไว้ 1 คืน รุ่งเช้าจึงเอาข้าวพันธุ์หรือข้าวกล้าออกหว่าน แล้วทิ้งข้าวกล้าไว้ 30 วัน ก็จะถอนกล้ำมามัดเป็นกำๆ เพื่อนำไปปักดำ การจะปักดำก็จะมีพิธีขอภัยผีนา หรือ แม่ธรณี

เครื่องไหว้ประกอบด้วย

อาหารหวานคาวใส่กระทงไปวางไว้ที่แปลงตาแฮก และกล่าวขออนุญาตถอนกล้ำมาปักดำ ขอให้ผีนาคุ้มครอง ก่อนปักดำ จะต้องมี การไถนาโดยไถฮึดคือไถตะ เป็นการไถครั้งแรก ต่อไปจะไถพรวน และไถคราดแล้วปักดำ

การไถนาจะดูเดือนที่จะไถ แต่ละเดือนพญานาคผู้ให้น้ำจะนอนหันหัวไปยังทิศต่างๆไม่เหมือนกัน การไถนาจะต้องไถตามเกล็ดพญานาคไม่ไถย้อนเกล็ดเพราะจะทำให้พญานาคเจ็บปวด จะโกรธ การนับเดือน เพื่อหาทิศทางการไถเป็นดังนี้

เจียง ยี่ สาม (เดือน อ้าย, เดือนยี่, เดือนสาม)

หัวเหนือท้องแคบ หมายความว่าพญานาคจะนอนเอาหัวไปทางทิศเหนือ หางจะอยู่ที่ทิศใต้การไถครั้งแรกจะไถจากหางนาคขึ้นไปหาหัวนาค คือไถจากใต้ไปเหนือ

สี่ ห้า หก หัวตกท้องแตก

จะต้องไถจากทิศใต้เฉียงไปทางทิศตะวันตก

เจ็ด แปด เก้า หัวเหนือท้องตก

จะต้องไถจากทิศใต้เฉียงไปทางทิศเหนือ

การปักดำครั้งแรกให้หัวหน้าครอบครัวปักดำก่อนโดยใช้ต้นกล้า 1 มัด ปักดำในวันแรก การปักดำจะต้องปักดำในแปลงตาแฮกก่อน ปักข้าวไป 7 กอ การปักดำจะต้องปักดำในวันพุธหรือพฤหัสบดี ก็ได้ เมื่อพ่อบ้านปักดำเสร็จ คนในครัวเรือนจะช่วยกันปักดำจนกว่าจะเสร็จทุกแปลงนา และจะมีตาแหลว (เงลว หรือ ตาแหลว สานด้วยไม้ไผ่) ไปปักไว้กลางทุ่งนา ด้วยความเชื่อว่า ตาแหลวเป็นที่สิงสถิตของผีนา หรือตาแฮก จะช่วยขับไล่แมลง กา แมลง ที่จะมากัดต้นข้าวให้เสียหาย

เมื่อปักดำครบทุกแปลงแล้วจะต้องเลี้ยงผีนาอีก เรียกว่าเลี้ยงปลง จะทำในเดือน 9 หลังจากเลี้ยงปลงไปแล้วก็จะมีพิธีฮ้องขวัญควาย (ขวัญคราด ขวัญไถ ด้วย) คำนานาเสร็จ เจ้าของนาจะเก็บเครื่องใช้ในการดำนา และต้อนรับควายกลับบ้านเอาไปเลี้ยงตามชายทุ่ง ชายป่า การฮ้องขวัญควาย คือ การขอขมาควายที่ได้ใช้แรงงานทำข้าวมามานาน เครื่องพาขวัญจะมี ไก่ต้ม (ไทพานบางพวกก็ไม่มีไก่) เหล้า พาทวน กรวยดอกไม้ (สีแดง) เอาควายมาผูกไว้ที่ไถผูกเอากรวยดอกไม้ผูกเขาทั้งสองแล้วเอาค้ำสายสิญจน์ผูกกับเสาบ้าน แล้วโองมาคล้องเขาควายทั้งสองเขา และผูกกรวยดอกไม้ที่คราด ที่ไถด้วย เจ้าของควายจะไปตบหลังควาย 3 ครั้ง และตบหัว 3 ครั้งแล้วพูดกับควายว่า "เฮ็ดเวียกเฮ็ดงานเสร็จแล้วให้เจ้าอยู่คี่มีแฮงเด้อ" ถ้าเจ้าของพูดไม่เป็นก็จะขอให้ผู้เฒ่าผู้แก่พูดให้

เมื่อถึงเดือน 9 แรม 14 ค่ำ ก็จะมีพิธีห่อข้าวประดับดิน อุทิศบุญแก่ผีเร่ร่อนไม่ให้ทำลายข้าว

ครั้นเดือน 10 ข้าวตั้งท้อง เดือน 10 เHING (เพ็ญ) ขึ้น 15 ค่ำ ก็จะมีพิธีห่อข้าวสาก หรือบุญข้าวสาก อุทิศผลแรกให้แก่บรรพบุรุษ และญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

เมื่อข้าวสุกก็จะเก็บเกี่ยว การเกี่ยวข้าวไม่มีพิธีกรรม จะขอแรงเพื่อนบ้านมาลงแขกเกี่ยวข้าว การเกี่ยวข้าวจะเกี่ยวข้าวดอกก่อน ต่อไปเป็นข้าวกลาง สุดท้ายจะเป็นข้าวปีเกี่ยวข้าวเสร็จมัดเป็นพ่อนๆ ละประมาณ 30 กิโลกรัม นำมากองบนลานแหวข้าว การเกี่ยวข้าวจะเกี่ยวแปลงตาแรกก่อนแล้วนำมาไว้บนลาน

การนวดข้าวเมื่อนวดข้าวจะมีพิธีปลงคาย คือ สู้ขวัญข้าว หรือ บุญคุณลาน เจ้าของข้าวจะนิมนต์พระมาจำวัดที่ลานนวดข้าวโดยปลูกพวม หรือคูปให้ ตกเย็นพระจะสวดพระปริตรมงคล รุ่งเช้าจะถวายภัตตาหารพระ เลี้ยงคน เสร็จพิธีปลงคาย ก็เริ่มนวดข้าว

วิธีนวดข้าวของไทยวนจะใช้ควายนวด แทนการใช้แรงคนฟาดข้าวจะเอาควายมาผูกคอกๆ กันแล้วต้อนให้เดินบนพ่อนข้าวที่วางเรียงบนลาน ขณะที่ควายย่ำพ่อนข้าวไป เจ้าของข้าวจะเอาไม้ตะขอยาวๆ คอยเขี่ยฟางออกจากลานนวดให้เหลือแต่เมล็ดข้าวไทยวนบางถิ่นใช้คนฟาด ก็จะมีวิลม (พัดขนาดใหญ่ ทำจาก ใบตาล หรือ ไม้ไผ่สาน) มาคอยวี (พัด) เอาเศษฟางออกไปให้พ้นกองเมล็ดข้าว

เมื่อนวดข้าว หรือฟาดข้าวเสร็จ แล้วจะขนข้าวขึ้นเล้าก็จะมีพิธีปิดประตูเล้า ซึ่งจะต้องจัดเครื่องเซ่นเล้ามี

กระทงหน้าวัว 4 กระทง ใส่กรวยดอกไม้ ข้าวดำ ข้าวแดง แกงส้มของหวาน เทียนคู่ ทุกกระทงจะปักธูป แล้วนำกระทงไปวางไว้ที่แจ้เล้า ทั้ง 4 แจ้ เอาใบคูณ ใบยอ ปูพื้นเล้าบอกกล่าวผีเล้า แล้วก็ขนข้าวขึ้นเล้า ข้าวที่เอาขึ้นเล้าก่อน คือข้าวจากแปลงตาแรก จะเอาใส่กล่อ่ง หรือกระติบข้าวไปวางไว้บนช่อเล้า ข้าวที่ขนขึ้นเล้าจะแยกประเภทข้าวจ้าว ข้าวเหนียว ข้าวพันธุ์ และข้าวจะเอาไว้กินไว้ใช้

ข้าวใดจะใช้กินไปในระยะปิดประตูแล้วให้ตักแยกไว้ต่างหาก โดยกะให้พอกัน
ข้าวพวกนี้ไม่ขึ้นชั้นแล้ว

เมื่อชนข้าวขึ้นแล้วจะปิดประตูแล้วโดยเอากิ่งหนามพุทรามาปิดประตูแล้ว
หรือห้อยไว้ที่เสาข้าว เพื่อป้องกันภูตผีปีศาจจะมาทำลายข้าว นอกจากกิ่งหนามพุทราแล้ว
พ่อบ้านแม่บ้านเจ้าของเส้าจะไปเก็บรวงข้าวที่หล่นบนเส้าใส่ตระกร้าหอบกลับมาแล้วนำไปมัด
รวมกันเป็นกำ ๆ เหน็บไว้หรือสอดไว้ที่ประตูเส้า

ประตูเส้า เมื่อชนข้าวขึ้นแล้วปิดแล้วจะไม่เปิดอีกเป็นอันขาด จนกว่าจะถึง
เวลาเปิดประตูเส้าจึงจะเปิดได้หากไปเปิดก่อนเวลา เอาข้าวออกมากินมาใช้ เป็นทะเล้า
จะเกิดความอับมั่งคั่งอย่างร้ายแรง และเกิดภัยพิบัติทำข้าวทำนาไม่ได้ผล ไทพวน ถือ
เคร่งครัดในเรื่องนี้มาก

(จากการสัมภาษณ์ พ่อคู่แสง เข็อกกลางใหญ่) บ้านโนนตาแสง ตำบล
กลางใหญ่ แม่ตุ๋อ้วน อินทร์ลา หมู่ 3 ตำบลบ้านฝ้อ พ่อตุ๋จำตัน พี่แพง หมู่ 3 ตำบลบ้านฝ้อ
แม่ตุ๋สาต ชาวดร หมู่ 7 บ้านเมืองพาน ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านฝ้อ จังหวัดอุดรธานี

บุญคุณลาน

บุญคุณลานคือ การทำบุญกองข้าวใหญ่ ของไทวน ซึ่งจะทำกันในเดือน 12
เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวแล้วก็นำข้าวขึ้นลานนวดข้าว

เมื่อนวดข้าวจนหมดลานได้กองข้าวก็จะทำบุญกองข้าวเป็นการสู่ขวัญข้าว
มีเครื่องสู่ขวัญประกอบด้วย

ไก่ต้ม ข้าวต้มมัด ขนมหวาน หัวเผือก ต้นแปก 4 ต้น ถัง หรือ กระบุงใส่

ข้าว

การทำบุญกองข้าวจะทำวันใด แล้วแต่สะดวก ฟ้าดข้าวเสร็จ ก็จะทำบุญกองข้าวทำที่ลานนวดข้าว ทำในตอนเช้า จะสู่ขวัญข้าว เรียกขวัญข้าวไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนให้มารวมกันที่ลานข้าว เมื่อสู่ขวัญข้าวแล้วจึงจะนำข้าวขึ้นเล้า หรือยุ้งฉาง

ประเพณีการลงช่วงไทพวน

การลงช่วงนับเป็นประเพณีหนึ่งของไทพวนที่เคยได้ถือปฏิบัติมาแต่โบราณ เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว อื่นๆ และจะกระทำภายหลังการเก็บเกี่ยวไปแล้ว แต่ปัจจุบันการลงช่วงไม่มีอีกแล้ว คงเหลืออยู่แต่ในความทรงจำของผู้เฒ่าผู้แก่ไทพวน

ช่วง คือ บริเวณลานกว้าง หรือลานที่โล่ง อาจอยู่บนบริเวณบ้านหรือลานกว้างกลางหมู่บ้าน

การลงช่วงจะเลือกช่วงรวมหรือช่วงบ้านอันได้แก่บริเวณใดบริเวณหนึ่งของบ้านเป็นที่ลงช่วงและจะลงช่วงบ้านเดียว หรือ 2-3 บ้านมารวมกันลง

การลงช่วง คือ การที่ผู้หญิงหรือ ลูกสาวที่เริ่มเป็นสาวจะลงมาทำงานบ้าน เช่น ปั่นผ้า ทอผ้า ทียบผ้า ในตอนค่ำคืน หลังเวลาอาหารเย็นไปแล้ว เพื่อทำเครื่องนุ่งห่มให้แก่สมาชิกในบ้าน หรือ ในครัวเรือน และเป็นโอกาสที่จะได้พูดคุยวิสาสะกับชายหนุ่ม (ผู้บ่าว) ที่จะมาพูดคุยเกี่ยวพาราสี ศึกษานิสัยใจคอกันอันเป็นวิถีชีวิตที่จะนำไปสู่การชอบพลู่ช้อ แต่งงานกัน

ขณะที่หญิงสาว (ผู้สาว) ทำงานที่บริเวณช่วงมีเช็นผ้า ดัดผ้า ทียบผ้า ทอผ้า ก็จะมีชายหนุ่ม (ผู้บ่าว) มาพูดคุยเกี่ยวพาราสี ฝ่ายผู้สาวจะจัดขันหมากขันพลู น้ำทำไว้ต้อนรับ (ช้อช้อ) บ้านใดจัดเครื่องช้อช้อตักก็แสดงว่าน้ำใจโอบอ้อมอารี

การลงช่วงจะลงไปเรื่อยๆ ตั้งแต่หัวค่ำหลังจากกินข้าวกินปลาแล้ว ก็ทำงานไปพูดคุยกันไปจนหมดงาน คือ เช่นฝ้ายจนหมดลอมฝ้าย น้ำค้างลงจัดอากาศหนาวเย็นมากขั้น ก็จะเก็บช่วงขึ้นนอน

ขณะลงช่วงผู้สาวทำงาน ผู้บ่าวมาพูดคุยจ่ายพญา ถ้าผู้หญิงชอบก็จะพูดจาปราศรัยด้วย ถ้าไม่ชอบก็จะไม่พูดจาดูด้วย ฝ่ายชายก็จะรู้ตัว ก็จะย้ายไปพูดคุยกับคนอื่น หรือย้ายไปคุยกับช่วงอื่น โดยไม่มีการโกรธเคืองกัน การลงช่วงจึงเป็นการเลือกคู่ของหนุ่มสาวไปด้วย โดยพ่อแม่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพราะขณะลูกสาวลงช่วง พ่อแม่จะอยู่บนบ้านไม่ลงไปยุ่งเกี่ยวด้วย ถ้าเลือกได้ เข้าใจกัน ชอบพอกัน ก็จะให้พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ไปสู่ขอกันดองกัน

ระยะเวลาของการลงช่วงในแต่ละปี จะเริ่มหลังเก็บเกี่ยวแล้วไปเรื่อยๆ จนหมดฤดูฝ้าย ทำเครื่องนุ่งห่มได้ฝ้านุ่งห่มครบทุกคนในครัวเรือนก็จะเลิกลงช่วง

ในการลงช่วงนี้ไทพวนบ้านกลางใหญ่ยังมีประเพณีอีกอย่างคือ ประเพณีจกสาว (ล้างสาว) จากการสัมภาษณ์ พ่อคู้แสง เขื่อกกลางใหญ่ บ้านโนนตาแสง ตำบลกลางใหญ่ พ่อคู้แสงเล่าว่า ขณะลงช่วงเมื่อพูดคุยกับฝ่ายสาวเป็นที่เข้าอกเข้าใจแล้ว ฝ่ายสาวจะนัดแนะฝ่ายชายให้ไปจก โดยฝ่ายหญิงจะให้ระยะเวลา สถานที่ ว่าตนนอนที่ใด เมื่อได้เวลาฝ่ายชายจะแบกไม้สามขาไปด้วยไปถึงใต้ถุนห้องนอนฝ่ายหญิงก็จะกางไม้สามขาออกใช้ปลดกรัดส่วนบนของไม้ให้แน่น เพื่อจะปีนขึ้นไปนั่งบนไม้แล้วหาไม้หรือใช้มือแหงขึ้นไปตามร่องกระดานปูพื้น (ที่ต้องใช้ไม้สามขา เพราะเรือนพวนเป็นเรือนใต้ถุนสูงด้วยต้องใช้เก็บเครื่องมือการ ทำนาไว้และเครื่องมือล่าสัตว์ ทำงานทอผ้า และเป็นคอกวัวคอกควาย) ฝ่ายหญิงซึ่งรออยู่ก็จะเลื่อนไม้กระดานปูพื้นออกจากกันเป็นร่อง เสรียนไท-ลาว แต่โบราณไม่ตอกตะปูพื้นบ้าน หรือชั้นชะเนาะพื้นบ้านจะเอาไม้กระดานปูวางเรียงขัดกันไว้เลยๆ สามารถพลิกออกเป็นร่องกว้างมองดูวัวควายที่ใต้ถุน หรือหากมีศึก มีโจรผู้ร้ายมาปล้นบ้าน ก็ถอดพื้นกระดานหนึ่งข้างล่างได้ง่าย) พอที่มือฝ่ายชายจะสอดขึ้นไปจับเนื้อต้องตัวฝ่ายหญิง

ได้(จกสาวได้) การจกสาวคือ การเล่นสาว การเล่นสาวจะเป็นทางไปสู่การแต่งงานกัน
 เว้นแต่คู่ใดพ่อแม่ขัดขวางไม่ให้แต่งงานกันบางคู่ก็จะหนีตามกันไปก็มี

ถ้าฝ่ายหญิงไม่เล่นด้วย หรือพ่อแม่พี่น้องฝ่ายหญิงจับได้ถือว่าผิดผี เพราะฝ่าย
 หญิงไม่สมยอม พ่อแม่ไม่สมยอม

การผิดผีฝ่ายชาย จะต้องเสียผี ฝ่ายชายจะต้องมีเครื่องเสียผี (เลี้ยงผี)
 มีขัน 5 ไก่ต้ม 1 ตัว หัวหมู 1 หัว ไปเลี้ยงผีที่บ้านฝ่ายหญิง เพื่อขออภิเษกที่บ้านฝ่ายหญิงที่
 ฝ่ายชายไปล่วงล้ำก้ำเกิน การไปเลี้ยงผี ฝ่ายชายจะต้องพาพ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดไป
 กล่าวขอขมาฝ่ายหญิง ๆ ก็จะได้รับการขอขมา มีการเจรจาดกลงกัน เรียกค่าเสียหาย
 สิ้นสวดทองหมั้น ถ้าตกลงกันได้ว่าจะอยู่กันด้วยกัน หากตกลงกันไม่ได้ก็ต้องเสียผี และอาจ
 เลยเกิดถึงถูกเรียกค่าปรับไหม

ถ้าตกลงกันไม่ได้ฝ่ายชายที่ทำผิดผีจะถูกประนามจากสังคมหมู่บ้าน ไม่มีใครคบ
 คำ ถือว่าเป็นคนหัวแข็ง อวดดีไม่ยำเกรงผี บางรายตกลงกันไม่ได้ถึงต้องไปหาตาแสง หรือ
 แม่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ให้มาช่วยตัดสินความ คนผิดผีจะไม่ค่อยมีผู้หญิงกล้าแต่งงานด้วย
 นอกจากผู้หญิงที่หาผู้ชายมาแต่งงานไม่ได้อาจจะยอมรับผู้ชายเช่นนี้ได้

การเสียผีไทพวนในเรื่องชู้สาว จึงนับได้ว่าเป็นความเฉลียวฉลาด เป็นภูมิ
 ปัญญาในการควบคุมพฤติกรรมการล่วงละเมิดทางเพศของสังคม ควบคุมพฤติกรรมทางเพศ
 ของสมาชิก สังคมไม่ให้ละเหาะ ให้อยู่ในกรอบ และกฎเกณฑ์ ด้วยการเสียผี อันเป็นการ
 ประกาศและประนามผู้ล่วงละเมิดกติกาของสังคมให้สังคมไทพวน

ประเพณีกั้นดองไทพวน

ประเพณีการแต่งงานของไทพวน หรือกั้นดองไทพวน จะเริ่มตั้งแต่หนุ่มสาว รักชอบกัน แล้วไปบอกให้พ่อแม่มาสู่ขออาจจะรักชอบกันตั้งแต่การลงชั่งหรือในกาลอื่นๆ บางรายจะหมั้นหมายกันไว้ก่อนแล้วจึงมาแต่งงานภายหลัง แต่ส่วนใหญ่จะสู่ขอแล้วแต่งงานเลย การแต่งงานเรียกว่าเอาผัวเอาเมีย

การหาฤกษ์แต่งงานจะให้พระผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือหาให้หรือจารย์ผู้รู้ฤกษ์ยาม ของหมู่บ้านหาฤกษ์ให้ เมื่อได้ฤกษ์แล้ว ฝ่ายเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะบอกญาติพี่น้องให้มา ไหว้กันก่อนวันแต่ง 1 วัน ตกเย็นฝ่ายเจ้าสาวจะเตรียมอาหารไว้เลี้ยงแขกที่จะมาในงาน

เช้าวันแต่งงานได้เวลาตามฤกษ์ก็จะมีการแห่เจ้าบ่าวมาที่บ้านเจ้าสาว ที่บ้าน เจ้าสาวญาติพี่น้องจะเอาหินมาวางเอาใบตองปูแล้วเอาหญ้าแพรกวางบนใบตอง กั้นประตู เงินประตูทอง (เรียกเงินเรียกเหล้ายา) เมื่อได้แล้วจะปล่อยเจ้าบ่าวไปเข้าพิธี

ฝ่ายเจ้าสาวจะถูกซ่อนตัวอยู่ในห้องต้องหาคนผัวเดียวเมียเดียวไปจูงออกจาก ห้องมาเข้าพิธี

เจ้าบ่าวจะนั่งรอเจ้าสาวอยู่ในห้องพิธีที่เตรียมพานขวัญไว้สำหรับสวดขวัญ เจ้า บ่าวเจ้าสาวจะถูกพาไปนั่งหน้าพานขวัญ

ก่อนหนึ่งจะต้องดูทิศก่อน เลือกที่หนึ่งตามทิศให้เป็นมงคลโดยพิจารณาจากโคลง
หลาวเหล็กว่า

ทิศย์ ศุกร์ ตก

เสาร์ จันทร์ ออก

คาร พุช พุหัส ใต้

ทิศย์ ศุกร์ ตก หมายความว่า หลาวเหล็กจะอยู่ด้านทิศตะวันตก การทำ
มงคลใดๆ ใน 2 วันนี้ คือวันอาทิตย์ และวันศุกร์ อย่าได้นั่งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก
เพราะจะถูกหลาวเหล็กทิ่มแทง เป็นอัปมงคลคู่แข่งงานก็จะอยู่ด้วยกันไม่ฮึด

คาร พุช เหนือ ใน 2 วันนี้ คือ วันอังคาร วันพุธ หลาวเหล็กอยู่ด้านทิศ
เหนือ อย่าหันหน้าไปหาหลาวเหล็ก เป็นอัปมงคล

พุหัส ใต้ ก็เช่นเดียวกัน

ญาติผู้ใหญ่ก็จะเลือกทิศที่เป็นมงคลให้บ่าวสาวหนึ่ง เมื่อได้เวลาฤกษ์หมอบพระจะ
สู่ขวัญ ฝ่ายเจ้าสาวเมื่ออยู่ในพิธีจะกราบต้องก้มศีรษะลงให้ต่ำกว่าฝ่ายชาย เป็นการ
แสดงความเคารพนบนอบ เมื่อสู่ขวัญเสร็จเรียบร้อยหมอบพระเอาเหล้าเอาน้ำสาคออกไป
จากนั้นพ่อแม่เจ้าบ่าวจะผูกแขนเจ้าสาวรับเป็นลูกสะใภ้ พ่อแม่เจ้าสาวก็จะไปผูกแขนเจ้าบ่าว
รับเป็นลูกเขย ต่อไปก็เป็นญาติผู้ใหญ่ ญาติ ๆ รวมทั้งแขกที่มาร่วมงานผูกต่อกันไปจนครบคน
จากนั้นญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงหรือเฒ่าแก่ฝ่ายหญิงจะเอาสินสอดของหมั้นมาให้คู่บ่าว
สาวให้ถือเป็นสินสร้าง (เอาไปก่อร่างสร้างตัว)

สู่ขวัญเสร็จผูกข้อต่อแขนแล้วจะสมมาผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ ฝ่ายหญิงจะเตรียมผ้า
แพรวา ผ้าตัม ผ้าไสร้ง ผ้าขาวม้า ผ้าซิ่น มาสมมาผู้เฒ่าผู้แก่ ญาติผู้ใหญ่ที่มาในงาน

เมื่อถึงเวลาส่งตัวบ่าวสาวญาติฝ่ายเจ้าสาวจะมาดั่งคู่บ่าวสาวเข้าห้องหอไป
รับศีลรับพรจากผู้ใหญ่ และฟังการอบรมสั่งสอนการอยู่กินฉันสามีภรรยา ก็จะมีคำสอนว่า

การนอน ต้องให้สามีนอนก่อน ภรรยาค่อยเข้าไปนอนที่หลัง

การนอน ถ้าเป็นวันพระ ให้ภรรยานำดอกไม้มาไหว้สามีก่อนนอน (กราบสามีก่อนนอน)

ตอนเช้า ให้ภรรยาเตรียมน้ำไว้ปาดขี้ผึ้งให้สามีล้างหน้าล้างตา และเตรียมหมาก พลูไว้ด้วย

การนอน ให้ภรรยานอนต่ำกว่าสามี

การกิน ต้องให้สามีกินก่อน 3 คำ ภรรยาจึงจะเริ่มกินได้

เสื้อผ้า ไม่ให้เก็บปนกัน ไม่ตากผ้าร่วมกัน ไม่ใส่เสื้อผ้าปนกัน

ผู้ชาย ไม่ลดครavatผ้าจะทำให้การเรียนมนตร์ คาถา เสื่อมไป

ในพิธีแต่งงานของไทยวน จะมีการไหว้ผี คือ ฝ่ายเจ้าบ่าวจะสอบถามเรื่องผีบ้านเจ้าสาวว่าชอบให้เช่นด้วยอะไร ฝ่ายเจ้าสาวก็จะทำเช่นเดียวกัน เมื่อแห่ขันหมากหรือแห่เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาวเข้าพิธี ญาติฝ่ายเจ้าบ่าวจะเตรียมของไหว้ผีบ้านเจ้าสาวไปด้วย เมื่อไปถึงบ้านเจ้าสาวญาติฝ่ายเจ้าบ่าวจะเอาดอกไม้ให้ญาติเจ้าสาวนำไปไหว้ผีบ้าน และฝ่ายเจ้าสาวก็จะมอบดอกไม้ให้ญาติเจ้าบ่าวเอาไปไหว้ผีบ้านเจ้าบ่าวเช่นเดียวกัน

การกินดองไทยวน นิยมทำกันในเดือน 4 เดือน 6 เดือน 12 แต่งแล้วฝ่ายชายมักไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเชยฝาก แต่หากฝ่ายชายเป็นลูกชายคนเดียวจะแต่งลูกสะใภ้เข้าบ้าน คำสินสอดจะแพงขึ้นกว่าเชยฝาก

เมื่อแต่งได้ 3 คืน แล้วฝ่ายชายจะพาฝ่ายหญิงไปสมมาญาติฝ่ายชายที่ไม่ได้มาร่วมงานกินดอง การไปสมมาญาติฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงจะต้องเตรียมผ้านุ่ง ผ้าห่ม หรือเสื้อ (ที่นอน ขนาดพอตัวผู้นอน) ไปสมมา การสมมาญาติฝ่ายชาย ถือเป็นเรื่องสำคัญ เป็นการแสดงน้ำใจ

การปลูกเสียนพวน

ตามคติความเชื่อของไทยพวนจะปลูก (ปลูกสร้าง) บ้านปลูกเสียน จะต้องเลือก
 ที่ให้ได้ลักษณะที่ดีที่เป็นมงคล การเลือกที่ต้องมีผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ไปดูที่ดูทางให้ การเลือกที่จะ
 เสี่ยงทายหาที่ด้วยการ

1. ชุดหลุมให้ลึกพอประมาณ แล้วเอาใบไม้ปกหลุมไว้ 1 คืน รุ่งเช้าเปิดหลุม
 เอาดินขึ้นมาดมดูมีกลิ่นอย่างไร ถ้าดินมีกลิ่นเหม็น กลิ่นเน่าผิกลิ่นธรรมชาติของดิน เป็น
 อัปมงคล ปลูกเสียนไม่ได้จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย

2. นอกจากดูดิน ดมกลิ่นดิน ดูน้ำในหลุมด้วยว่า น้ำเป็นอย่างไร สีอะไร
 น้ำใส หรือสีเน่ามีมัน น้ำมีกลิ่นเหม็น ปลูกเสียนไม่ได้จะเจ็บป่วย น้ำจะท่วมบ้าน

3. ปลูกเสียน ต้องไม่ปลูกใกล้หอบ้าน เป็นชะล่า

4. ปลูกเสียนที่รื้อลงจะสร้างใหม่ต้องทิ้งไว้ 1 ปี ก่อนจึงปลูกใหม่ได้

เมื่อเลือกที่ปลูกได้แล้ว ก็จะต้องเชิญแม่ชरณีออกจากพื้นที่ที่จะปลูกเสียนไปไว้
 ที่อื่นก่อน เพราะจะชุดหลุมฝังเสา จอบเสียมจะไปถูกแม่ชरณีให้เดือดร้อน และเชิญเทวดา
 ลงมาเสี่ยงหาพื้นที่มงคลอีกครั้งเมื่อเชิญแม่ชरณีออกไปแล้ว ก็เชิญเทวดาลงมาเจ้าของที่จะ
 กวาดพื้นตรงที่ปลูกเสียนให้สะอาดเตียน เอาตะปุดตกลงไปที่พื้นให้เป็นรู เอาเมล็ดข้าว
 สาร 7 เมล็ด ใส่ลงในรูตะปุด เอาดอกไม้ ธูปเทียนวางบนรูตะปุดแล้วใช้ขันครอบรูตะปุดไว้
 1 คืน รุ่งเช้าเปิดที่ครอบดูถ้าเมล็ดข้าวทั้ง 7 เมล็ดยังอยู่เหมือนเดิมไม่กระจัดกระจายเสีย
 หายถือว่าที่ตรงนั้นดีเป็นมงคลปลูกเสียนแล้วจะอยู่ดีกินดี แต่ถ้าเมล็ดข้าวกระจัดกระจาย
 แสดงว่าที่ตรงนั้นเป็นอัปมงคลจะอยู่ไม่เป็นสุข

การปลูกเสียนต้องปลูกให้เสร็จในวันเดียว คือ ชิงสุกัร ปลูกเสาร์ เมื่อชุดหลุม
 เสร็จจะใช้ของมาปิดปากหลุมกันไม่ให้สัตว์ลงไป หลุมเส้าแต่ละหลุมจะมีชื่อเรียกคล้องจอง
 กันเช่น คำสี่ คำดี คำมี ฯลฯ

การตัดไม้ทำเสาเอ็น จะต้องหามือไปตัดให้ได้มุงคล และไม้ที่เอามาทำเสา จะต้อง

1. ลำต้นตรง ไม้คดงอ
2. ไม้ไม่แตก ไม้กลวง เมื่อล้มไม้ลงแล้งจึงพบว่าใจไม้แตกกลวง ก็จะไม่เอามา

ใช้ปลูกเอ็นไม้ได้

3. ไม้ที่จะทำเสาต้องเป็นไม้ไม่แยงเงา คือ เงาของไม้ไม่ทอดลงน้ำ
4. ไม้มีกิ่งตาย มีใบดก มีมดอยู่หลายๆ ถิ่นจะทำให้ยู่ยี่กินดี มีความ

สามัคคีกลมเกลียว

5. ขณะตัดไม้ทำเสา ถ้ามีเสียงนกเค้าแมวร้อง ตึกแกร้ง แลนร้อง (ตะกวด) ฟานร้อง (เนื้อทราย) แม้ไม้จะล้มแล้วก็เอามาทำเสาไม่ได้ ถือเป็นอัปมงคล

การลงเสาเอกหรือเสาหลักเสาขวัญ ต้องหาวันลงเสาจะต้องไม่ให้ถูกวัน

เก้ากอง ถือเป็นอัปมงคลก่อนยกเสาลงหลุมต้องว่าคาถานกคุ้มตีไล่หน้าเสา หัวเสาดัด แผ่นทอง มัดด้วยไซ กวักฝ้าย สอดกล้วย อ้อย ภาชนะในไซจะใส่ เงิน คำ ข้าวสาร ดอกไม้มีการแห่รอบบริเวณเอ็น 3 รอบ หมอพร หรือพราหมณ์ หรือผู้รู้ จะกระทำพิธีเค้น ด้วยการถือไธเกลือไปล้อม ชาวบ้านจะถือกบ ขี่เต่า (หลาว มีด สี่ง ลูกแหงา)

รูปแบบโครงสร้างเอ็นพวน

รูปแบบโครงสร้างเอ็นพวนแต่เดิมเป็นรูปสี่เหลี่ยมทำด้วยไม้ไผ่ ฝาทาด้วยฟาก มีการสลักลิ่มแทนการตอกตะปู เป็นเอ็นเครื่องผูก (ผูกมัดด้วยหวายหรือเถาวัลย์) หลังคามุงหญ้าคา หรือ แป้นเกล็ด หน้าจั่ว หรือ สี่หน้าเอ็นนิยมสลักด้วยไม้เป็นรูปต่างๆ ประดับ เช่น สิงห์ นาค จระเข้ บัวเถา

ตัวเรือน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ เรือนกับซาน

ตัวเรือนจะแบ่งเป็นห้องๆ มักนิยมทำ 3 ห้อง

1. ห้องเปิง เป็นห้องสำหรับ พ่อแม่ เจ้าเรือนนอนจะอยู่ทางขวาของเรือน มีขนาดประมาณ 4 x 8 ม. ห้องนี้ชะล่า ลูกเขยจะเข้าไปไม่ได้
2. ห้องกลาง เป็นห้องโถงอยู่กึ่งกลางเรือนสำหรับลูกเต้านอนรวมกัน
3. ห้องกลอย เป็นห้องสำหรับลูกสาว ลูกเขยนอนเรียกอีกชื่อว่าห้องส้วม จะอยู่ทางซ้ายของตัวเรือนห้องนี้มีขนาด 4 x 6 ม.

ซานมี 2 ประเภท คือ

1. ซานฝน มีลักษณะโค้งไม่มีหลังคา ใช้สำหรับนั่งพักผ่อน หรือ รับประทานอาหารในตอนเย็น
2. ซานน้ำ มีหลังคา (บางบ้านไม่มี) ใช้เป็นห้องอาบน้ำ หรือ เตรียมประกอบอาหาร

ครัว นิยมตั้งทางทิศตะวันตก

เตาไฟ ใช้ไม้ตีกรอบ เป็นสี่เหลี่ยม กว้างเมตร ซาวเมตร พื้นปูด้วยกาบกล้วย เติดินอัดให้แน่นใช้สำหรับวางก้อนเส้า เป็นเตาไฟ หุงหาอาหาร

บันไดเรือน จะตั้งทางทิศเหนือ หรือทิศใต้ก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม แต่ไม่นิยมตั้งบันไดทางทิศตะวันออก หรือทิศตะวันตก ขึ้นบันไดมีจำนวนคู่เพราะถือตามคติว่าคืออยู่คู่หนึ่ง บันไดคู่จะอยู่เย็นเป็นสุข บันไดชั้นคู่จะแตกแยกอยู่ไม่ได้นาน

บริเวณบ้าน

ศาลหรือหอผี จะตั้งไว้ทางทิศตะวันตก หรือท้ายบ้าน

ไต้ถุนเอื้อน นิยมทำไต้ถุนสูง เพื่อผูกสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย และยังใช้
งานด้านอื่นๆ เช่น หอหูก เข็นฝ้าย ใช้เป็นที่เก็บเครื่องมือ เครื่องใช้ในการเกษตร
เครื่องมือล่าสัตว์ จับสัตว์น้ำ

หน้าค่าง นิยมทำหน้าค่างบานเดี่ยว

ป่องเอื้อม มีเป็นบางบ้าน แล้วแต่ต้องการ ใช้สำหรับบ้านน้ำลาย หรือมองดู
คนผ่านไปมา

ฮุ้งข้าว เล้าข้าว เรียกได้หลายอย่างต่อมข้าว ฮุ้งข้าว นิยมตั้งไว้ทางทิศ
ตะวันออกของตัวเรือน จะหันหน้าหรือประตูไปทางทิศตะวันตก ฮุ้งข้าวมักทำด้วยไม้ไผ่ ไม้ปอ
ไม้หวัก ไม้แซง นำมาสานเป็นฝาขัดตะและแล้วพอกด้วยดินกันรูรั่ว

รั้วบ้าน ใช้ไม้ไผ่ไม้ขงมาสานเป็นรั้ว บางบ้านใช้ไม้เสา หรือ ปลุกต้นไม้เป็นรั้ว
เช่นน ต้นกระถิน ต้นช่อย

ประเพณีการทำศพของไทยวน

เมื่อมีการตายเกิดขึ้น จะมีการดอยศพ (ตราสังศพ) ตั้งศพมีผ้าปกโลง หรือ
ผ้าปกกะโลง เป็นผ้าทอสีนใหญ่ 2 ผืนมาเพลาะติดกัน หลังจากเผาศพหรือฝังศพไปแล้ว ผ้า
ปกกะโลงจะนำมาถวายพระ

เมื่อตั้งศพอยู่ที่บ้านจะมีเงินเอื้อนคัมมีพระมาสวดศพ หลังจากพระกลับวัดแล้ว ก็จะมี
มีการอ่านหนังสือธรรมโดยผู้รู้ และหาเรื่องเงินพอให้คัมแจ้ง (ให้ฮู่ได้จนสว่าง)

ขณะที่ศพยังอยู่ที่บ้าน คนในบ้านจะไม่ทำงานบ้านใดๆ เช่น ทอผ้า ตัดผม เข็น
ฝ้าย ตัดหูก

เมื่อถึงเวลาเผา หรือ ผิง การเอาศพลงจากบ้าน ไปป่าช้า (ป่าช้าจะไม่
อยู่ในเขตวัดมักจะทำเลือกหาบริเวณป่าที่ไกลออกไปจากตัวหมู่บ้าน แต่พอเดินถึง ป่าช้าเรียก
ป่าเหว) จะหว่านข้าวตอกหน้าหน้าศพ เวลาเอาศพลงบ้านจะพลิกบันไดกลับข้าง เมื่อศพลง
พื้นก็พลิกกลับเป็นการกันไม่ให้ผีกลับบ้านได้ถูก เพราะจำทางขึ้นบ้านไม่ได้ และที่หว่านข้าว
ตอกหน้าเป็นการป้องกันผีตายอดตายออกที่มารับผู้ตายไม่ให้ขึ้นไปหาศพจะทำให้หามศพไม่ไหว
เพราะหนักมากขึ้นและถือเป็นอัมงคล ต้องเอาข้าวตอกให้ผีกิน

การเลือกที่เผาหรือผิง จะต้องเสี่ยงใช้ด้วยการโชนไข่ถามทางว่าผู้ตายชอบ
ที่ตรงไหน ก็เผาหรือผิงตรงนั้น

การตั้งกองพอน ก็โชนไข่ถามผู้ตายว่าชอบที่ตรงไหน

การผิงศพ เมื่อผิงเรียบร้อยจะมีธงหน้าวัวปักไว้ทั้ง 4 มุม ของหลุมศพ ไม้ที่
ใช้หามศพไปป่าช้าจะถูกผ่า เลี่ยมให้เป็นหลาวแล้วจิบขีดไปในหลุมศพให้เต็มแน่นเป็น
ชวากป้องกันสัตว์ป่ามาขุดคุ้ยศพ

หากเป็นการตายโหง หรือตายทั้งกลมจะนำศพไปผิงต่างหากไม่ร่วมป่าช้า และ
ศพที่ตายโหงไม่มีการเผา

ถ้าตายด้วยโรคระบาด เช่น ท้อง ฝีดาษ เอาศพไว้ได้ไม่เกิน 1 วัน ให้
ตายเข้าเผาเสีย

เมื่อกลับจากเผาศพ หรือ ผิงศพจะกลับเข้าบ้านทันทีไม่ได้จะต้องเดินเข้าไปใน
วัดก่อน และที่ประตูวัดชาวบ้านจะเตรียมน้ำมนต์ไว้โดยเอาน้ำใส่ครุ่มีใบหมากส้มป่อย ใบ
ว่านชัน ครุ่ น้ำ ห้อยไว้ที่ประตูวัด เอากิ่งหนามพุทราวางที่ครุ่ น้ำ เมื่อกลับจากเผาศพจะเดิน
เข้าวัดก็จะเอากิ่งหนามพุทราจุ่มน้ำในครุ่ น้ำแล้วสาธไปข้างหลังไล่ผีไม่ให้ตามกลับบ้าน และ
จับไล่เคราะห์ให้ตกไปตามไฟไหลไปตามน้ำ แล้วขึ้นศาลาไปไหว้พระก่อนจึงจะกลับเข้า
บ้านได้ จากนั้นไปพร้อมกันที่บ้านเจ้าภาพผิงสวดพระปริตรมงคลและรดน้ำมนต์จึงจะถือทำ

ได้ครบพิธีไม้เป็นอุปมงคลแต่อย่างไร

เมื่อเผาแล้วจะทิ้งศพอยู่ป่าช้า 3 คืน ส่วนบ้านเจ้าภาพก็จะมีพระมาสวดพระปริตรมงคล 3 คืน เช่นเดียวกัน นับแต่วันที่เผา หรือ ฝัง พอรุ่งเช้าในวันที่ 3 เจ้าภาพจะทำปราสาทผึ้ง 1 หลัง ตกบ้าย นิมนต์พระมาสวดพระปริตรมงคลที่บ้านอีก 1 คืน แล้วยกปราสาทผึ้งไปทิ้งไว้ที่วัดไปวางทิ้งไว้ที่วัด เป็นการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย

(จากการสัมภาษณ์พ่อตู้แสง เขื่อนกลางใหญ่ บ้านโนนตาแสง ตำบลกลางใหญ่ พระอริการมหาคำห่วย เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทบัวบก บ้านดัว ตำบลเมืองพาน อำเภอบ้านผือ)

สังคมไทพวนบ้านผือ เป็นสังคมระบบเครือญาติต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะเห็นได้จากการสร้างบ้าน การลงแขกเกี่ยวข้าว นวดข้าว และการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ในชีวิตของชุมชน

ไทพวนในช่วงอายุ ตั้งแต่ 40 - 50 ขึ้นไป จะแต่งงานในพวกเดียวกันมากกว่าแต่งงานกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ในปัจจุบันการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับชุมชนอื่นมีมากขึ้น การขยายตัวของสังคมมากขึ้น ไทพวนบ้านผือแต่งงานกับคนต่างเผ่า เช่น แต่งงานกับไทลาว จีน และข้าราชการในท้องถิ่นมากขึ้น

ไทพวนจะให้ความยกย่องเพศชายเป็นใหญ่กว่าเพศหญิง และยอมรับเพศชายเป็นผู้นำครอบครัว สถานภาพของเพศชายจะสูงกว่าเพศหญิง ดังจะเห็นได้จากประเพณีการแต่งงานไทพวน ฝ่ายหญิงจะต้องหมอบกราบ ก้มกราบต่ำกว่าฝ่ายชาย ก่อนนอนฝ่ายหญิงจะต้องกราบสามี

ไทพวนบ้านผือยังคงเคารพนับถือผี วิญญาณ เทวดา อย่างมั่นคง แม้บางกลุ่มจะรับนับถือศาสนาพุทธแล้วก็ตาม ก็ยังไหว้ผี เช่นผืออยู่ เช่นมีหอผีในวัด มีการเช่นผินา หรือผิดาแขก เมื่อจะลงนา มีการเช่นผีเร่ร้อน ในบุญข้าวประดับดิน เพื่อพลีไหว้ผีไม่ให้ทำอันตรายข้าวในนา มีการทำบุญข้าวสาก เพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไทพวนสร้างภูมิคุ้มกันสังคมโดยใช้อำนาจผีเป็นเครื่องควบคุม

พฤติกรรมสังคมไว้ได้ เช่นการควบคุมพฤติกรรมทางเพศ มีการเสียผี ในกรณีที่ใหญ่ไม่ยินยอม และฝ่ายหญิงไม่ยินยอม ฝ่ายชายจะต้องเสียผี หากมีการล่วงละเมิดทางเพศ

การเลี้ยงบ้าน เลี้ยงผีปู่ย่า เป็นกรณี เป็นการเคารพในบรรพบุรุษ และยอมรับความเสมอภาคและความสำคัญของบรรพบุรุษทั้งฝ่ายทางพ่อและทางแม่ทัดเทียมกัน การมีศาลปู่ตาเป็นการรักษาทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ สัตว์ป่าทั้งหลายที่อยู่บริเวณละแวกศาล บริเวณศาลปู่ตา เป็นที่เข็ดขาม ผู้ใดจะล่วงละเมิดไม่ได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากปู่ตาก่อน การเข้าไปทำลายป่าล่าสัตว์ในบริเวณนั้นจึงเป็นสิ่งที่กระทำไม่ได้ เป็นอันตราย เพราะจะก่อให้เกิดภัยอันตรายร้ายแรงต่อผู้กระทำ และชุมชน การเลี้ยงปู่ตา คือการ Organize ชุมชนอย่างชาญฉลาด ก่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมทุกข์ สุขกันเสมอหน้า เพราะทุกคนในชุมชนต้องรับชะตากรรมเช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็เจ้า หรือนางเทียม การแก้ปัญหาของชุมชนเป็นปัญหาที่ทุกคนมีส่วนร่วมแก้ไข และสำคัญที่สุดประเพณีต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของไทพวน หรือชาติพันธุ์ไท-ลาวกลุ่มอื่น ๆ ล้วนเป็นการยอมรับว่าทุกคนเป็นเจ้าของพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็บุญปราสาทผึ้ง บุญบั้งไฟ บุญเทศน์มหาชาติ บุญสงกรานต์ บุญจีน ฯลฯ

ภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษกำลังถูกเปลี่ยนแปลง และละเลซจนน่าจะต้องสูญหายไปวันไม่ช้าไม่นาน เพราะกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นวัตถุ ความสะดวกสบาย ความร่ำรวย อันเป็สังคมเงินตรา สังคมธุรกิจที่ถูกส่งตรงจากต่างประเทศโดยปราศ

จากปัญญาไตร่ตรอง ทั้งผู้พัฒนาและผู้ที่ถูกพัฒนาแล้วขนาดการตั้งสติยังคิด ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสังคมอย่างกระตือรือร้น สังคมชุมชน สังคมเกษตรกรรมเป็นสังคมล้าสมัย การผลิตเพื่อความพออยู่พอกิน ถูกเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย โดยที่ผู้ผลิตไม่สามารถจะควบคุมราคาผลผลิตได้แม้แต่แต่น้อย ความเป็นปัจเจกบุคคลในชุมชนจึงสูงขึ้นจนน่าใจหาย การเสียสละ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนจะค่อย ๆ หายไป การทิ้งถิ่นเพื่อหาที่ทำกิน จะก่อให้เกิดปัญหาชุมชนอ่อนแอลง ช่วยตัวเองได้น้อยลง วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามซึ่งเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาของชุมชนก็จะสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

การศึกษาที่มุ่งเน้นการแข่งขัน การรวมศูนย์เพื่อความมั่นคง โดยปราศจากความตระหนักในความสำคัญของท้องถิ่น เกิดการละเลย และยอมรับในภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาที่มุ่งเน้นรับใช้สังคมเมืองแต่ประการเดียว ไม่เคยตระหนักถึงกระแสการของวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นต้นธารแห่งกระแสวัฒนธรรมของชาติ การไม่ยอมรับความหลากหลายของวัฒนธรรม ย่อมปิดกั้นกระแสความคิดสร้างสรรค์ และการยอมรับซึ่งกันและกัน กลับเป็นการที่ฝ่ายหนึ่งต้องพึ่งพาอีกฝ่ายหนึ่งแต่ประการเดียว

บทสรุปและข้อเสนอนนะ

ไทพวนบ้านฝื่อ เป็นไทพวนกลุ่มใหญ่กลุ่มหนึ่งในภาคอีสาน มีประวัติศาสตร์ของชนชาติ ภาษาและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ไทพวนกลุ่มนี้จะมีทั้งที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ปี พ.ศ. 2370 และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ในคราวศึกฮ่อ (พ.ศ. 2428-2436) นอกจากนั้นยังมีไทพวนที่ถูกกวาดต้อนลงไปอยู่ภาคกลาง และภาคเหนือตั้งแต่ต้นรัตนโกสินทร์ อพยพกลับมาอยู่กับญาติพี่น้องพวกพวณด้วยกันที่บ้านฝื่อ

ไทพวนบ้านกลางใหญ่ เป็นลาวพวนที่อพยพหนีภัยสงครามระหว่างไทยกับญวน และญวนกับเขียงขวาง และลาวเวียงจันทน์กับลาวหลวงพระบาง เมื่อเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ก่อกบฏขึ้น พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระยาราชสุภาวดี (เจ้าพระยาบดินทร์เดชา) เป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปปราบเวียงจันทน์ เจ้าอนุวงศ์แพ้ หนีไปพึ่งญวน ๆ ให้เจ้าอนุฯ มาอยู่ที่เขียงขวางเจ้าน้อยเขียงขวางจับตัวเจ้าอนุส่งกองทัพไทย-ญวนไม่พอใจเขียงขวาง จึงเข้ามาถูกรานเขียงขวางจับตัวเจ้าน้อยเขียงขวางและลูก ๆ ไปไว้ที่ญวน ชาวพวนที่เขียงขวางได้รับการกดขี่จากญวน จึงอพยพหนีสงครามเข้าไปอยู่ในเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง และเลาะลงมาจนถึงบริเวณฝั่งแม่น้ำโขงถึงแขวงบริศัคค์มหาไชยกองแก้ว เมื่อกองทัพไทยปราบเวียงจันทน์ได้ราบคาบไม่ให้เหลือเป็นกำลังแก่ลาวต่อไป กองทัพไทยได้กวาดเอาครัวทั้งลาวเวียงและลาวพวนที่อยู่ในเวียงจันทน์ ส่งลงกรุงเทพฯ จารย์ริน จารย์อิน พี่น้องซึ่งเป็นหัวหน้าครัวพวน 11 ครัว จากบ้านหนองแก้วหาดเค็ย เมืองเขียงขวางถูกกวาดต้อนไปกรุงเทพฯ ด้วย เมื่อเดินทางมาถึงบ้านกลางใหญ่ จารย์ทั้งสองไม่อดอยากไปกรุงเทพฯ จึงใช้สมุนไพรทำให้ครัวพวนของตนกินให้มีอาการเป็นโรคท้องร่วง เจ้าพนักงานผู้ควบคุมครัวพวนกลัวจะเกิดโรคระบาด จารย์ทั้งสองจึงขอหยุดที่บ้านกลางใหญ่ ชาวพวนกลางใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นี้และกระจายกันออกไปในละแวกใกล้เคียง เช่น บ้านเทือน บ้านไซ บ้านเลา

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดศึกฮ่อที่หัว
 หน้าทั้งหก เชียงขวาง ไทยต้องส่งกองทัพไปปราบฮ่อที่หัวหน้าทั้งหกและที่เชียงขวาง
 เป็นเหตุให้ไทยต้องขัดแย้งกับญวน และเป็นผลสืบเนื่องโงงไปถึงกรณีพิพาทระหว่างไทยกับ
 ฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ลาวพวนเชียงขวาง และพวกหัวหน้าทั้งหกได้อพยพ
 หนีศึกฮ่อมาอยู่ที่เวียงจันทน์และหลวงพระบาง เป็นจำนวนมากและบางพวกหนีข้ามแม่น้ำ
 โขงมาอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ อำเภอศรีเชียงใหม่ อำเภอสว่าง อำเภอสหัสขันธ์ และที่อำเภอ
 เมือง จังหวัดหนองคาย ที่อำเภอเชียงคาน เชียงคานจังหวัดเลย ที่อำเภอบ้านฝาง
 จังหวัดอุดรธานี และที่จังหวัดหนองบัวลำภู ที่อำเภอเมือง อำเภอสุวรรณคูหา พวกที่
 อพยพหนีศึกฮ่อมาอยู่ที่บ้านฝาง จะกระจายกันอยู่ที่บ้านฝาง

ไทพวนที่อพยพหนีศึกฮ่อเข้ามาอยู่ในบ้านฝาง เป็นลาวพวนที่มาจากทุ่งเชียงคำ
 มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านฝาง บ้านดงหวาย บ้านหายโศก บ้านหนองกอง บ้านนาคู
 บ้านค้อ บางพวกก็อพยพเลขขึ้นไปอยู่ที่หาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ทุ่งยั้ง น้ำปาด จัง
 หัดอุดรดิตถ์ บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี และเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

พวนอีกพวกที่อพยพหนีศึกฮ่อเข้ามาอยู่ในบ้านฝางเช่นกัน คือ พวกลาวพวนที่
 อพยพจากเมืองแมด เมืองกาสิ พวกนี้จะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านเมืองพาน บ้านกาลิม บ้าน
 หนองกาลิม พวนบ้านเมืองพานจะปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับพวกลาวที่อพยพมาจากอ่า
 เกอวังสะพุง และเชียงคาน ในขณะที่พวนบ้านฝางจะปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับพวก
 ลาวเวียง ไทย-อีสาน คนจีน และญวน แต่ในส่วนของพวกบ้านกลางใหญ่ปะทะสัง
 สรรค์ทางวัฒนธรรมกับลาวภูคังจากเชียงคาน และลาวเวียงจากอำเภอท่าบ่อ อ่า
 เกอศรีเชียงใหม่ และอำเภอสว่าง

ไทพวนบ้านนาสีดา เป็นกลุ่มไทพวนที่อพยพหนีความแห้งแล้ง และแสวงหาที่ทำกินใหม่ที่อยู่คั่นสมบูรณจากเมืองทุ่งยั้ง จังหวัดอุตรดิตถ์ เดินทางผ่านพิษณุโลก นครไทย เชียงคาน เข้ามาอยู่ที่บ้านนาสีดา ตำบลกลางใหญ่ ไทพวนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มบรรพบุรุษของหลวงปู่เทศก์ เทศรังสี (พระราชนิเวศรังสี) เจ้าอาวาสวัดหินหมากเป้ง ซึ่งได้มรณภาพไปแล้ว

ไทพวนบ้านผือนั้นนอกจากพวกที่อพยพจากเชียงขวางหนีฮ่อเข้ามาอยู่ตั้งถิ่นฐานแล้ว ยังมีพวนที่อยู่ในภาคกลางก่อนแล้วอพยพกลับไปหาญาติพี่น้องของตนที่บ้านผือ ด้วยอยู่ที่ภาคกลางได้รับความลำบากในเรื่องที่ทำกิน และถูกคนไทยที่อยู่ในละแวกเดียวกันดูถูกและเหยียดหยาม

ไทพวนบ้านผือมีความสำคัญในประวัติศาสตร์ชนชาติสูง และมีความสำคัญในเอกลักษณ์ ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม ไทพวนไม่ยอมพูดภาษาอื่นกับพวกเดียวกันจะพูดภาษาพวน แม้จะอยู่ใกล้ชิดกับลาว-เวียง และไทอีสาน ไทพวนจะคงภาษาของตนไว้มั่นคง ความมั่นคงในประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์พวน ไทพวนบ้านผือจะรวมตัวกันตั้งสมรมไทพวนบ้านผือ และมีการประสานสัมพันธ์กับไทพวนกลุ่มอื่น ๆ ร่วมทำกิจกรรม และมีการสังสรรค์กันอย่างใกล้ชิด โดยเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพงานสังสรรค์ไทพวนทุกปี

ความเชื่อดั้งเดิมของไทพวน เชื่อในเรื่องผี นับถือผี การไหว้ผี ลงผี เป็นเรื่องสำคัญในชีวิตประจำวัน ไทพวนมีพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีมาก และมั่นคง แม้ว่าไทพวนบ้านผือในสมัยปัจจุบันจะได้รับการศึกษาสูงขึ้น รับนับถือพุทธศาสนาแล้วก็ตาม มีบางส่วนจำนวนน้อยที่ยกเลิกการนับถือผี ไหว้ผี ลงผี แต่ส่วนใหญ่ยังรับนับถือผี ทั้งผีบ้าน ผีบรรพบุรุษ ผีป่า ผีเขา เทพธิดาอารักษ์ การรักษาโรคยังคงใช้การลงผีอยู่ การเลี้ยงบ้าน นับได้ว่าเป็นกิจกรรมสำคัญยิ่ง ในวัดจะมีหอผีตั้งอยู่ด้วย เมื่อเวลาเข้าวัด ไทพวนบ้านกาลิม เมืองพวน จะไหว้หอผีก่อนจึงจะขึ้นไปกราบพระบนศาลา

การเปลี่ยนวิถีชีวิตและสังคมอันเป็นผลจากการพัฒนาประเทศเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ชุมชนสามัคคี ร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างแข็งขัน การผลิตเพียงเพื่อพออยู่พอกิน กลีบกลายเป็นสังคมเงินตรา สังคมธุรกิจ ความเปลี่ยนแปลงอันนี้ย่อมมีผลกระทบใหญ่หลวง ต่อภูมิปัญญาของชาวบ้าน และความเป็นตัวเอง เป็นอิสระไม่ถูกรอบงำด้านเศรษฐกิจ ความคิด ความหลากหลายในวัฒนธรรม ในแต่ละภูมิภาคย่อมก่อให้เกิดการสร้างสรรค์และ สร้างสรรค์วัฒนธรรมกลางให้มั่นคงและแข็งแรงขึ้น เพราะมีกระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นอัน หลากหลายเข้ามาหลอมรวมให้แกร่งและแข็งแรงขึ้น หากวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น ถูกทำลาย ถูกเพิกเฉยละเลย ความสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความสำคัญของภูมิ ปัญญาชาวบ้านหมดไป การล่มสลายของท้องถิ่นก็จะเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย การรักษาไว้ซึ่ง เอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนและสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาไทพวน ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย กรณีไทพวนบ้านผือผู้ศึกษามุ่ง เน้นด้านประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และความสำนึกในชาติพันธุ์ ประวัติศาสตร์ ท้องถิ่น แต่ยังไม่ครอบคลุมได้ เพราะในระยะเวลาและข้อจำกัดหลายประการจึงควรได้

1. ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของ ไทพวนบ้านผือ กับไทพวนกลุ่มอื่น ๆ ในแต่ละภูมิภาค
2. ศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรม ภาษาไทพวน และภาษา วัฒนธรรม ของชาติพันธุ์ไท-ลาวกลุ่มอื่น เพื่อเพิ่มพูนความรู้วิชาทางด้านมนุษยวิทยา และสังคมวิทยา
3. จัดทำพจนานุกรมภาษาพวนในประเทศไทยไว้ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปจนหาที่มาไม่ได้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับหัวหน้าครัวเรือน

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามอายุ การศึกษา
จำนวนบุตร จำนวนบุตรที่ยังอยู่ในครัวเรือนและจำนวนคนในครัวเรือน

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
1. อายุ	10	7.9
ไม่เกิน 30 ปี	25	19.8
31 - 40 ปี	36	28.6
41 - 50 ปี	25	19.8
51 - 60 ปี	24	19.0
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	6	4.8
2. การศึกษา		
ประถมศึกษา	112	88.9
มัธยมศึกษา	8	6.3
ปวช/ปวส/อนุปริญญา	4	3.2
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	1	0.8
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	1	0.8

สภาพภาพ	จำนวน	ร้อยละ
3. จำนวนบุตร		
1 - 2 คน	44	34.9
3 - 4 คน	35	27.8
5 - 6 คน	24	19.0
7 คนขึ้นไป	21	16.7
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	2	1.6
4. บุตรที่ยังอยู่ในครัวเรือน		
1 คน	34	27.0
2 คน	49	38.9
3 คน	20	15.9
4 คน	12	9.5
5 คน	2	1.6
6 คน	1	0.8
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	8	6.3
5. จำนวนคนในครัวเรือน		
1 - 2 คน	8	6.3
3 - 4 คน	50	39.7
5 - 6 คน	47	37.3
7 - 8 คน	13	10.3
9 - 10 คน	8	6.3
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	0	0

ตอนที่ 2 ด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนจำแนกตามอาชีพของบิดา
อาชีพของตนเอง

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
1. อาชีพของบิดาของหัวหน้าครัวเรือน		
เกษตรกรรวม	69	54.8
นอกเกษตรกรรวม	20	15.9
เกษตรกรและนอกเกษตรกร	19	15.1
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	18	14.3
2. อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน		
เกษตรกรรวม	62	49.2
นอกเกษตรกรรวม	26	20.6
เกษตรกรและนอกเกษตรกร	22	17.5
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	16	12.7

ตอนที่ 3 จำนวนและร้อยละของสมาชิกในครัวเรือนจำแนกตาม การศึกษา อายุ อาชีพ ของคนในครัวเรือน

สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละทั้งหมด
1. การศึกษา		
ประถมศึกษา	335	79.9
มัธยมศึกษาตอนต้น	36	8.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช	27	6.4
ปวส/อนุปริญญา	13	3.1
ปริญญาตรีและสูงกว่า	8	1.9
2. อายุ		
ไม่เกิน 10 ปี	44	8.9
11 - 20 ปี	94	19.0
21 - 30 ปี	116	23.5
31 - 40 ปี	94	19.0
41 - 50 ปี	77	15.6
51 - 60 ปี	33	6.7
61 ปีขึ้นไป	36	7.3
3. อาชีพ		
เกษตรกร	187	43.4
นอกเกษตรกร	120	37.9
ผสม	59	18.7

สภาพทั่วด้านเศรษฐกิจกับสมาชิกในครัวเรือน

1. คนในครัวเรือนนี้ทำงานอยู่ในหมู่บ้าน 1 - 6 คน
นอกหมู่บ้าน 1 - 6 คน
จังหวัดอื่น 1 - 5 คน
ต่างประเทศ 1 คน
2. สมาชิกในครัวเรือนที่ไปทำงานที่อื่นและยังส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน
มี 1 - 10 คน
3. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้ว 1 - 14 คน
และส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน 1 - 3 คน
4. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วทำอาชีพเกษตรกรรม 1 - 11 คน
นอกเกษตร 1 - 10 คน
ผสม 1 - 5 คน
5. เกี่ยวกับการทอผ้าพบว่าครัวเรือนที่
ยังทอผ้าอยู่จำนวน 43 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.1
เลิกทอผ้าแล้วจำนวน 33 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.2
ไม่ทอผ้าเลยจำนวน 44 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 34.9
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ 6 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.8

ตารางที่ 4 ที่ดินทำกินของครัวเรือน

ประเภทของการใช้พื้นที่	ค่าเฉลี่ย (ไร่)	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน(ไร่)	พื้นที่ ต่ำสุด(ไร่)	พื้นที่ สูงสุด(ไร่)	จำนวนของ ผู้ไม่มี/ไม่ตอบ
นา	14.14	11.29	1	50	25
สวนผลไม้	9.84	9.38	1	40	107
ทำไร่	14.27	12.45	2	76	55
รวม	24.43	20.00	0.2	100	20

ตอนที่ 3 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ตารางที่ 5 จำนวนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือน จำแนกตามภาษาที่ใช้การนับถือศาล
การนับถือผีเรือน การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การตัดขาตร การทำบุญ

สภาพที่เป็นอยู่	จำนวน(คน)	ร้อยละทั้งหมด
1. ภาษาที่ใช้สื่อสาร		
ภาษาพื้นเมือง	48	38.1
ภาษาไทยกลาง	27	21.4
อื่น ๆ	38	30.2
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	13	10.3

สภาพที่เป็นอยู่	จำนวน(คน)	ร้อยละทั้งหมด
2. การนับถือศาล		
ยังนับถือศาลปู่ตา	90	71.4
ไม่นับถือศาลปู่ตา	25	19.8
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	11	8.7
3. การนับถือผีเรือน		
ยังนับถือผีเรือน	64	50.8
ไม่นับถือผีเรือน	52	41.3
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	10	7.9
4. การรักษาโรคแบบพื้นเมือง		
ยังรักษาโรคด้วยหมอเฒ่า	11	8.7
เลิกรักษาโรคด้วยหมอเฒ่า	80	63.5
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	35	27.8
5. การตัดขาตร		
ตัดขาตรทุกเข้า	70	55.6
นาน ๆ จึงตัดขาตร	26	20.6
เลิกตัดขาตรแล้ว	0	0
ตัดขาตรบ่อย ๆ	24	19.0
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	6	4.8

สภาพที่เป็นอยู่	จำนวน(คน)	ร้อยละทั้งหมด
6. การทำบุญ		
ทำบุญทุกวันพระ	49	38.9
นาน ๆ จึงไปทำบุญ	23	18.3
เลิกทำบุญแล้ว	0	0
ยังไปทำบุญบ่อย ๆ	50	39.7
ไม่ระบุ/ไม่ตอบ	4	3.2

ตารางที่ 6 จำนวนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่ยังปฏิบัติและร่วมทำบุญตามประเพณีพื้นบ้าน

ประเพณี	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. บุญเข้ากรรม	26	20.6
2. บุญคูณลาน	22	17.5
3. บุญข้าวจี	64	50.8
4. บุญพเวส	106	84.1
5. บุญสงกรานต์	112	88.9
6. บุญบั้งไฟ	111	88.1
7. บุญช่าละ	26	20.6
8. บุญเข้าพรรษา	113	89.7
9. บุญเข้าประดับดิน	109	86.5
10. บุญข้าวสาก	107	84.9
11. บุญออกพรรษา	112	88.9
12. บุญกฐิน	110	87.3

ตารางที่ 7 จำนวนร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่ร่วมกิจกรรมของชุมชนเป็นประจำ

กิจกรรม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ปลูกเรือน	90	71.4
2. ดำนา	87	69.0
3. งานศพ	115	91.3
4. งานแต่งงาน	115	91.3
5. เกษวข้าว	85	67.5
6. ฟาดข้าว	83	65.9
7. งานบวช	104	82.5
8. งานขึ้นบ้านใหม่	112	88.9
9. เลี้ยงปูตา	49	38.9
10. พิธีเหยา	6	4.8

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของหัวหน้าครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมของญาติพี่น้อง
เป็นประจำ

กิจกรรม	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. ปลูกเรือน	93	73.8
2. ฟาดข้าว	83	65.9
3. งานแต่งงาน	116	62.1
4. เกี่ยวข้าว	85	67.5
5. งานศพ	113	89.7
6. งานขึ้นบ้านใหม่	112	88.9
7. ดำนา	83	65.9
8. งานบวช	99	78.9

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีเครื่องอำนวยความสะดวก

เครื่องอำนวยความสะดวก	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. โทรทัศน์ (2515-2539)	87	69.0
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	15	11.9
2. รถยนต์ (2516-2538)	20	15.9
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	4	3.2
3. ตู้เย็น (2514-2539)	62	49.2
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	13	10.3
4. วิทยุ (2493-2534)	58	46.0
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	14	11.1
5. รถยนต์คันปี (2495-2534)	4	3.2
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี.	2	1.6
6. พัดลม (2514-2539)	83	65.9
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	22	17.5
7. จักรยานยนต์	60	47.6
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	15	11.9
8. หม้อหุงข้าวไฟฟ้า (2515-2539)	56	44.4
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	16	12.7
9. วิทยุไอเทป (2525-2538)	17	13.5
ไม่ระบุปีที่เริ่มมี	1	0.8

บรรณานุกรม

1. กนกพรรณ แสงเรือง.2532. ความสำนึกในเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวมวน.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตรัฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร.2530. "สำเนาหนังสือเจ้าอนุเวียงจันทน์
จ.ศ.1188" จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 2, กรุงเทพฯ
3. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร.2530. "ระยะทางเสด็จพระราชดำเนิน
กรีฑาทักษ จ.ศ.1188." จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 2, กรุงเทพฯ.
4. 2530 "บัญชีเรื่องจำนวนครัวที่มาจากหลวงพระบาง
จ.ศ. 1192." จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 5, กรุงเทพฯ.
5. 2530. "บัญชีเลขผ้าขาวเจ้าอนุเวียงจันทน์ จ.ศ.
1192." จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 5, กรุงเทพฯ.
6. 2530. "บัญชีคนขึ้นเมือง พระตะบอง เมือง
ปราจีนบุรี เมืองหลวงพระบาง จ.ศ. 1192." จดหมายเหตุ
รัชกาลที่ 3. เล่ม 5, กรุงเทพฯ.
7. 2530 "ราชการทัพเวียงจันทน์ ฉบับที่ 7 - 14 จ.ศ. 1188."
จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3. เล่ม 3, กรุงเทพฯ.
8. จิระนันต์ พิตรปรีชา ประเสริฐกุล.2529. "ชนชาติความขัดแย้งในประวัติศาสตร์
ไทย-ลาว." ศิลปวัฒนธรรม. ปีที่ 7 ฉบับที่ 9 กรกฎาคม 2529. น.
110-120.
9. อนุรักษ์ นาวิกขีวิน.2519. "เสือนพวน" วารสารศิลปากร. ปีที่ 19 เล่ม
6 มีนาคม 2519.
10. อนุรักษ์ นาวิกขีวิน 2520. "กินคองพวน." วารสารศิลปากร. ปีที่ 21
เล่มที่ 2 กรกฎาคม 2520.

11. เต็ม วิชาคพจนกิจ.2513. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
สมาคมสังคมนศาสตร์แห่งประเทศไทย.
12. ถนอม อานามวัฒน์.2527. "บทบาททางทหารและทางการเมืองของไทยที่มี
ต่อเวียงจันทน์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น." วารสารประวัติศาสตร์.
(9 พฤษภาคม-สิงหาคม) 2527.
13. ถวิล เกษรราช.2512. ประวัติผู้ไท. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
14. ทองสีบ สุภมาร์ท.2527. พงศาวดารลาว. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา.
15. ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา.2504. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 3. เล่ม 1 พระนเรศวร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
16. บุญช่วย ศรีสวัสดิ์.2503. ราชอาณาจักรลาว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.
17. ประจักษ์ เข้มมุกด์.2521. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของลาวพวนกับ
วัฒนธรรมไทย. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาพัฒนาการสังคม,
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
18. เพ็ญจ บุญหนุน. 2503. ประวัติศาสตร์พวน. เอกสารอัดสำเนาไทยพวนบ้านหมี่.
19. พระธรรมมหาวิธานวัตร. 2523. "เสียงขว้างก้นดั้งเดิมของชาวพวน."
" ไทยพวนสังสรค์. 23 กุมภาพันธ์ 2523.
20. พระราชนิโรธรังสี (เทศก์ เทศรังสี).2536. ประวัติวัดป่านาสีดา. กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์ ดี.แอล.เอส.
21. พหลยุทธ รุณภัย. 2515. การศึกษาความเชื่อถือของชาวพวนกับการพัฒนาชุมชน
ที่หมู่บ้านเข็ยงงา ตำบลเข็ยงงา อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาชุมชน), บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

22. โปษี แซ่มล่า แจ็ก.2337. ตำนานไทยพวน. กรุงเทพฯ : บริษัทสามัคคีสาร.
23. เพ็ญศรี ด้ก, นารี สาริกบุตร.2529. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวลาวเวียง และลาวพวนในอำเภอพนมสารคาม และอำเภอสยามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา. โครงการไทยศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
24. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2521. รายงานการศึกษาชุมชนลาวพวน-หม้อบ้าน โปษีศรี ตำบลบางปลาหมอ จังหวัดสุพรรณบุรี. แผนกอิสระสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
25. รัชนี้ เสนีย์ศรีสันต์.2526. การศึกษาเปรียบเทียบเสียงและระบบเสียงในภาษา ลาวพวนมาบปลาเค้าของผู้พูดที่อายุต่างกัน. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตอักษรศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
26. ราชบัณฑิตยสถาน.2528-2529. "ลาว-พวน." สารานุกรมไทย. เล่ม 21,
27. วิทยาลัยครูเทพสตรี.2522. ลพบุรี. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์.
28. วิภาควรรณ, พระ.2533. บันทึกการสำรวจและบุกเบิกในแดนสยาม. น.ท.สุมาลี วีระวงศ์ แปล, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แผนที่ทหารบก.
29. ศรีศักร วัลลิโกดม.2538. "ลาวในเมืองไทย" การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ.
30. สำนักงานจังหวัดอุดรธานี.2528. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์.
31. สายหยุด เกิดผล, พล.เอก.2537. ไทยพวน และข้อคิด เขียน พุด ท้า. เล่ม 2, กรุงเทพฯ : เอส.รีเสอ์ตเซนเตอร์.
32. หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานี.2533. ข้อมูลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดอุดรธานี. ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดอุดรธานี วิทยาลัยครูอุดรธานี

33. ทวน พินธุพันธ์.2515. ลพบุรีที่น่ารู้. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
34. องค์การคำครุสภา.2503. พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ.
35. องค์การคำครุสภา.2512. "กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเสด็จไปจัดราชการ ณ หัวเมืองลาวพวน" ประชุมพงศาวดาร. เล่มที่ 46. กรุงเทพฯ น. 99-242.
36. 2506. ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 2. กรุงเทพฯ.
37. 2507. ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 14. กรุงเทพฯ.
38. 2512. "เรื่องขุนบรมราชพงศาวดารเมืองล้านช้าง"
ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 43. กรุงเทพฯ.
39. 2506. ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 4. กรุงเทพฯ.
40. 2512. ประชุมพงศาวดาร. เล่ม 44. กรุงเทพฯ.
41. 2504. ประวัติเจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต).
เล่ม 2-3-4. กรุงเทพฯ.
42. Jumsai Manicgh.1971. History of Lao. 2th rev ed. Bangkok : Chalermnit.
43. Lebar, Frank M. Hickey, Gerald C., and Musagrave John k.1965.
Ethic groups of Mainland Southeast Asia. Bangkok : Social Science Associate Press of Thailand.
44. Scidenfaden, Erik.1967. The Thai people. Bangkok : The Siam Society.
45. SMUCKARN SNIT,1972. Peasantry and Modernization : A Study of Phreun in Cultural Thailand, Unpublished Ph.D. dissertation Honolulu, Hawaii. University of Hawaii.

วิทยากร

1. นายแสง เชื้อกลางใหญ่ อายุ 82 ปี เลขที่ 47 ม.6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
2. นายตัน พัวแพง อายุ 88 ปี เลขที่ 127 ม. 3 ต.บ้านฝ้อ
3. แม่ฉ้วน อินทร์ลา อายุ 74 ปี เลขที่ 29 ม. 5 ต.บ้านฝ้อ
4. แม่สาด ชาวตร อายุ 77 ปี เลขที่ 55 ม. 3 ต.เมืองพาน
5. แม่หวัน วรวิเวศย์ อายุ 70 ปี ม.5 ต.เมืองพาน
6. นายนวล ปราบพล อายุ 83 ปี เลขที่ 8/3 ม.6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
7. แม่ถนอม ปราบพล อายุ 82 ปี เลขที่ 8/3 ม.6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
8. นายเคน พิวสว่าง อายุ 82 ปี ม.7 ต.เมืองพาน
9. นายศรีไว คนบุญ อายุ 70 ปี เลขที่ 19 ม.5 บ.เมืองพาน ต.เมืองพาน
10. นายพัน มีลิ้ม อายุ 75 ปี เลขที่ 62 ม.2 บ.หนองกลอง ต.บ้านค้อ
11. นายแถว จันทา อายุ 88 ปี ม.7 บ.เมืองพาน ต.เมืองพาน
12. แม่ไพ มีลา อายุ 80 ปี เลขที่ 51 ม.6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
13. แม่บัวทอง โสมาศรี อายุ 64 ปี เลขที่ 98/6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
14. นายคำพันธ์ มะรังษี อายุ 64 ปี เลขที่ 86/6 บ.โนนตาแสง ต.กลางใหญ่
15. นายเฉลิมชัย มหาพรหม อายุ 70 ปี บ.กาลิม ต.เมืองพาน
16. นายแปลง วงศ์ไชย อายุ 62 ปี เลขที่ 238 ม.1 ต.บ้านฝ้อ
17. แม่ลี วงศ์ไชย อายุ 61 ปี เลขที่ 238 ม.1 ต.บ้านฝ้อ
18. นายประเสริฐ ทวีจันทร์ อายุ 63 ปี เลขที่ 42 ม.2 บ.ท่อน
19. นายเมฆ ฆะลูลย์ อายุ 84 ปี เลขที่ 29 ม.1 ต.กลางใหญ่
20. พระอธิการคำห้วง เจ้าอาวาสวัดพระพุทธบาทบัวบก

ผู้สัมภาษณ์

1. นางสาวถัดมั้น ปรีดีสนิท
2. นายสงกรานต์ ตันกุลนา ผู้ช่วยเก็บข้อมูล
3. นายดนตรี เร็ยวแรง ผู้ช่วยเก็บข้อมูล
4. นางสาวลักขณา ปาทา ผู้ช่วยเก็บข้อมูล

ภาคผนวก

คำศัพท์ภาษาพวน

คำเรียกธรรมชาติ

อู่แก้ง	พระจันทร์
ตาเวน	พระอาทิตย์
แม่น้ำ	ห้วย
ภู	ภูเขา , เขา, ภู
สัตว์น้ำ - สัตว์บก - พืช	
ปลาค้อ	ปลาช่อน
เอี่ยน	ปลาไหล
ปลากต	ปลาชอง
ปลาเขียม	ปลาเนื้ออ่อน
ปลาแตก	ปลาร้า
หัวชิงเคอ	ตะไคร้
ฟาน	เนื้อทราย
แลน	ตะกวด
แมงกะเบือ	ผีเสื้อ
แมงงอด	แมงป่อง
หฺเซบ	ตะขาบ
กิบแก	ตุ๊กแก
หฺเกสม	จิ้งจก
จิโกน	จิ้งเหลน
จินาย	จิ้งหรีด
หฺกะปอม	กิ้งก่า

สี่คันคาก	คางคก
จิว	จิว
แจ้	จระเข้
อี่เกีย	ค้างคาว
เครื่องไว้	
เสื่อ	ที่นอน
ส่าก	เสื่อ (ปู นอน นิ่ง)
ขี้นไค	บันได
กะเต็ชง	ตะเกียง
อู	ไม้กวาด
เกิบ	รองเท้า
กบ	หมวกสาน (จอบ)
หมากจก	จอบ
ปองเอ็ชม	หน้าต่าง
ส้ม	ส้ม
อวิชะ	
คัง	จุมก
สับ	ปาก
แฉ้ว	ฟัน

คำเรียก

อู่พ่อ

พ่อ

อู่แม่

แม่

อู่คว

อาผู้หญิง

อู่ว

อาผู้ชาย

น้าบ่าว

น้าชาย

น้าสาว

น้าหญิง

พระ

พระ

สมเด็จพระ

คือ พระที่บวชเรียน 2-3 ปี มีความรู้ จะมียศสรงโดยมีหลายคำ (ทองดีเป็นแผ่น) คาคที่หน้าผากขาวเพียงตา

คูรัก คนรัก

คู่

ชา

พระที่บวชเรียนมีความรู้ได้ยศสรง ครั้งที่ 2 มีหลายคำเพียงหู(หลายคำขาวออกมาถึงหู)

เครื่องแต่งกายเครื่องประดับ

คำ

ทองคำ

โชน

กางเกง

หิน

ผ้าถุง

สายแขน

สร้อยแขน

สายสร้อย

สร้อยคอ

ต่างหู

ตุ้มหู ต่างหู

ต่างพวง

ต่างหูพวงระย้า

ต่างปอหลอ

ต่างหูที่เป็นดอกไม้ดอกเดียว

สายแอม

เข็มขัด

คำกริยา

หลง	ถอน , ดึง
แล่น	วิ่ง
ช่าง	เดิน
นั่ง	สวม , ใส่
จุ่ม	บ่น
เว้า	พูด
คว่ำ	ผิด
จิ้น	ทอศ
จ้าว	หุง
ยื้อง	เรือก
พอกัน, เขียมขาม	พบปะ , เขียมเขี่ยน
ขุด ขุดเจาะ	โกหก
เถียงกัน	ทะเลาะกัน
เคียด	โกรธ
มัก	ชอบ
ฮัก	รัก
คุ เก่ง (เข็ดเข็ญคุ)	ขยัน (ขยันทำงาน)
ขุดบ้าน	ขี้เกียจ
นั่งเสื่อ	สวมเสื่อ
ตุ้ม (ตุ้มบ่า)	ห่ม (ห่มผ้า) รวม
นุ่งโจง	ใส่กางเกง
ไว	เร็ว

ขี้สาย	ขี้เหว่
ฮ้อน	ร้อน
ส้ม	เปรี้ยว
เฮ็ด	ทำ
เอาผิว เอาเมือ	แต่งงาน
เอิ้น	เรียก

คำสนทนา

ไปกะเหลอมา	ไปไหนมา
ไปบิสัง (ไปพิเหลอ)	ไปทำอะไร
ม่วนบือ	สนุกไหม
งามอี่หลี่	งามมาก สวยมาก
งามหลาย	งามมาก สวยมาก
ฮู้บือ	รู้เรื่องไหม

ในกลุ่มคนรุ่นใหม่ ภาษาเริ่มเปลี่ยนแปลง ปะทะสังสรรค์ระหว่างไท-ลาว ไท-พวน ไทอีสาน ศัพท์ต่าง ๆ จะใช้ร่วมกัน คนพวนรุ่นเก่าจะไปกะเหลอมา แต่พวนรุ่นใหม่จะพูดว่าไปไสมา แม้ว่าสำเนียงจะเป็นพวนอยู่ แต่คำศัพท์เปลี่ยนไปใช้คำไท-ลาว กลาง ๆ หรือใช้ไท-อีสานมากขึ้น

คำสูดขวัญน้อยก่อนแต่งงานของไท-พวน

สูดขวัญน้อยจะกระทำทั้งเือนผู้หญิง และเือนผู้ชาย เขาจะจัดพาขวัญไว้
เือนละพาก่อนจะมาพาขวัญใหญ่ร่วมกัน แต่ละเือนเจ้าบ่าวเจ้าสาวจะต้องสูดขวัญก่อนเรียก
ว่าสูดขวัญน้อย

คำสูดขวัญน้อยมีว่า

ศรีศรีวันนี่วันดีเป็นวันดี วันดีถือมมตะโศคโตกไบ้น้แม่้นโตกไม้จันทน์ ชันไบ้น้แม่้น
ชันไม้แก้ว ขุนนางเพิ่นตกแต่งแล้วจึงให้ข้อยขอมมาเือกเอาขวัญว่า เอหิ ปิยะ ปุตตะ ปุระ
มะมะปาระมิง ทะทะฮัง เม กิสิญเจอะ กะโรกะวจนมมาคัจฉาที่ติดังนี้เป็นเค้า ขวัญเจ้า
จงเข้ามาบัดนี้ข้าจักเล่าพวกพิณคารา แต่คราวแม่เจ้าถือการปฏิสนธิฮ้อมห้องเข้าสู่ท้องแม่
มารดา คั่นนานมาลีได้ลิบเดือนล่วงแล้ว แม่เจ้าจึงสะเทือนว่า เจ็บปวดท้องฟุ้งฟุ้งองจึงได้
แล่นมาหา ทั้งตายายเพิ่นก็ขึ้นมาหาล่า แม่เจ้าข้าเจ็บอยู่ฮี้ฮี้ฮ้อน นอนแล้วผัดลูกแม่เจ้าเจ็บ
ฮี้ฮุก เจ็บซีเือนไฟก่ลิ่งเกลือกไปมาเหมือนดังขี้วากขาคเป็นดังจักรมรณาตเม็ฮนตายไป
แม่เจ้าท่นบ่อไหวจึงม้อฮนฮ้อนหนึ่งบ่มีนาน แม่เจ้าจึงประสูติลูกม้มจากอุทรแม่้นผู้หญิงเจ้า
ตกหงาย แม่้นผู้ชายเจ้าตกข่วม แม่เจ้าข้าเป็นบ้อฮ้องมว้อ บางพ่องมือค้วหาสายแท้ บาง
พ่องแม่สายมือสองมือโจมลูกล้าง แล้วจึงโจมเจ้าใส่ดังกว้างไปผอกผีพาฮไปพาฮผีปานเค้า
มันฮู้ ฮ้องกุกเอาขวัญว่า กุกกุกก ลูกกุกแม่้นลูกสุ เอาสาวันนี่ตายวันนี่แม่้นลูกกุก แม่เจ้าจึง
เล็ฮงแลดู แม่เจ้าจึงฮ้อมฮู้ใส่ฮู้ แม่เจ้าจึงอยู่ในไฟ กวยเจ้าไปมาอยู่ตีต้อนๆ แม่เจ้ากินน้ำ
ฮ้อนปากเปือยพองสุก ไฟแห่งลูกแม่เจ้าท่นหวอระท่น อระทวนหัวใจกวยได้ค้ำบ้อฮขวัญฮ้อน
น้อยคำหล้าฮ้อฮ้อได้วอน เจ้าจึงนอนอยู่ฮ้อฮ้อสาฮฟ้าฮ เจ้าจึงฮ้อฮ้อมาอยู่ฮ้อฮ้อสาฮใหม่ พ่อแม่เจ้าฮ้อง
ใจฮ้อฮ้อ ฮันนี้หากแม่้นชาติแม่คิงเจ้าแล้วนมแม่เจ้าฮ้อฮ้อก็ให้เจ้ากิน ผ้าทึงผืนแม่เจ้าท่มเจ้าไว้
เคินฮักใช้เจ้าจตั้งกินนม แม่เจ้าซมบ่อเมิดแม่ก่าเนิดจึงหน้าฮ้องฮ้อง เอ็ดลิ่งตั้งเขาจึงได้มา
เจ้ามาแล้วบัดนี้จึงได้มาเกิดเป็นลูกแก้วพ่อแม่บุญเอื้องคำเหลืองสีละใหม่โพธิไซไซให้มาคูดมา
ฮ้อเจ้าเออโพธิศรีใส่สวฮ แจ่มหน้าผู้แก่กล้าให้มาคูดมาฮ้อเจ้าเนอคนหาญ แม่้นสังครีพให้มา

คุณมาขอเจ้าเนอให้สี้นำเอาขวัญคืนมาอย่าได้เทียวพ่อแม่เจ้ายังเห็นชวอนหา ทั้งตายาย
และปู่ย่า พร้อมกันเอ็นชื้อเอาขวัญว่าอาคัจฉาหิ ขวัญเจ้าจงเข้ามาตาตะคุราเจ้าลูกอีกแม่อัชชะ
ในวันนั้นแม่วันด้วันมีศรีเฝ้าคืน เป็นวันคี่ล้นล่าพาบแพ้ศัตรู หมอคุณดูว่าเป็นโชควันหาสโศกสรร
พะโรคา ขวัญลูกจงมาเจริญศรีสมบัติเท่าเผ่าตราบต่อเท่าถึงชื้อขิงงพุนเฮอ ฝนตกเจ้าอย่า
ได้ไปกินน้ำรอกกระฮอก แดคออกเจ้าอย่าได้ไปกินน้ำฮอยงัวฮอยควาย พ่อแม่เจ้ายัง
ชวนชวาชักใคร่เจ้าใหญ่ฮ้อย่าให้เสียแรง แม่เจ้าเลี้ยงชดตะแคงคู้ให้เจ้ากินนมคิงแล้ว
เจ้ากลมไผเห็นก็คอสส่องเนื้อเจ้าคองไผเห็นก็ฮายกล่าฮายแกงถึงยามแลงไผก็ฮายพ้อหน้า
ถ้วนถุกฟ้าสังขารปีใหม่มาแล้ว ถึงเดือนสามดอกฮักฮี้ ถึงเดือนสี่ดอกฮิงบ้านตระการ
งามฮ้อยโซติมีทั้งดอกแก้วโกฏฮายหลง มีทั้งดอกจองจันท์สะกู่ มีทั้งดอกหมู่สาระก๊อ จำปามี
หมู่กันฉิกากันเกษ มีทั้งดอกยางเทศพร้อมอาฮวน ล่าควนทั้งดอกแก้วบานบ่แล้ว ทั้งดอกสาม
ปีบานมีสีเมิงมาสรพาสพร้อมมาก แม่เจ้าจึงชวนสาวฮามมาฮวดฮ้อยผุงหมู่ท่าวแลสาวสำ
น้อยเขาเล่นอยู่แซวๆ แล้วจึงเอามาฮายเป็นแถวเป็นถ้องเอาใส่ขันกะหย่อง

ชายหนุ่มน้อย

สู่ขวัญเจ้า

หญิงหนุ่มน้อย ทั้งเสื้อผ้าลาชพอกพ้อยแม่เจ้าฮ่มเอาขวัญ เอหิตาตะปิยะปุดตะ
อาคัจฉาหิ เจ้าจงมาอยู่ดีในบุรี และปราสาท เป็นเจ้าอาจพันปี ความชื้อจงให้หนีคลาด
แคล้วหาสโศกแล้วเทียระชา ความเจ็บตาและปวดท้องโกษพชาติต้องอย่าให้มี จงให้นอน
หลับดีอยู่ในห้องประเทศที่นอนคน เอือนมุงคลหลังใหญ่ พอแหล่งข้างฝั่งพาย จงให้อยู่สุข
สบายเท่าเผ่าตราบต่อเท่าถึงพันปี ให้เจ้ามีเอือนชานแปงสถานให้ใหญ่กว้าง ทั้งปวงญาติมา
โสมชมแซวเสียงหัวม่วนเจ้าอย่าคว่นนอนใจ ทำอันใดให้ฮี้ฮ่าหน้าๆพร้อมพิจารณา ศิลทานกำ
อย่าขาด ตักบาตรพร้อมจันทันถึงวันศีลให้ฮ้ำฮู้ให้ฮ้อฮ้ำฮู้ฮ้ำฮ้อ ฮัตตาโร ชมมาวุทธิฮัมมะ
วิณะชาวผิวผ่อง สีเนื้อคองเหลือหลาย สุขสบายบ่อเส้าพละเข้ากำลังแสงความแข็งแรง

แก่เฒ่า ตราบต่อท้าวชิวา พรรณาเอื้องฮอด ญาณยอดแก้วตติงขาอะโรคคาเอื้องฮาบผาบแพ
นั้นตั้งสักโก สักกา ยั้งองอาจอ่าคลาดแคล้วคงศรีจึงให้อยู่ศรีสวัสดิ์ เถิงเฒ่าตราบต่อเฒ่า
นิรพานเป็นสถานอันวิเศษด้วยเดชพระรัตนตรัย สัพพพุกชาภาวณะ สัพพะฮัมมานภาวณะ
สัพพะสังฆานภาวณะ สภาโสตถิกวันตุเต ฯ

คำสุดขวัญขึ้นบ้านใหม่ไทพาน

ศรี ศรี สิทธิ ไชยะ ตู ภาวัง ไชยะ มังคละ ไชยะ สุกะดิถีวันนี้เป็นวันดี
วันดีสิสุกฤกษ์ ถึกหน้อย ชื่อว่ามงามคุณ ยังมีเจ้าพระยาผู้มีบุญองค์หนึ่งเสด็จมาจากเมือง
หมื่นคำพอง มาแสวงหาของสถานที่ตั้งบ้าน เพื่อปลูกสร้างให้อยู่ร่มอยู่เย็น ความเป็นเช็ญ
เข็ดขวางจึงไร่บ่อมีพ้อ จึงตั้งก่อปลูกปลงไป พระเมตไตรโพธิเจ้าว่าดีบ่อนี้ แต่ก่อนที่พระ
เจ้าสร้างโพธิสมภาร พระเจ้าผายแพ้วพวกหมู่พระยามาร ผู้สาโหด บ่อนี้ บ่อนพระเจ้า
โหดสัตว์นิกร บอนนางชรมีเอาค่าปลูกไว้ พระแก้วแก่นไทว่าอยู่สวัสดิ์ หมื่นพันปีก็บ่อมีโคยภย
มาต้อง บัดนี้เจ้าสิ่งนี้อยู่ห้องแก้วส่องเงินค่า เขาสีน่านแก้วแหวนมาให้ กับทั้งข้อช่วง
ใช้หลูหลังไหลมา สิได้มีสักคาฤทของอาจกับทั้งพวกหมู่ญาติได้แต่ของฝากมาหากับทั้งภรรยา
อันงามหม่นน้อย หน้าขึ้นข้อฮโสภนา บัดนี้จักได้พรรณาแต่เดิมคาเค้า จัดแจ้งเข้าหาไม้ปลูก
เรือนมีใจเพียรทั้งเรือนทั้งฮาก แต่งถงหมากทั้งน้ำบั้งทึงควเคียหาชวานคมและมีคพรำ แล้ว
จึงแบกเข้าป่าต้นคั่วดงดอนเดินโคจรมือแดงมือเข้า วันค้ำเสรำศูนย์แล้วตัวมา บางพ่องกิน
สุราแกมข้าว ต้นมือเข้ามืองายแล้วเหล่าไปจงใจเข้าดงเลาหาชอก ไปพบพ้อลำคั่วปอดคี้ไม้
มีสีเอาเป็นเสาฮัก แล้วจึงแบกชวานใส่พื้นลงตัดปลายตรงลำคี้สะฮาด นี้แม่นชรมชาติไม้
ค้ำไม้คูด ลำพันลุนเสาขวัญเป็นคู่ที่เกิดอยู่ฝ่ายข้างต้นคอนเหล็ชวเบ็งงามสอนลอนอินทรีแปลง
ปลูกไว้ ตัดเอาได้มาตากเป็นเสาหาเอาบ่อหยุดบ่อหย่อน เดินเฮ้อฮอนเข้าป่าดงหนามหลาย

แพ่งเครื่องคำพันร้อย หลอนว่าได้ลูกเขยลูกสะใภ้บ่อยๆ มาสู่สมใจปุ้ได้ ห้องหนึ่งไว้ถ้าสงฆ์
เจ้ามาเทศน์สอน ห้องหนึ่งไว้บูชาถึงคุณแก้ว ห้องหนึ่งไว้ถ้าบิดามารดาพ่อแม่ ห้องหนึ่งไว้
ถ้าเฒ่าแก่มาชุมนุมห้องหนึ่งไว้ถ้าขุนนางไกลหลายเมืองมาเฝ้า ห้องหนึ่งไว้ถ้าลูกเต้าและ
หลานเหลน ห้องหนึ่งไว้เก็บคำฮ้อย ห้องหนึ่งไว้แอมสรวมน้อยให้ลูกสาวหล้าเข้าอยู่นอน บัด
นี้ฮ้อยจิกเชิญเอาขวัญเจ้าครัวเรือนให้มาอยู่ เชิญเอาขวัญลูกเต้าให้มาเข้าสู่โง้งว่ามา
เอื้อขวัญเอช ขวัญเจ้าไปฝันไม้เสาทวนเขาอยู่ป่าแฝก ขวัญเจ้าไปฝันไม้แสบเขาอยู่ป่าหนาม
หนักก็ให้มาสามี่วันนี้ ขวัญเจ้าไปฝันเสาขวัญเขาอายน้ำขวัญเจ้าไปฝันไม้เสาค้าเมาแดด
เขชวนก็ให้มาสามี่วันนี้ ขวัญเจ้าไปฝันไม้สะฮั่วเขาอยู่ร่มเหมือด ขวัญเจ้าไปฝันไม้กะทอ
เขาอยู่กลางดงก็ให้มาสามี่วันนี้ ขวัญเจ้าไปตัดตงตัดกลอนเขาอยู่โคกค้อยๆ ก็ให้มาสามี่
วันนี้ ขวัญเจ้าขึ้นไปโคกสูง ขวัญเจ้าลงโคกค้อยขอมให้คำวมาว่ามาเอื้อขวัญเอช มา
พลันอย่าช้า เชิญทั้งขวัญอ่อนหล้ากุมมารามาสู่เชิญเอาขวัญหมู่เจ้าให้มาเข้าสู่โง้งให้เจ้ามา
ทรงเรือนชานบ้านใหม่ ครั้นเจ้ามาฮอดแล้วความทุกสิ่งก็อย่าให้ใกล้ความใช้ก็อย่าให้มีทุกคน
ทุกคนก็เข้าเทอญ

ชะล่า

ชะล่า คือ ข้อห้ามที่ไทพวนเชื่อถือโดยจะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เช่น

ชะล่าในการกิน

ชะล่าในการกิน เช่น

ไทเฮือนเคี้ยวกันบกกินพร้อมกัน ผู้น้อยกินก่อนผู้ใหญ่ เมื่อกินก่อนผิว ถือว่าชะล่า
เอาเงียน (ของที่เหลือจากกินแล้วหรืออาหารเหลือ) กินให้ทาน เป็นชะล่า
กินลุ่มบ่ยกมือไหว้ข้าว เป็นชะล่า

ชะล่าเกี่ยวกับการแต่งกาย

นุ่งผ้าขึ้นให้นุ่งสองผืนซ้อนกัน ถ้านุ่งผืนเดียวเป็นชะล่า เทวดาไม่รักษา
ผู้ชายไม่ให้ถอดราวตากผ้าผู้หญิง เป็นชะล่าทำให้เวทย์มนตร์คาถาเสื่อม
เสื้อผ้าชายหญิงไม่ให้เก็บปะปนกัน สวมใส่ร่วมกัน เป็นชะล่า

การเดินทางนอน

ภรรยาอนก่อนสามี เป็นชะล่า

ภรรยาอนสูงกว่าสามี เป็นชะล่า

ไปค้าส่วนทิน(ทุน)กัน เป็นชะล่า

ผู้หญิงขึ้นปีศาจอะ เป็นชะล่า

จามในงานศพ เป็นชะล่า

เข้าป่าไปไร่ เวลากลับบ้านเห็นบพไร่ไว้กับเอา เห็นบพไร่ขึ้นบนบ้าน เป็นชะล่า

ไทพวนเป็นใช้ถ้าไปกินไก่ ถือว่าชะล่า

นอกจากชะล่าไทพวนยังมีข้อห้ามหรือภาษิตเตือนใจ

"มุดน้ำอ้อให้กันฟู จกฮ้ออ้อให้แซนสั้น ผัวเมียกันอ้ออ้อป้อฮ้ออ้อค่า"

หมายความว่า มุดน้ำ (ค่าน้ำ) อ้อให้กันฟูขึ้นมาพ่นน้ำ เอมือล้วงรูดอ้อให้
แซนสั้น ผัวเมียกันอ้ออ้อค่าแข่งกัน จะไม่เจริญ

ผู้หญิงมีท้องไม่ให้ลอดริ้ว ไม่ให้กัดหางใบตอง (เพราะจะทำให้ลูกร้องไห้ไม่
หยุด)

เก็บหอยได้ตามทุ่งนาไม่ให้พกไว้กับผ้าถุง (เพราะลูกจะน้ำมูกไหล)

ไม่ให้นั่งผ้าขึ้นจากทางหัวลงมา เป็นชะล่าทำให้คลอดลูกยาก

การอยู่ไฟ ก่อนจะขึ้นช่าง (ช่าง) ไฟ จะต้องเสีษพิษไฟก่อน โดยเอาถ่านใส่
กาละมังไฟอธิษฐานกับเตาไฟแล้วจึงขึ้นไปช่างไฟบนสะแน (แคร่ หรือ กระจาดไฟ)

การก่อไฟให้คนคลอดอยู่ไฟต้องไม่เอาบุหรี่ป้ไปต่อไฟนี้เป็นเวลา 3 วัน

แบบสอบถาม

ก. ข้อมูลทั่วไปขอหัวหน้าครัวเรือน

1. ชื่อหัวหน้าครัวเรือน (และผู้ตอบ).....อายุ.....ปี
2. เกิดที่บ้าน.....ต.....อ.....จ.....
3. จบชั้น.....มีบุตร.....คน บุตรที่ยังอยู่ในครัวเรือน.....คน
4. จำนวนคนในครัวเรือนนี้มี.....คน

ข. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ (ใส่เครื่องหมาย / ให้ตรงกับความเป็นจริงเพียงข้อเดียว)

1. อาชีพของบิดาของหัวหน้าครัวเรือน
 เกษตรกรรม นอกเกษตร เกษตรและนอกเกษตร
2. อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน
 เกษตรกรรม นอกเกษตร เกษตรและนอกเกษตร
3. อาชีพของคนในครัวเรือน

	เกษตร	นอกเกษตร	ผสม
1) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
2) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
3) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
4) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
5) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
6) ชื่อ.....จบชั้น.....อายุ.....ปี	( )	( )	( )
4. คนในครัวเรือนนี้ทำงานในหมู่บ้าน....คน นอกหมู่บ้าน (แต่ยังในจังหวัดนี้)...คน
 จังหวัดอื่น.....คน ต่างประเทศ.....คน
5. ที่ดินทำกินของครัวเรือนนี้มี....ไร่ โดยเป็นนา....ไร่ ส่วนผลไม้.....ไร่ ทำไร่
 .....ไร่
6. สมาชิกในครัวเรือนที่ไปทำงานที่อื่นและยังส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน มี ..... คน
7. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วมี.... คน ส่งเงินมาให้หัวหน้าครัวเรือน ..... คน
8. สมาชิกที่แยกครัวเรือนไปแล้วทำอาชีพเกษตรกรรม.....คน นอกเกษตร.... คน
 ผสม.....คน

๑. คริวเรือนนี้ ( ) ยังทอผ้าอยู่ ( ) เลิกทอผ้าแล้ว ( ) ไม่เคยทอผ้าเลย

ค. ข้อมูลด้านสังคม - วัฒนธรรม

1. ภาษาที่หัวหน้าคริวเรือนพูดกับคนที่ไม่ใช่ชาว ส่วนใหญ่ใช้ภาษา.....

2. หัวหน้าคริวเรือน ( ) ยังนับถือศาลปู่ตา ( ) ไม่นับถือศาลปู่ตา

3. หัวหน้าคริวเรือน ( ) ยังถือผีเรือน ( ) ไม่นับถือผีเรือน

4. หัวหน้าคริวเรือน ( ) ยังรักษาโรคด้วยหมอเหยา ( ) เลิกรักษาโรคด้วยหมอเหยา

5. หัวหน้าคริวเรือน ( ) ยังตักบาตรทุกเช้า ( ) นาน ๆ จึงตักบาตร

( ) ยังตักบาตรบ่อย ๆ

6. หัวหน้าคริวเรือน ( ) ทำบุญทุกวันพระ ( ) นาน ๆ จึงไปทำบุญ

( ) เลิกทำบุญแล้ว ( ) สับไปทำบุญบ่อย ๆ

7. บุญที่หัวหน้าคริวเรือนยังปฏิบัติอยู่

1. ( ) บุญเข้ากรรม 2. ( ) บุญคุณลาน 3. ( ) บุญข้าวจี

4. ( ) บุญเวส 5. ( ) บุญสงกรานต์ 6. ( ) บุญบั้งไฟ

7. ( ) บุญข้าส๊ะ 8. ( ) บุญเข้าพรรษา 9. ( ) บุญข้าวประดับดิน

10. ( ) บุญข้าวสาก 11. ( ) บุญออกพรรษา 12. ( ) บุญฉิน

8. กิจกรรมของชุมชนที่หัวหน้าคริวเรือนยังเข้าร่วมเป็นประจำ

( ) ปลูกเรือน ( ) เกี้ยวข้าว ( ) เลี้ยงปู่ตา

( ) ดำนา ( ) ฟาดข้าว ( ) พิธีเหยา

( ) งานศพ ( ) งานบวช

( ) งานแต่งงาน ( ) งานขึ้นบ้านใหม่

9. กิจกรรมของญาติพี่น้อง ที่หัวหน้าคริวเรือนเข้าร่วมเป็นประจำ

( ) ปลูกเรือน ( ) เกี้ยวข้าว

( ) ดำนา ( ) ฟาดข้าว

( ) งานศพ ( ) งานบวช

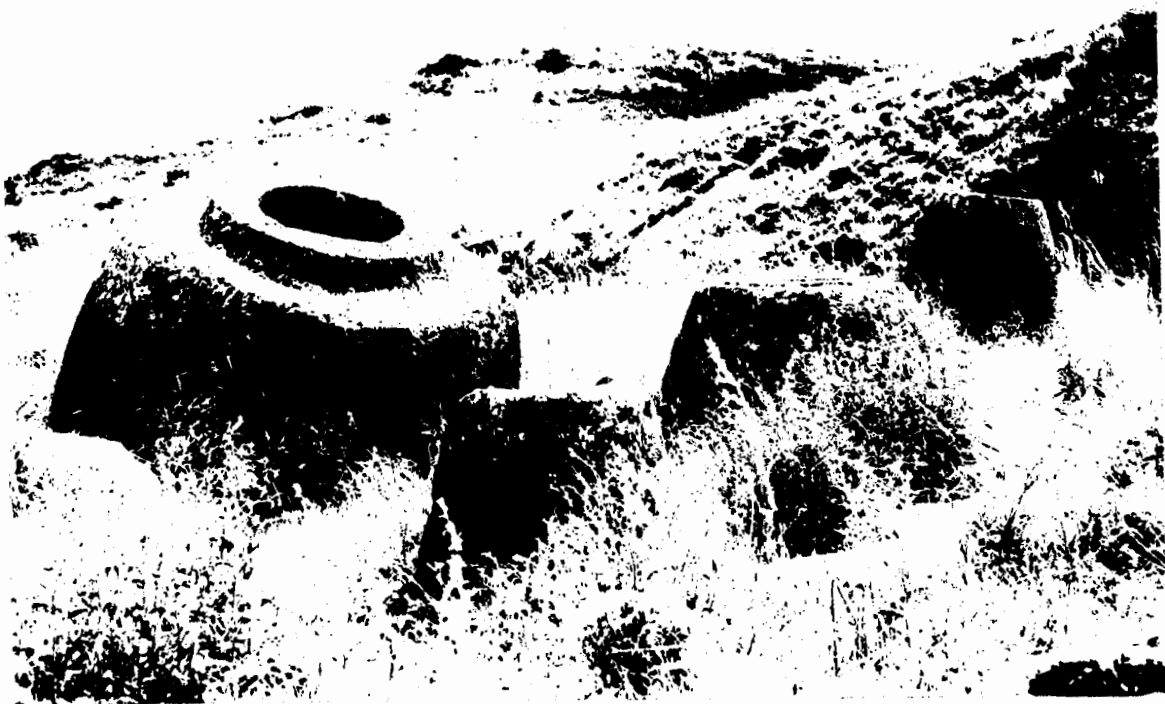
( ) งานแต่งงาน ( ) งานขึ้นบ้านใหม่

10. คร่าวเรือหนึ่งมีเครื่องอำนวยความสะดวกต่อไปนี้ หากระบุปีที่เริ่มมีด้วย

( ) โทรทัศน์ปี..... ( ) วิทยุปี..... ( ) ตู้เย็นปี....

( ) จักรยานยนต์ปี..... ( ) รถยนต์ปี..... ( ) พัดลมปี....

( ) รถอีแต๋นปี..... ( ) หม้อหุงข้าวไฟฟ้าปี....( ) วิทยุไอเทปปี....

ทุ่งโนนหิน ถิ่นลาวพวน เชียงขวาง

ตลาดเช้า ตลาดพวนเมืองคำ เชียงขวาง

ชาวพวน บ้านเขื่อนน้ำเงิน เชียงขวาง

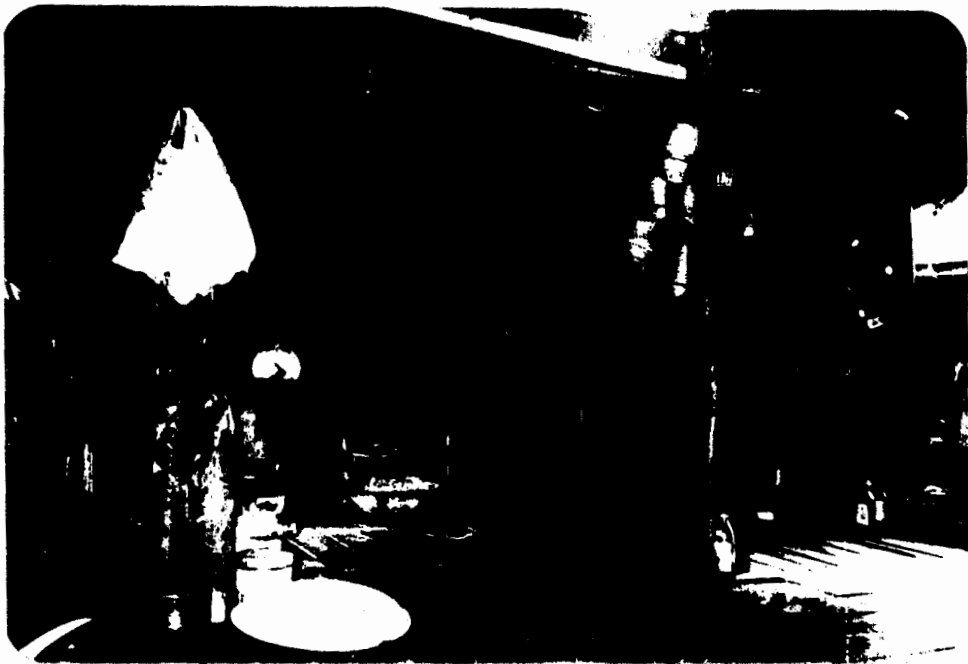

ทุ่งข้าว ไท-พวน บ้านกลางใหญ่

1000000

ครัว ไท-พวน

บ้านท่า

๖๖
บ้านสวน

บุญเลื่อนผ้า บุญเทศน์มหาชาติ

หอด่าน (ศาลากลาง)

มูญเค็ดเซก มูญเค็ดมวามไท-พวน

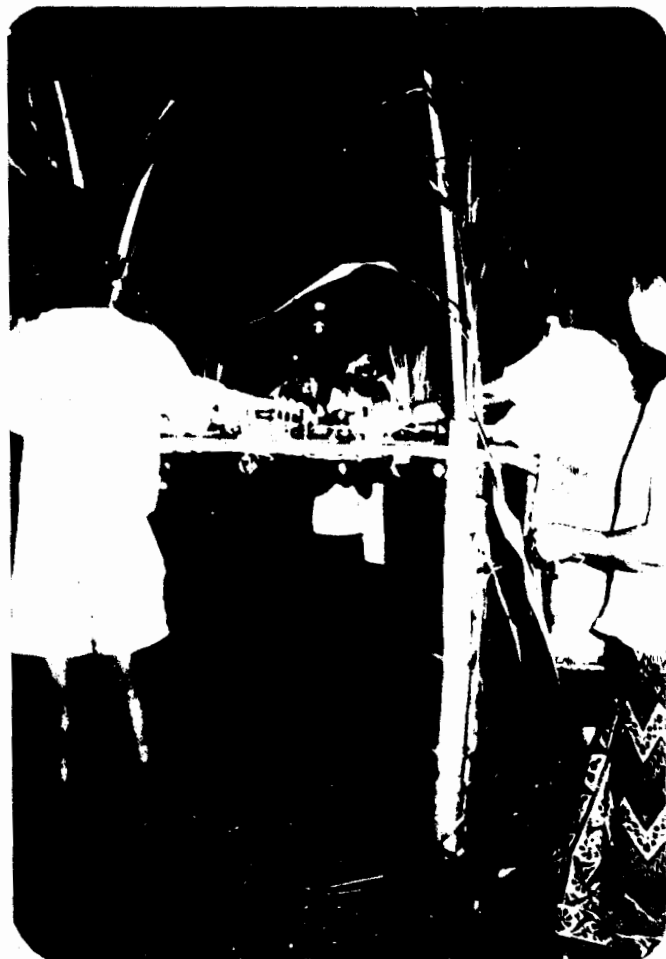

เขานางเพ็ญ บุญเลี้ยงมา

บุญเดือนสิบเอ็ด บุญแห่ปราสาทผึ้งไท-พวน

พ่อคู่แสง เขื่อนกลางใหญ่ ไท-พวนกลางใหญ่

อ้วนกับ โท-ทวน บ้านเมือง
พ่อจ๋วนกับ พ่อแดง

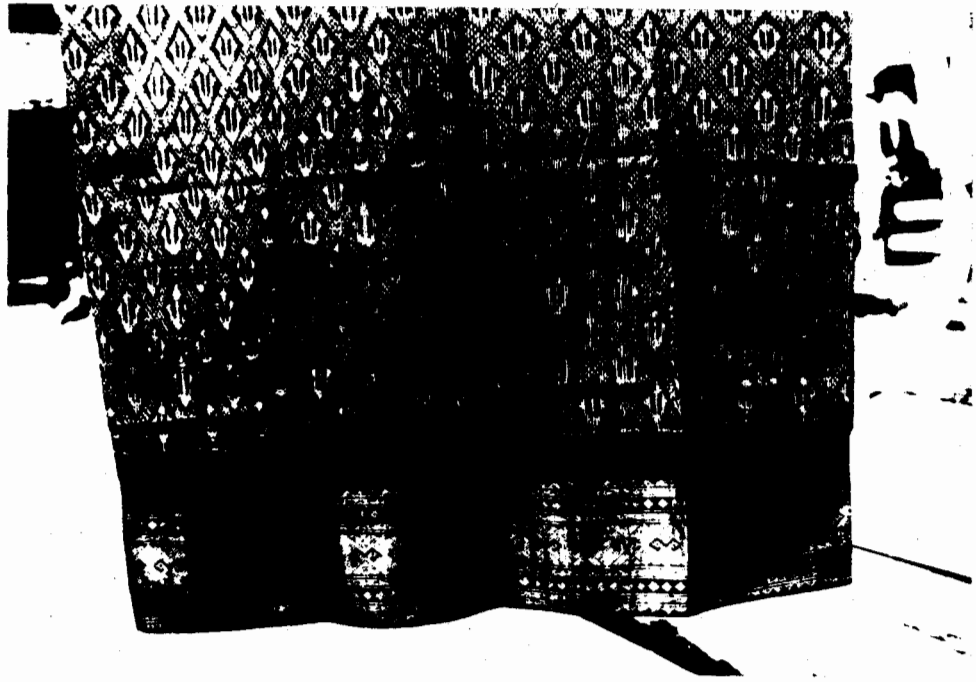

แพทู่โท-พวน เมืองพวน งานคอกไม้

แม่คู่ใจ-พวน บ้านเมืองพวน

หินไค-พวน บ้านเมืองพวน

